Този документ е средство за документиране и не обвързва институциите

►**B** **РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 138/2004 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА**

от 5 декември 2003 година

относно икономическите сметки за селското стопанство (ИССС) в Общността

(текст от значение за ЕИП)

(ОВ L 33, 5.2.2004 г., стр. 1)

Изменен със:

		Официален вестник		
		№	страница	дата
►**M1**	Регламент (ЕО) № 306/2005 на Комисията от 24 февруари 2005 година	L 52	9	25.2.2005 г.
►**M2**	Регламент (ЕО) № 909/2006 на Комисията от 20 юни 2006 година	L 168	14	21.6.2006 г.
►**M3**	Регламент (ЕО) № 1137/2008 на Европейския парламент и на Съвета от 22 октомври 2008 година	L 311	1	21.11.2008 г.

▼B

РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 138/2004 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА

от 5 декември 2003 година

относно икономическите сметки за селското стопанство (ИССС) в Общността

(текст от значение за ЕИП)

ЕВРОПЕЙСКИЯТ ПАРЛАМЕНТ И СЪВЕТЪТ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ,

като взеха предвид Договора за създаването на Европейската общност, и по-специално член 285, параграф 1 от него,

като взеха предвид предложението на Комисията,

в съответствие с процедурата, предвидена в член 251 от Договора ([1]),

като имат предвид, че:

(1) Мониторингът и оценяването на Общата селскостопанска политика изискват сравнима, съобразена с последните изисквания и надеждна информация за икономическото състояние на селското стопанство, и по-специално за промените в дохода на селското стопанство.

(2) Селскостопанските сметки са основен инструмент за анализиране на икономическото състояние на селското стопанство в дадена държава при условие, че те са съставени а основата на единна система от принципи. Селскостопанските сметки също така имат своя съществен принос за изчисляването на националните сметки.

(3) Икономическите сметки за селското стопанство се изчисляват в съответствие с основните концепции и правила на Регламент (ЕО) № 2223/96 на Съвета от 25 юни 1996 г., относно Европейската система от национални и регионални сметки в Общността ([2]).

(4) Регламент (ЕО) № 322/97 на Съвета от 17 февруари 1997 г. относно статистиката на Общността ([3]) предоставя принципната рамка указание за настоящия регламент.

(5) Тъй като целта на предложената инициатива, а именно създаването на общи статистически стандарти, които ще позволят представянето на хармонизирани данни, не може да се постигне ефективно от държавите-членки и тъй като мащабът на инициативата може по-добре да се постигне на ниво Общност, то Общността може да приеме мерки в съответствие с принципа на субсидиарността, заложен в член 5 от Договора. В съответствие с принципа на пропорционалността, заложен в същия член, настоящият регламент остава в границите на необходимото за постигане на тази цел.

(6) Мерките, необходими за изпълнение на настоящия регламент, следва да се приемат в съответствие с Решение 1999/468/ЕО на Съвета от 28 юни 1999 година, относно установяването на процедурите за упражняване на изпълнителните правомощия, предоставени на Комисията ([4]).

([1]) Становище на Европейския парламент от 3 септември 2003 г. (все още непубликувано в *Официален вестник*) и Решение на Съвета от 17 ноември 2003 г.

([2]) ОВ L 310, 30.11.1996 г., стр. 1. Регламент, последно изменен с Регламент (ЕО) № 1267/2003 г. на Европейския парламент и Съвета (ОВ L 180, 18.7.2003 г., стр. 1).

([3]) ОВ L 52, 22.2.1997 г., стр. 1.

([4]) ОВ L 184, 17.7.1999 г., стр. 23.

▼B

(7) Постоянният комитет за селскостопанска статистика и Статистическият програмен комитет са информирани,

ПРИЕХА НАСТОЯЩИЯ РЕГЛАМЕНТ:

Член 1

Предмет

1. Настоящият регламент урежда Икономическите сметки за селското стопанство в Общността (наричани за краткост ИССС), като осигурява:

а) методология за ИССС (общи стандарти, дефиниции, класификации и счетоводни правила), предназначена да се използва за съставянето на сметките на сравнима база за целите на Общността и за предаването на данни в съответствие с член 3;

б) срокове за предаване на данните, свързани със селскостопанските сметки, съставени в съответствие с методологията на ИССС.

2. Настоящият регламент не задължава държавите-членки да използват методологията на ИССС при съставянето на селскостопанските сметки за свои собствени цели.

Член 2

Методология

1. Методологията на ИССС, посочена в член 1, параграф 1, буква а), е описана в приложение I.

▼M3

2. Комисията актуализира методологията на ИССС. Тези мерки, предназначени да изменят несъществени елементи на настоящия регламент, се приемат в съответствие с процедурата по регулиране с контрол, посочена в член 4, параграф 2.

▼B

Член 3

Предаване на Комисията

1. Държавите-членки предават на Комисията (Евростат) данните, описани в приложение II, в сроковете, уточнени във всяка една таблица.

2. Първото предаване на данни следва да бъде осъществено през ноември 2003 година.

▼M3

3. Комисията актуализира списъка на променливите величини и сроковете за предаването на данните, установени в приложение II. Тези мерки, предназначени да изменят несъществени елементи на настоящия регламент, се приемат в съответствие с процедурата по регулиране с контрол, посочена в член 4, параграф 2.

▼B

Член 4

Процедура на Комитета

1. Комисията се подпомага от Постоянния комитет за селскостопанска статистика.

▼**M3**

2. При позоваване на настоящия параграф се прилагат член 5а, параграфи 1—4 и член 7 от Решение 1999/468/ЕО, като се вземат предвид разпоредбите на член 8 от него.

_____

▼**B**

Член 5

Заключителна разпоредба

Настоящият регламент влиза в сила на двадесетия ден след датата на публикуването му в *Официален вестник на Европейския съюз*.

Настоящият регламент е задължителен в своята цялост и се прилага пряко във всички държави - членки.

▼B

ПРИЛОЖЕНИЕ I

ИКОНОМИЧЕСКИ СМЕТКИ ЗА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО

(ИССС)

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор

I. Основни характеристики на сметките

A. Въведение

Б. Основна единица и селскостопански отрасъл

1. Основна единица

2. Селскостопански отрасъл

3. Неделими неселскостопански вторични дейности

В. Измерване на продукцията

Г. Последователност на сметките

1. Последователност на сметките, предвидена в европейската система от сметки 95

2. Последователност на сметките при ИССС

Д. Източници на данни и методи на изчисление при съставянето на икономическите сметки за селското стопанство (ИССС)

Е. Класификация

1. Основни положения

2. Определение на характерните дейности на селското стопанство

3. Определение на характерните единици на селското стопанство

4. Наблюдения, касаещи някои показатели

5. Несъответствие между ИССС на селскостопанския отрасъл и на селскостопанския отрасъл в централната рамка на националните сметки

II. Транзакции с продукти

A. Основни правила

1. Референтен период

2. Единици

3. Време на отчитане

Б. Продукция

1. Основни бележки върху понятието „продукция“ в европейската система от сметки 95 и икономическите сметки за селското стопанство

2. Продукция от селскостопанска дейност: количества

3. Продукция на неделимите неселскостопански вторични дейности

4. Продукция на селскостопанския отрасъл

5. Оценяване на продукцията

В. Междинно потребление

1. Определение

2. Елементи на междинното потребление

3. Оценяване на междинното потребление

Г. Бруто образуване на капитал

1. Бруто образуване на основен капитал

2. Промяна в стоковата наличност

▼B

3. Отчитане на животните като „бруто образуване на основен капитал“ или „промени в стоковите наличности“

III. Разпределителни транзакции и други потоци

А. Определение

Б. Общи норми

1. Референтен период

2. Единици

3. Време за отчитане на разпределителните транзакции

4. Общи коментари за добавената стойност

В. Възнаграждение на наетите

Г. Данъци върху производството и вноса

1. Данъци върху продукцията

2. Данък добавена стойност

3. Други данъци върху производството

Д. Субсидии

1. Субсидии за продукцията

2. Други субсидии за производство

Е. Доходи от собственост

1. Определение

2. Лихви

3. Аренда (на земя и подземни залежи)

4. Доходи от собственост на държателите на застрахователни полици (невключени в икономическите сметки за селското стопанство)

Ж. Трансфери на капитал

1. Инвестиционни субсидии

2. Други трансфери на капитал

З. Потребление на основен капитал

IV. Разход за труд в селското стопанство

V. Показатели за дохода в селското стопанство

А. Определение на дохода и балансиращите позиции

Б. Разглеждане на дохода на единиците, организирани на корпоративна основа

В. Определение на показателите за доход в селското стопанство

Г. Агрегиране на показателите за доход за европейския съюз

Д. Дефлация на показателите за доход

VI. Оценка на икономическите сметки за селското стопанство

А. Мерки за цени и обеми

Б. Принципи и методи за съставяне на икономическите сметки за селското стопанство по постоянни цени

1. Избор на формулата на индекса

2. Базова година

3. Представяне на динамичните редове по отношение на референтната година

4. Изчисляване на добавената стойност по постоянни цени

5. Разбивка на данъците и субсидиите за производство на компоненти на обема и цената

▼B

ПРЕДГОВОР

Ревизията на Европейската система от сметки (ESA 1995) през 1995 г. ([1]) и необходимостта от адаптирането ѝ към икономическите и структурни промени в селското стопанство доведоха до нова базисна методология, използвана за ИССС. Измененията и допълненията към основната методология на ИССС трябваше да удовлетворят две често изключващи се изисквания: от една страна, методологическата съвместимост беше необходима заедно с Европейската система от сметки, за да позволи хармонизация на ИССС както между държавите-членки, така и с централната рамка на националните сметки; и от друга страна, законодателят трябваше да осигури изпълнимостта на промените, които се осъществяват. Това ръководство е съставено, вземайки предвид тези съображения, тъй като освен за понятията, принципите и основните правила за съставянето на ИССС то се отнася за приспособяването към специфичните характеристики в областта на селското стопанство.

I. ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА СМЕТКИТЕ

A. ВЪВЕДЕНИЕ

1.01. Системата от обобщени икономически сметки следва да осигурява систематичен, сравним и възможно най-пълен поглед върху стопанската дейност, което може да послужи за основа на анализи, прогнози и политически решения. По тази причина огромното количество и разнообразието от икономически транзакции и единици, обхванати от системата, трябва да бъдат класифицирани в съответствие с основни критерии и изложени ясно и в достъпна форма в една последователна система от сметки и таблици.

1.02. Европейската система от интегрирани икономически сметки, която е разработена на основата на ревизираната система от национални сметки на ООН (SNA 93) ([2]), беше създадена в отговор на специфичните нужди на Европейския съюз. Тази система определя понятията, дефинициите, счетоводните правила и общите класификации, които следва да се използват от държавите - членки на Европейския съюз.

1.03. Икономиката на една страна е сума от дейността на много голям брой единици, ангажирани в различни видове транзакции с цел производство, финансиране, застраховане, разпределение и потребление. Единиците и групите от единици, разглеждани в контекста на системата от национални сметки, трябва да бъдат дефинирани от гледна точка на разглежданите икономически модели. Европейската система от сметки 95 се характеризира с използването на три вида единици и два отделни начина на класифициране на националната икономика.

1.04. За да се анализират потоците, свързани с дохода, капитала, финансовите транзакции и активите, важно е да се изберат единици, които онагледяват взаимодействието между икономическите оператори (институционални единици). С цел да се анализира процесът на производство, от решаващо значение е да се изберат единици, които илюстрират технико-икономическите отношения (а именно стопански единици по видове дейност на местно ниво и единици с еднородно производство).

1.05. Следователно икономиката може да бъде разделена по два различни начина:

i) на институционални сектори или подсектори, които представляват групи от институционални единици;

ii) на отрасли, които обхващат групи от стопански единици по видове дейност на местно ниво (отрасъл) или единици с еднородно производство (отрасъл).

([1]) Статистическа служба на Европейските общности, Европейска система от сметки — ESA 1995, Люксембург, 1996 г.

([2]) Система от национални сметки, 1993 г. Съвместна публикация на ООН, Международния валутен фонд, Комисията на Европейските общности, ОИСР и Световната банка.

▼B

1.06 Основната цел на ИССС е да анализират производствения процес и основния доход, получен от него. По такъв начин сметките се основават на понятието отрасъл.

1.07 ИССС са сателитни сметки, предоставящи допълнителна информация и понятия, пригодени към особения характер на селскостопанския отрасъл. Въпреки че тяхната структура е в голяма степен подобна на тази на националните сметки, тяхното съставяне изисква формулирането на подходящи правила и методи.

1.08 Следва да се прави разграничение между дохода от селскостопанско производство и дохода на селските домакинства, като последните включват освен доход от селскостопанска дейност и доход от други източници (от собственост, социални плащания и др.), с който могат да разполагат селските домакинства. Тези два вида доход (доход, получен от селскостопанскопроизводство, и доход на селските домакинства) се измерват поради две различни цели, които изискват два различни метода на класификация на икономиката: първият, за ИССС, е основан на производствените единици, които се определят в зависимост от принадлежността им към даден отрасъл, вторият е основан на домакинствата (т. е. институционалните единици), чийто главен източник на доход е самостоятелната селскостопанска дейност ([1]).

Б. ОСНОВНА ЕДИНИЦА И СЕЛСКОСТОПАНСКИ ОТРАСЪЛ

1. **Основна единица**

1.09. С цел да се анализират потоците, породени от производствения процес, и използването на стоки и услуги, е необходимо да се подберат единици, които изтъкват връзките от технико-икономически вид. Това изискване означава, че като правило институционалните единици трябва да бъдат класифицирани на по-малки и по-хомогенни единици във връзка с вида на производство. Местните стопански единици по видове дейност (kind-of-activity units, KAUs) имат за цел да отговорят на това изискване като първи практически ориентиран оперативен подход (Европейска система от сметки 95, 2.105) ([2]).

1.10. Местните стопански единици по видове дейност се дефинират като част от местна стопанска единица по видове дейност, която съответства на понятието местна единица. Местната стопанска единица по видове дейност групира всички части на институционалната единица в качеството ѝ на производител, допринасящ за изпълнението на дадена дейност на ниво клас (четири цифри) в Статистическата класификация на икономическите дейности (NACE – Nomenclature statistique des Activités économiques – Rev. 1, 1.55), и съответства на едно или повече оперативни подразделения на институционалната единица. Информационната система на институционалната единица

([1]) Предвид различните потребности на анализаторите, ФАО препоръчва използването на три вида единици като основни единици за характеризиране на икономическите сметки за хранителната промишленост и селското стопанство, а именно: институционални единици (включително домакинствата), предприятия (които са еквивалент на местните стопански единици по видове дейност — kind-of-activity units - в Европейската система от сметки) и продукти, както се препоръчва от Системата от национални сметки, 1993 г. (които са еквивалент на местните стопански единици по видове дейност (kind-of-activity units - KAUs), в Европейската система от сметки) (срв. ФАО/1996 г. Система от икономически сметки за хранителната промишленост и селското стопанство, ООН, Рим).

([2]) Следва да се отбележи, че независимо от това, че Европейската система от сметки дава предимство на местните единици по видове дейност (kind-of-activity unit — KAUs), единицата, която най-добре подхожда на анализа на производствения процес, е единицата с еднородно производство (unit of homogeneous production — UHP). Тази единица се използва за анализиране на вложените суровини и крайния продукт, тъй като тя съответства точно на вида дейност. По такъв начин институционалните единици се делят на толкова единици с еднородна дейност, колкото дейности съществуват (различни от помощните). Чрез групирането на тези единици с еднородна дейност е възможно да се раздели икономиката на чисти (хомогенни) отрасли. Единицата с еднородно производство не може като правило да бъде директно наблюдавана. По тази причина сметките на хомогенните отрасли не могат да се изчисляват на база на групи от единици с еднородно производство. Европейската система от сметки описва метод за съставянето на тези сметки. Той предполага причисляването на вторичното производство и съответните разходи за дейността на отраслите към подходящи хомогенни отрасли (Европейска система от сметки, 9.53 до 9.61).

▼B

трябва да е в състояние да показва и изчислява за всяка местна стопанска единица по видове дейност поне стойността на продукцията, междинното потребление, компенсацията на наетите, оперирацията излишък и заетостта, а също „бруто образуване на основен капитал“ (Европейска система от сметки 95, 2.106).

1.11. Въпреки че местната стопанска единица по видове дейност може да съответства на институционална единица или част от институционална единица в качеството ѝ на производител, тя никога не може да принадлежи на две различни институционални единици. Ето защо на практика повечето институционални единици, произвеждащи стоки и услуги, са заети с редица други дейности наведнъж (основна дейност и една или повече вторични дейности) и те могат да бъдат класифицирани на същия брой местни стопански единици по видове дейност. Спомагателните дейности (покупки, продажби, маркетинг, счетоводство, транспорт, съхраняването в складове, поддръжката и др.; срв. 1.27) обаче не могат да доведат до създаването на местни стопански единици по видове дейност.

1.12. По принцип следва да се регистрират толкова местни стопански единици по видове дейност, колкото вторични дейности съществуват, но може да се получи така, че статистическата (счетоводната) информация не позволява да се разделят вторичните дейности на местна стопанска единица по видове дейност или части от тези дейности от основната ѝ дейност. По такъв начин местна стопанска единица по видове дейност може да осъществява една или повече вторични дейности покрай своята основна дейност (Европейска система от сметки 95, 2.107).

1.13. Може да се каже, че се извършва дадена дейност, когато такива ресурси като оборудване, труд, техника за производство, информационни мрежи или продукти се обединяват и водят до създаването на специфични стоки или услуги. Дейността се характеризира с влагане на продукти (стоки и услуги), производствен процес и производство на продукти (Европейска система от сметки 95, 2.103). Основната дейност на местна стопанска единица по видове дейност е дейността, чиято добавена стойност е по-голяма от която и да е друга дейност, извършвана вътре в единицата. Класифицирането на основната дейност се определя на основата на Статистическата класификация на икономическите дейности (NACE Rev. 1), първо на най-високото ниво на класификация и после по-подробно на други нива (Европейска система от сметки 95, 3.10).

2. **Селскостопански отрасъл**

1.14. Чрез групирането на всички местни стопански единици по видове дейност става възможно да се обособи понятието отрасъл. Това прави възможно да се класифицира икономиката по отрасли. Класифицирането на тези отрасли зависи от основната дейност на единиците, групирани по този начин. На най-подробното ниво на класификация отрасълът включва всички местни стопански единици по видове дейност в един и същи клас (четирицифрено ниво) от Статистическата класификация на икономическите дейности (NACE Rev. 1), които по тази причина са заети с една и съща дейност, както е описано в Статистическата класификация на икономическите дейности.

1.15. Въпреки че селскостопанският отрасъл преди беше определян като групиране на единици с еднородно селскостопанско производство, местните стопански единици по видове дейност бяха избрани като основна единица за описание на икономическите сметки за селското стопанство (ИССС), така че 1) да доближат ИССС до икономическото състояние на селското стопанство, т. е. да се приеме съществуването на някои неделими неселскостопански вторични дейности в обща сметка, когато се измерва цялостната продуктивна дейност на селскостопанските единици и 2) да се запази съвместимостта с националните сметки. Това представлява отклонение от аналитичния подход, основаващ се на понятието единица с еднородно производство и еднороден отрасъл, в посока към статистически подход, основаващ се на понятията стопанска единица по видове дейност на местно ниво и отрасъл.

▼B

1.16. Неделимите неселскостопански вторични дейности са такива дейности, чиито разходи не могат да се разглеждат отделно от тези на селскостопанската дейност. Примери за такива дейности са преработката на селскостопански продукти във фермите, лесовъдството, сечението и извозването на дървени трупи, туризмът. Продукцията на селскостопанския отрасъл е резултат на два вида дейности:

i) аграрни дейности (основни или вторични), осъществявани от селскостопански единици;

ii) неселскостопански вторични дейности на селскостопанските единици.

1.17. Аграрният холдинг, който е единицата, понастоящем използвана за статистически изследвания на селското стопанство (преброяване на населението, проучвания на структурата на аграрните холдинги), е местната стопанска единица по видове дейност, която е най-подходяща за селскостопанския отрасъл (въпреки че някои други единици, такива като кооперативи за производство на вино, зехтин или единици, осъществяващи работа на акорд и др., следва да се включат в нея). Въпреки това трябва да се отбележи, че разнообразните селскостопански дейности, които могат да се извършват в аграрните холдинги, ги правят един специален вид местна стопанска единица по видове дейност. Стриктното прилагане на правилата на Европейската система от сметки към единиците и техните групи трябва всъщност да доведе до разделянето на аграрния холдинг на няколко отделни местни стопански единици по видове дейност в случаите, когато няколко дейности от четирицифрения клас на Статистическата класификация на икономическите дейности се извършват в същия холдинг. Приемането на аграрния холдинг като местна стопанска единица по видове дейност на селскостопанския отрасъл в националните сметки и ИССС се основава на статистически подход.

1.18. По такъв начин сметките за селскостопанския отрасъл са по същество подобни на сметките на аграрните холдинги (сметка „производство“ и сметка „формиране на доход“). За да се избегне двусмисленост обаче, трябва да се отбележи, че селскостопанските сметки не са сметки на предприятия, чиято основна дейност е селскостопанска: първо, те не включват всички неселскостопански дейности на холдингите (онези, които могат да се отделят от селскостопанските дейности, се изключват). Нещо повече, те включват селскостопанските дейности на предприятия, чиято основна дейност не е селскостопанска. Следователно приемането на аграрния холдинг за основна единица за ИССС не променя факта, че селскостопанските сметки са сметки на селскостопанския отрасъл.

1.19. Тъй като отрасълът се състои от група от единици, които извършват една и съща или подобна дейност, дефиницията на селскостопанския отрасъл в ИССС зависи от идентифицирането на характерните дейности и единици в този отрасъл. Произтичащият от това избор на характерни селскостопански дейности и единици може да доведе до някои различия между ИССС в селскостопанския отрасъл и националните сметки (срв. 1.93).

1.20. Селскостопанският отрасъл се разглежда като групиране на всички стопански единици по видове дейност на местно ниво, които осъществяват следните икономически дейности (срв. 1.60 до 1.66 за точната дефиниция на селскостопанския отрасъл):

— отглеждане на посевни култури; зеленчукопроизводство и овощарство; градинарство (включително производството на вино и зехтин от грозде и маслини, отгледани от същата единица),

— животновъдство,

— отглеждане на посевни култури, свързано със развъждането на животни,

— селскостопанска работа на акорд,

— лов, развъждане на дивеч, включително свързаните с тях обслужващи дейности.

▼B

1.21. Освен аграрните холдинги селскостопанският отрасъл обхваща единици, съставени от групи производители (например кооперативи), които произвеждат вино и зехтин, а също специализирани единици, които доставят машини, материали и работна ръка за извършването на работа на акорд.

1.22. Специализираните единици, които доставят машини, оборудване и персонал за извършването на работа на акорд при производството на селскостопанска продукция (търговски предприятия, заети с работа на акорд, или селскостопански собственици, предоставящи услуги като предприемачи), се разглеждат като част от селскостопанския отрасъл. Съгласно една по-стриктна интерпретация тези единици, които трябва да се включат в селскостопанския отрасъл, следва да извършват работа, която а) е част от селскостопанския процес на производство, б) е свързана с производството на селскостопански продукти, в) обикновено се извършва от аграрните холдинги, и г) е фактически осъществявана изцяло от специализирани единици, предоставящи машини, материали и работна сила.

1.23. Ако обаче работата на акорд не се извършва изцяло от специализираните единици (например ако собственикът наема машини, но използва свои работници), тази дейност трябва да се впише в раздел 71 от Статистическата класификация на икономическите дейности (наемане на машини и оборудване без оператор - обслужващо лице); в този случай сумите, изплатени на работещи с договор предприятия от собствениците, трябва да се отразяват като „други стоки и услуги“ на показателя „междинно потребление“ (срв. 2.108).

1.24. Тъй като целта на ИССС е да се измери, опише и анализира формирането на дохода от селскостопанска икономическа дейност (която в държавите - членки на Европейския съюз е почти изключително търговска дейност), беше решено да се изключат единици, за които селскостопанската дейност представлява единствено работа в свободното време. За разлика от тях единици, занимаващи се със земеделие, целящо задоволяване на собствените нужди, са включени в ИССС. Следва да се отбележи, че селскостопанска продукция за собствено крайно потребление на аграрните холдинги трябва да се регистрира в ИССС.

3. **Неделими неселскостопански вторични дейности**

1.25. Използването на местните стопански единици по видове дейност като основна единица за селскостопанския отрасъл налага регистрирането на неселскостопанските вторични дейности, когато те не могат да се отделят от главната селскостопанска дейност.

1.26. Неделимите неселскостопански вторични дейности на местните селскостопански единици по видове дейност се определят като дейности, тясно свързани със селскостопанското производство, за което информацията по отношение на продукция, междинно потребление, компенсация на наетите, влагането на труд или бруто образуване на основен капитал (GFCF) не може да се отдели от информацията за главната селскостопанска дейност, извършвана през периода на статистическото наблюдение.

1.27. Главните характеристики на тези неделими неселскостопански вторични дейности са следните:

— те трябва да са предназначени за продажба или разменна търговия (през отчетния период или по-късно, след складирането), за собствено крайно потребление от производителя или плащане в натура (включително компенсации в натура, раздавани на персонала),

— те не трябва да са спомагателни дейности. Последните са допълнителни дейности (т. е. продажби, маркетинг, съхранение на склад, транспортиране за собствена сметка; вж. Европейска система от сметки 95, 3.12 и 3.13, и Система от национални сметки 93, 5.9 до 5.16), извършвани от предприятие с цел да се създадат условия за изпълнението на главната или вторичните дейности. Обикновено продукцията на спомагателните дейности се явява като вложение в различните видове производствена дейност,

▼B

— по споразумение те не могат да включват дейности, свързани с „бруто образуване на основен капитал (GFCF – Gross Fixed Capital Formation)“ на неселскостопански продукти (такива като сгради и машини) за собствена сметка. Това производство за собствено крайно потребление по презумпция е отделна дейност и се регистрира като производство на дадена местна стопанска единица по видове дейност. Услугите по предоставяне на квартира за персонала като плащане в натура трябва да се разглеждат по подобен начин (тези услуги се регистрират като възнаграждение в натура при формирането на сметка „доход“,

— те трябва да са характерни за аграрните холдинги, т. е. те трябва да имат значително икономическо значение за значително количество холдинги,

— селскостопанската работа на акорд не се явява неселскостопанска дейност, тъй като тя е характерна дейност (селскостопански услуги) за селскостопанския отрасъл.

1.28. Само тази част от дадена неселскостопанска вторична дейност, която е неделима, трябва да се включва. Вследствие на това дадена неселскостопанска дейност ще бъде включена в селскостопанския отрасъл, ако е невъзможно тя да се отдели от главната селскостопанска дейност на местна стопанска единица по видове дейност, но ще бъде изключена, ако тя може да се отдели от главната селскостопанска дейност, като в този случай вторичната дейност поражда неаграрна местна стопанска единица по видове дейност. Критерият за избор на неделимите неселскостопански вторични дейности е не толкова характерът на продукта, колкото видът дейност. ([1]) Например услугите, свързани със селския туризъм, предоставяни от ферма, следва да се включат само ако те не могат да се отделят от селскостопанските ѝ дейности. Това не се отнася за случая, когато тези дейности станат важни. По такъв начин неселскостопанските продукти, произведени от селскостопанския отрасъл, могат да варират географски и във времето.

1.29. Два главни вида неделими неселскостопански вторични дейности могат да се разграничат:

— дейности, които представляват продължение на селскостопанска дейност и които използват селскостопански продукти. Този вид дейност може да се наблюдава в повечето държави-членки на Европейския съюз. Преработването на селскостопански продукти е типична дейност на тази група:

Преработване на селскостопански продукти

— мляко в масло, сметана, сирена, йогурт и други млечни продукти,

— плодове и зеленчуци в плодови сокове, консерви, алкохолни напитки и други продукти,

— грозде, гроздов сок и вино в алкохолни продукти (например шампанско и спиртни напитки като коняк),

— плетене на растителни материали/текстил/вълна,

— производство на различни видове пастети, пастет от гъши дроб и други продукти от преработено месо,

— преработка на други селскостопански продукти,

Сортиране и пакетиране на селскостопански продукти, например яйца и картофи.

— Дейности, свързани с аграрния холдинг и неговите средства за селскостопанско производство (оборудване, съоръжения, сгради, работна сила). Тези дейности основно включват:

— селски туризъм — летуване на палатки, кетъринг, хотели, различни видове квартири и др.,

([1]) За отбелязване е обаче фактът, че някои вторични дейности винаги се смятат за отделими от селскостопанската дейност, като например даване под наем на сгради и помещения.

▼B

— фермерски магазини — търговия на дребно с продукти, различни от тези на холдинга. Преките продажби на селскостопански продукти, суровини или преработени продукти се регистрират в производството на тези продукти,

— спорт и почивка в селски райони — използването на земя за дейности като голф, езда, лов, риболов и др.,

— услуги, предоставяни на трети лица — например наемане и ремонт на селскостопански машини, проекти за напояване, консултантски услуги, съхранение на продуктите, поддръжка на фермите и сградите, търговски услуги, свързани със селскостопански продукти, транспортирането им и др. Тези услуги се регистрират като вторични дейности, само ако те се извършват за трети лица. Когато тези дейности се извършват за своя собствена сметка, те са спомагателни дейности, които не се регистрират в сметките (срв. 1.27),

— услуги по озеленяване – косене на трева, подстригване на жив плет, почистване на сняг, оформяне, садене и поддържане на зелени площи и други подобни,

— рибовъдство,

— други дейности, свързани с използване на земята и средствата за селскостопанско производство.

1.30. Списъкът от неселскостопански вторични дейности (срв. 1.29) е даден за илюстрация и не се прилага във всички страни. Обратно, всяка страна трябва да съставя свой собствен списък от неделими неселскостопански вторични дейности в зависимост от характеристиките на нейното селско стопанство. Списъкът следва да се състави в сътрудничество с органите, изготвящи националните сметки, така че да се осигури сравнимостта на ИССС със сметките на селскостопанския сектор и сметките за тези неселскостопански дейности, съставени за целите на националните сметки (т. е. да е сигурно, че никоя дейност не е пропусната или дублирана).

1.31. Аграрните вторични дейности на неселскостопанските единици са незначителни и се регистрират като нула по договореност. Селскостопанското производство, извършвано от неселскостопанска единица, всъщност се счита винаги за делимо от гледна точка на счетоводните данни заради специфичните черти на продуктите и средствата за селскостопанско производство, както и източниците на данните и методите, използвани за съставяне на резултатните ИССС (срв. раздел Е от глава I и раздели Б и В от глава II). За да се подчинят ИССС на концепцията за отрасъла, производството на всички селскостопански продукти, с изключение на онези, които са резултат на вторични дейности на неселскостопански местни стопански единици по видове дейност, трябва да се измери. Тъй като дейностите по споразумение се считат нулеви, цялото селскостопанско производство се регистрира (с изключение на производството на единици, за които селскостопанската дейност представлява само работа в свободното време; срв. 1.24).

1.32. Неселскостопанските стоки и услуги, произведени от аграрните холдинги, не са включени в ИССС, освен ако те не са резултат от неделими вторични дейности. Например ако единиците включват няколко вертикално свързани производствени процеса (такива като предприятия, занимаващи се с клане, пакетиране и вакуумиране на птици, сортиране, почистване и пакетиране на картофи и други зеленчуци, сортиране, подготвяне и продажба на семена; кооперативи, които предоставят помещения за складиране и реализират продукти и др.), селскостопанският отрасъл включва само тази част от дейността им, която е свързана със селскостопанското производство, както е описано в 1.62 и 1.63, и с неделимите неселскостопански вторични дейности.

В. ИЗМЕРВАНЕ НА ПРОДУКЦИЯТА

1.33. Съгласно Европейската система от сметки продукцията на отрасъла обхваща всички продукти, произведени през даден отчетен период от всички единици на отрасъла, с изключение

▼B

на стоки и услуги, произведени и консумирани през същия отчетен период от същата единица. Измерването на селскостопанската продукция се основава [1] на адаптирането на това правило на Европейската система от сметки, което се изразява във включването в селскостопанската продукция на част от продукцията, консумирана от самите селскостопански единици (срв. 2.032 до 2.036). По такъв начин в икономическите сметки на селското стопанство селскостопанската продукция представлява сумата на продукцията от всички единици в отрасъла (с изключение на продукцията за междинно потребление от същата единица) плюс продукцията, използвана като междинно потребление от същата единица, при условие че тази продукция засяга две различни основни дейности (такива като посеви, отглеждани за изхранване на животните) и тя отговаря на определени критерии (вж. 2.055).

1.34. Правилото на Европейската система от сметки е адаптирано към специфичния характер на селскостопанския отрасъл:

— количеството селскостопанска продукция, използвана в същата единица като междинно потребление, е по-голямо в селското стопанство в сравнение с другите икономически сектори,

— аграрният холдинг включва голямо разнообразие от селскостопански дейности, които са тясно свързани помежду си (една дейност е основа за или продължение на друга дейност, като например житни растения и фураж за храна на животните; тесни връзки при използването на производствените фактори, като оборудване и машини). Разнородното съдържание на аграрния холдинг, без да се поставя под въпрос охарактеризирането му като местна стопанска единица по видове дейност, го прави много специален случай в сравнение с местните стопански единици по видове дейност в другите части на икономиката (срв. 1.17). Целта на сметките при разделянето на икономиката на отрасли е отчасти да отразяват потоците вътре в производствения процес: създаване, преобразуване, търговия и трансфер на икономическата стойност. Различните дейности, извършвани в даден аграрен холдинг, не биха могли да бъдат взети изцяло предвид само чрез измерване на продукцията, напускаща холдинга.

1.35. Приспособяването на правилото на Европейската система от сметки изисква специално разглеждане за някои продукти, такива като селскостопански продукти, предназначени за използване като храна на животните, грозде, използвано за производство на вино и маслини за производство на зехтин, а също селскостопански продукти, предназначени за използване в междинното потребление за неделимите неселскостопански вторични дейности.

1.36. Търговията с живи животни между аграрните холдинги и вносът на живи животни са обект на специално разглеждане, тъй като те се смятат за текуща дейност (срв. глава II).

Г. ПОСЛЕДОВАТЕЛНОСТ НА СМЕТКИТЕ

1. **Последователност на сметките, предвидена в Европейската система от сметки 95**

1.37. Икономическите сметки за селското стопанство се основават на последователност от взаимосвързани сметки. В Европейската система от сметки 95 пълната последователност на сметките включва текущи сметки, набирателни сметки и баланси. Тези различни сметки правят възможно регистрирането и класифицирането на транзакциите и другите потоци, свързани със

[1] Измерването на продукцията преди време беше основано на понятието „национална ферма“, един абстрактен аграрен холдинг, произвеждащ цялата селскостопанска продукция в една национална икономика, като селскостопанската продукция се разглеждаше като сума на всички продукти, напускащи националната ферма. Беше решено да се изостави понятието за националната ферма заради усъвършенстване на 1) икономическия анализ на селскостопанските сметки (технически коефициенти и ставки на данък добавена стойност), 2) съответствие между сметка „производство“ и сметка „формиране на доход“, 3) сравняването на техническите коефициенти и ставките на данък добавена стойност между подотраслите и държавите участнички и 4) съзвучие с Европейската система от сметки и нейните принципи.

▼B

специфични аспекти на икономическия цикъл (например производството), в установена рамка. Тези транзакции варират от формиране на доход през натрупване на доход под формата на активи до неговото разпределение и преразпределение. Балансовите показатели, които са получени от тях, след това се използват като консолидирани величини за измерване на икономическата ефективност.

1.38. Текущите сметки третират производството, разпределението и преразпределението на дохода и неговото използване под формата на крайно потребление; те позволяват да се изчислят „спестяванията“, които са съществен компонент на натрупването. Набирателните сметки анализират различните компоненти на промените в активите и пасивите на единиците и позволяват да се регистрират промените по нетна стойност (разликата между активи и пасиви). Балансите показват общите активи и пасиви на различните единици в началото и в края на отчетния период заедно с тяхната нетна стойност. Потоците за всеки показател от активите и пасивите, отразени в набирателните сметки, могат да се видят отново в сметката „промени в балансите“ (Европейската система от сметки 95, 8.04).

1.39. Пълната последователност на сметките, за които се говори по-горе, се прилага само за институционални единици, сектори и подсектори. Европейската система от сметки 95 приема, че няма смисъл от прилагането на пълна последователност от сметки за местна стопанска единица по видове дейност и за отрасъла, тъй като тези единици рядко имат способността да задържат стоки и активи от свое име или да получават и разпределят доход.

2. **Последователност на сметките при ИССС**

1.40. Тъй като ИССС се основават на понятието отрасъл, последователността на сметките в съответствие с Европейската система от сметки 95 трябва да се ограничи до първите сметки на текущите сметки:

— сметка „производство“ и

— сметка „формиране на доход“,

чиито балансови показатели са съответно добавената стойност и оперирацият излишък (срв. таблици 1 и 2 по-долу).

1.41. Въпреки това се смята, че поради специфичните черти на селското стопанство би следвало да е възможно да се съставят други сметки, поне частично, дотолкова доколкото съответните потоци несъмнено могат да бъдат отнесени към тях. Разглежданите сметки (срв. таблици 3 и 4 по-долу) са следните:

— сметка предприемачески доход (част от текущата сметка) и

— капиталова сметка (част от набирателната сметка).

1.42. Обсъжда се разширяването на последователността от сметки, за да се включат определени показатели (потоци) в сметка „други промени в активите“ на набирателните сметки (т. е. някои пера в показателя „други промени в обема на активите“ и сметка „преоценка“) и в баланса.

1.43. Въз основа на таблиците и структурата на сметките в Европейската система от сметки 95 последователността на сметките в ИССС може да бъде наблюдавана в таблици от 1 до 4.

A. **Текущи сметки**

Таблица 1: Сметка „Производство“

Използване			*Ресурс*		
P.2	Междинно потребление	50	P.1	Продукция	100
B.1b	**Брутна добавена стойност**	50			
K.1	Потребление на основен капитал	10			

▼B

Използване			*Ресурс*		
B.1n	**Нетна добавена стойност**	40			

Таблица 2: Сметка „Формиране на доход“

Използване			*Ресурс*		
D.1	Възнаграждение на наетите	10	B.1n	Нетна добавена стойност	40
D.29	Други данъци върху производството	5			
D.39	Други субсидии на производството	-10			
B.2n/B.3n	**Нетен оперирващ излишък/нетен смесен доход**	35			

Таблица 3: Сметка „Доход от предприемаческа дейност“

Използване			*Ресурс*		
D.4	Доход от собственост	10	B.2n/B.3n	Нетен оперирващ доход/нетен смесен доход	35
D.41	Лихви	5			
D.45	Аренда	5	D.4	Доход от собственост	1
			D.41	Лихви	1
			D.42	*Разпределен доход от търговски дружества*	
			D.43	*Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции*	
			D.44	*Доход от собственост на държатели на застрахователни полици*	
			D.45	*Аренда на земя и подпочвени активи*	
B.4n	**Нетен доход от предприе-маческа дейност**	26			

Б. **Набирателни сметки**

Таблица 4: Капиталова сметка

Промяна в активите		*Промяна в пасивите и нетната стойност*		
B.10.1	*Промяна в нетната стойност, дължаща се на спестяване и капиталови трансфери*	B.8n	*Спестяване, нето*	
		D.9	Капиталови трансфери, задължения	10
		D.92	Инвестиционни помощи	5

▼B

Промяна в активите			*Промяна в пасивите и нетната стойност*		
			D.99	Други капиталови трансфери	5
			D.9	*Капиталови трансфери, задължения*	
			D.91	*Капиталови налози*	
			D.99	*Други капиталови трансфери*	
P.51	Бруто образуване на основен капитал	100	B.10.1	*Промяна в нетната стойност, дължаща се (GFCF) на спестяване и капиталови трансфери*	
P.511	Придобити активи минус ликвидиране на материални активи	85			
P.511a	GFCF в растениевъдството	10			
P.511б	GFCF в животновъдство	15			
P.511в	GFCF в машини и оборудване	20			
P.511г	GFCF в транспортно оборудване	20			
P.511д	GFCF във фермерски сгради	20			
P.511e	GFCF в други дейности освен подобрения на земята (др. сгради, структури)				
P.512	Придобити активи минус ликвидиране на нематериални активи (софтуер и др.)	10			
P.513	Прираст на стойността на непроизведените финансови активи	5			
P.513a	Главни подобрения на земята	4			
P.513b	Разходи по прехвърляне на собственоствърху земя и производствени права	1			
K.1	Потребление на основен капитал	10			
P.52	Промяна в запасите	5			
P.53	*Придобити активи минус ликвидиране на ценности*				

▼B

Промяна в активите		*Промяна в пасивите и нетната стойност*
K.2	*Придобити активи минус ликвидиране на непроизведени нефинансови активи*	
K.21	*Придобити активи минус ликвидиране на земи и други материални непроизв. активи*	
K.22	*Придобити активи минус ликвидиране на нематериални непроизведени активи (производствени права и други)*	
B.9	*Нетно предоставяне (+)/заемане (-) на средства*	

1.44. Следва да се има предвид, че транзакциите и запасите, обозначени с курсив в таблици 3 и 4, са показатели, които:

— не са приложими към ИССС, тъй като се използва понятието отрасъл и последователността на сметките не е пълна. Разглежданите показатели са D.42 Разпределен доход от търговски дружества, D.43 Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции, D.44 Доход от собственост, дължащ се на държатели на застрахователни полици и D.45 Аренда в Ресурс на таблица 3 и показателите B.8n Нетно спестяване, B.10.1 Промяна в нетната стойност, дължаща се на спестяване и капиталови трансфери и B.9 Нетно предоставяне на заеми, нето (+)/Заемане на средства(-) в таблица 4 или

— не се регистрират — заради отсъствие на надеждна информация или защото понастоящем те са обект на ограничен интерес с оглед целите на ИССС. Тези показатели са D.9 Капиталови трансфери, задължения, D.91 Капиталови налози и D.99 Други капиталови трансфери, P.53 Придобити активи минус ликвидиране на ценности, K.2 Придобити активи минус ликвидиране на непроизведени нефинансови активи, K.21 Придобити активи минус ликвидиране на земя и други материални непроизведени активи и K.22 Придобити активи минус ликвидиране на нематериални непроизведени активи (производствени права и др.) в таблица 4. Някои от тези показатели (например D.91, K.2, K.21 и K.22) могат да се регистрират в ИССС на някоя по-късна дата.

1.45 Сметка „производство“ отчита транзакции, свързани с производствения процес. Тя включва продукцията в „ресурс“ и междинното потребление в „използване“. Добавената стойност, т. е. балансовият показател, може да се пресметне или преди, или след потребление на основен капитал (брутна или нетна добавена стойност). Тъй като продукцията се оценява по базисна цена и междинното потребление по покупната цена, добавената стойност включва субсидии, намалени с данъци върху продуктите.

1.46 Сметката „формиране на доход“ се отнася за формирането на дохода, резултат на производствения процес, и неговото отнасяне към фактора „труд“ и държавно управление (под формата на данъци и субсидии). Оперирящият излишък, т. е. балансовият показател, съответства на дохода, който формират единиците чрез използването на производствените си активи. Що се касае до некорпоративните предприятия в сектора „домакинства“, балансовият показател на тази сметка безусловно включва елемент, съответстващ на възнаграждение за работа, извършена от собственика или членове на неговото семейство, който не може да бъде разграничен от печалбата му като пред-

▼B

приемач. Този показател е обозначен като „смесен доход“ (Европейска система от сметки 95, 8.19).

1.47 Сметката „доход от предприемаческа дейност“ позволява да се измери доходът, който е подобен на понятието „текуща печалба“ преди разпределение и данъци върху дохода, както обикновено се използва това понятие в бизнес счетоводството.

1.48 Капиталовата сметка позволява да се определи степента, до която придобитите активи минус ликвидиране на нефинансови активи е било финансирано от спестяването и капиталовите трансфери. Тя показва средствата, предоставени или взети назаем. Не е възможно да се състави пълна капиталова сметка за селското стопанство, защото въпреки че някои потоци могат да са напълно отнесени към този отрасъл, други показатели (например нетно спестяване, баланс на последователността на текущите сметки) не могат да се изчислят на база отрасъла. Въпреки това чрез регистриране на колкото е възможно повече промени в стойността на нефинансовите активи в отрасъла (дължащи се на придобиване, наличност и потребление на основен капитал) и капиталовите трансфери, получени от отрасъла, се получава ценна информация за икономическото и балансово състояние (плюс информация за дохода, формиран в производствения процес).

Д. ИЗТОЧНИЦИ НА ДАННИ И МЕТОДИ НА ИЗЧИСЛЕНИЕ ПРИ СЪСТАВЯНЕТО НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СМЕТКИ ЗА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО (ИССС)

1.49 Една от основните характеристики на ИССС е използването на формулата „количество x цена“, когато се измерва производството на голямо количество продукти. Този подход е породен главно от трудностите при съставянето на селскостопанските сметки, основани на представителни примери на стопански сметки.

1.50 Оценяването на производството от посевни култури може като правило да се основава на ресурса, т. е. оценка на произведени количества (прибрани като реколта) на основата на оценка на засетите площи с посевни култури или реколтата или на основата на използване, т. е. на основата на оценки на покупките от отрасли - потребители на селскостопански продукти, износ нето от внос, към който трябва да се прибавят някои количества, използвани за междинно потребление от селскостопанския отрасъл, изменение на запасите на производител и използването за своя сметка (по-голямата част от които е собствено крайно потребление). Последният подход може да бъде твърде подходящ в случаи, при които купувачите на тези селскостопански продукти могат лесно да се идентифицират и четирите други компонента на използване са ограничени (например продукти, изискващи предварителна обработка преди да могат да се използват, като захарно цвекло, тютюн и др.). Въпреки това балансът на физическите обеми е необходим, за да се удостовери съвместимостта и надеждността на данните.

1.51 Статистиката на изкланите животни, износа/вноса на живи животни и големината на стадата са главните източници на данни за измерване на производството на животни. Производството на животински продукти (главно мляко) основно се оценява, като се използват продажбите на отраслите - потребители (мандри, консервни фабрики) заради специфичното използване на тези продукти.

1.52 Едно по-подробно описание на методите на изчисление е дадено в глава II.

1.53 Много междинни стоки могат да се използват главно в селското стопанство (семена и посадъчен материал, торове, пестициди и др.). В този случай покупките от страна на селското стопанство се основават на данни, свързани с продажбите на отраслите, които доставят тези междинни стоки (след включване на външната търговия).

1.54 Приложението на това правило обаче носи определени рискове. В действителност продажбите от страна на производителите на стоки за междинно потребление, които основно се използват в

▼B

селското стопанство, не съответстват обезателно на покупките на тези стоки от страна на аграрния сектор, защото торовете, пестицидите и др. могат също така да бъдат закупени за други цели (запаси на търговските единици, потребление от страна на други единици, такива като обществени паркове, домакинства и др.).

Е. КЛАСИФИКАЦИЯ

1. **Основни положения**

1.55 ИССС са съществена част от Европейската система от сметки и по тази причина за съставянето им се използва общата класификация на икономическите дейности на Евростат (NACE Rev. 1). Тази класификация е четиристепенна номенклатура на дейностите, която беше съставена през 1990 г. Тя всъщност представлява ревизия на общата отраслова класификация на икономическите дейности в Европейските общности, или NACE, която беше публикувана за първи път от Евростат през 1970 г.

1.56 NACE Rev. 1 е една по-подробна версия на ISIC Rev. 3 ([1]), адаптирана към специфичните европейски обстоятелства. NACE Rev. 1 също така е свързана със статистическата класификация на продуктите по дейност (CPA) в рамките на Европейската икономическа общност, която от своя страна се основава на централизираната класификация на продуктите (CPC) на ООН.

1.57 Класификацията на икономическите дейности на Евростат (NACE Rev. 1) е класификация на дейности, която се използва за определяне на отраслите в националните сметки. Тя се основава на четиристепенна кодова система, описана по-долу:

— встъпително ниво, съдържащо подразделения, идентифицирани с азбучен код, обозначаващ „сектори“,

— междинно ниво, съдържащо подразделения, идентифицирани с азбучен код от две букви, обозначаващ „подсектори“,

— второ ниво, съдържащо подразделения, идентифицирани с цифров код от две цифри, обозначаващ „раздели“,

— трето ниво, съдържащо подразделения, идентифицирани с цифров код от три цифри, обозначаващ „групи“,

— четвърто ниво, съдържащо подразделения, идентифицирани с цифров код от четири цифри, обозначаващ „класове“.

1.58 Всяко ниво в класификацията на икономическите дейности може като правило да се определи от неговите характерни стоки или услуги. По такъв начин класификацията на продуктите по дейност (CPA) се използва, за да се опишат в подробности различните икономически дейности в селскостопанския отрасъл с допълнителна двуцифрена диференциация, предоставяща по-подробно определение на подразделенията.

1.59 Отрасълът съответства на групата от местни стопански единици по видове дейност, заети с една и съща или с подобна икономическа дейност. На най-подробното ниво на класификация отрасълът включва всички местни стопански единици по видове дейност в същия клас (четири цифри) на класификацията на икономическите дейности на Евростат (NACE Rev. 1), които са заети с една и съща дейност, както е описано в упоменатата номенклатура (Европейска система от сметки 95, 2.108). Поради тази причина дефинирането на селскостопанския отрасъл изисква прецизно изреждане на:

— характерните дейности,

— характерните единици на икономическите сметки за селското стопанство (ИССС).

2. **Определение на характерните дейности на селското стопанство**

1.60. Селскостопанският отрасъл, както е описан в ИССС, съответства на раздел 01 в NACE Rev. 1.

([1]) ISIC Rev. 3: международен стандарт за класификация на отраслите на всички икономически дейности, разработен от ООН.

▼B

1.61. ИССС са сателитна сметка в рамката на националните сметки, чиито основни понятия, принципи и правила се основават на Европейската система от сметки 95. Последната обаче предоставя само общата рамка за икономиката като цяло и следва да бъде приспособявана към специфичните изисквания за селското стопанство. Тези специфични изисквания произтичат главно от специфичните цели на ИССС, наличността на източници за данните и специалния характер на селскостопанските единици и техните икономически дейности. Специфичният характер на сателитните сметки изисква съставянето на списък от характерни селскостопански дейности на ИССС, които задължително следва да се основават на NACE Rev. 1.

1.62. За целите на националните сметки селскостопанският отрасъл се определя като всички единици, извършващи самостоятелно или заедно с други вторични икономически дейности такива дейности, които се класифицират в раздел 01 от номенклатурата на икономическите дейности на Евростат (NACE Rev. 1) „Селско стопанство, лов и свързани с тези дейности услуги“. Раздел 01 обхваща ([1]):

— Група 01.1: производство на посевни култури; зеленчукопроизводство; градинарство;

— Група 01.2: животновъдство;

— Група 01.3: производство на посевни култури, комбинирано с животновъдство (смесени ферми);

— Група 01.4: услуги, свързани с аграрни и животновъдни дейности с изключение на ветеринарните услуги;

— Група 01.5: лов, залагане на капани и развъждане на дивеч, включително услугите, свързани с тези дейности.

1.63. Списъкът на характерни селскостопански дейности на ИССС съответства на тези пет групи дейности (от 01.1 до 01.5), но се наблюдават следните различия:

— включване на производството на вино и зехтин (използващо изключително грозде и маслини, отгледани от същия холдинг), отглеждане на растителен материал, използван за плетене, коледни елхи, плодни дръвчета, лози и декоративни дървета (които спадат към раздел 02 – Горско стопанство).

— Изключване на дейности, свързани с производството на семена на изхода и на входа на размножаването, и някои дейности, които в NACE Rev. 1 се смятат за селскостопански дейности (а именно – работата на напоителните системи, дизайнът, оформянето и поддържането на градини, паркове и зелени площи за спортни съоръжения и други подобни, подрязване на дървета и оформяне на жив плет; тук се взема под внимание само селскостопанската работа на акорд).

3. **Определение на характерните единици на селското стопанство**

1.64 Всички единици, които извършват характерни дейности на селскостопанския отрасъл на ИССС, трябва да бъдат включени. Разглежданите единици извършват дейностите, включени в следните групи в NACE Rev. 1:

— Група 01.1: производство на посевни култури; зеленчукопроизводство; градинарство;

  — семепроизводство: само единици, заети с размножаване на семената,

  — производство на вино (зехтин): само онези единици, заети с този вид производство от грозде (маслини), отгледани от

([1]) Вж. също така глава 4 „Обяснителни бележки“ в Евростат: *NACE Rev. 1, Статистическа класификация на икономическите дейности в Европейската общност*, Тема 2, Серия Е, Люксембург, 1996 г.

▼B

същите тези единици и групи от производители (т. е. кооперативи) ([1]);

— Група 01.2: животновъдство;

— Група 01.3: производство на посевни култури, комбинирано с животновъдство (смесени ферми);

— Група 01.4: услуги, свързани с аграрни и животновъдни дейности с изключение на ветеринарните услуги;

— с изключение на единици, които извършват дейности, свързани със селскостопански услуги, различни от работа на акорд (а именно единици, работещи с напоителни системи или извършващи услуги, свързани с дизайна, оформянето и поддържането на градини, паркове и зелени площи за спортни съоръжения и подобни дейности, като подрязване на дървета и оформяне на жив плет);

— Група 01.5: лов, залагане на капани и развъждане на дивеч, включително услугите, свързани с тези дейности.

1.65. Списъкът, описан в 1.64, следва да бъде разширен, за да включи единици, произвеждащи коледни елхи, плодови дръвчета, лози и декоративни дървета, а също единици, произвеждащи растителен материал, използван за плетене.

1.66. От списъка може да се види, че освен аграрните холдинги другите характерни единици на селското стопанство са: сдружения от производители на вино и зехтин и специализирани единици, извършващи селскостопанска работа на акорд (срв. 1.20 и 1.21). Трябва да се напомни, че единици, за които селскостопанската дейност представлява единствено работа в свободното време, не се включват в характерните единици на селското стопанство (срв. 1.24).

4. **Наблюдения, касаещи някои показатели**

a) Група 01.1: производство на посевни култури; зеленчукопроизводство; градинарство;

1.67. Група 01.1 — „производство на посевни култури“ — представлява систематична класификация, позволяваща да се класифицират всички дейности, свързани с производството на посевни култури в държавите членки на Европейския съюз плюс дейностите, свързани с прибирането на реколтата (насаждения и диви плодове).

1.68. С цел да бъде регистрирано, производството на зърнен фураж трябва да бъде част от тази икономическа дейност.

1.69. За разлика от NACE Rev. 1, където производството на декоративни дървета се причислява към горското стопанство, тук тази дейност се разглежда като селскостопанска дейност независимо от това, че тя се отнася до производството на фиданки и храсти, раждащи плодове, лози и декоративни храсти, докато размножаването на горски растения се разглежда като дейност на горското стопанство, ако растенията са предназначени за използване при производството на горски видове дървета ([2]). Производството на коледни елхи също се разглежда като селскостопанска дейност, ако дърветата се отглеждат в разсадници със специфични декоративни цели, но ако например коледните елхи са резултат от окастряне на дървета или разреждане на горски площи с елхи, в такъв случай тази дейност се счита за производство на горското стопанство.

([1]) По тази причина се прави разлика между трите вида единици, произвеждащи вино: предприятия от хранителната промишленост, сдружения на селскостопански производители и аграрни холдинги.

([2]) Съществуват някои несъответствия между определенията на NACE в различните езици. Съгласно немската и английската версия на NACE само разсадниците на горски декоративни дървета са част от NACE 02.01 (горско стопанство и сечене и извозване на горски трупи). Включването на разсадниците, произвеждащи плодови дървета, лози и декоративни дръвчета, в селскостопанския отрасъл не би представлявало по такъв начин отклонение от NACE.

▼B

1.70. В номенклатурата на ИССС селскостопанските семена се групират под заглавие „семена“ с изключение на семената за житните растения (включително ориз), маслодайни, протеинови растения и картофи, които се регистрират съответно под отделни заглавия – житни, маслодайни, протеинови и картофи. ([1]) Производството на семена всъщност включва няколко вида производствена дейност: изследователска дейност (т. е. получаване на семенни прототипове от първо поколение), размножаване (извършва се от аграрния холдинг по договор) и сертифициране (т. е. оценяване и пакетиране от специализирани производствени единици). Само размножаването на семената е специфична селскостопанска дейност, докато изследователската дейност и сертифицирането се извършват от изследователски и производствени институти и не са част от традиционната селскостопанска дейност (а именно експлоатация на природни ресурси с цел производството на растения и животни). Ето защо производството на семена в ИССС засяга само размножаването им. Междинното потребление на семена съответства на 1) първо поколение семена, закупени с оглед тяхното размножаване и 2) сертифицирани семена, закупени от селскостопанските производители с цел производство на посевни култури.

1.71. Производството на грозде, вино и зехтин: статистическата класификация на продуктите по дейност (CPA) разглежда виното и зехтина като хранителни продукти. NACE Rev. 1 класифицира производството на вино и зехтин в подсектор DA „Агро-хранителния отрасъл“ (класове 15.93 „производство на вина“ и 15.41 „производство на сурови масла и мазнини“). Единствено производството на винено грозде и маслини е включено в селското стопанство (клас 01.13 „отглеждане на плодове, ядки, напитки, подправки“). Следвайки споразумение, прието от NACE Rev. 1, когато вино (зехтин) се произвежда от грозде (маслини), отгледани от същата производствена единица, то те се отнасят към селско стопанство (клас 01.13). Това споразумение прави ненужно разграничението между единицата, която отглежда грозде, и единицата, която произвежда вино. В резултат цялото количество вино (зехтин), произведено от грозде (маслини) от същия аграрен холдинг, формира част от характерните селскостопански дейности.

1.72. Производството на вино от единици, тясно свързани с аграрни холдинги, също се разглежда като характерна селскостопанска дейност в ИССС. Единици, притежаващи силни връзки с аграрни холдинги, включват сдружения на производители (например кооперативи, отглеждащи винени сортове грозде). Тяхното включване в селскостопанския отрасъл се диктува от характера на тези организации, които исторически представляват разширяване на аграрните холдинги (на обща основа, свързана с производство и маркетинг) и които са тяхна собственост. За сравнение производството на вино (зехтин) от агро-промишлени предприятия се изключва от ИССС (тъй като то е очевидно отраслово производство в основата си).

1.73. Производството на суровина от грозде върви заедно с производството на вино в списъка на характерните дейности, тъй като гроздето може да бъде продадено или изнесено в сурово състояние или добавено към запасите, преди да бъде продадено или изнесено за директна консумация или за производство на вино в един следващ период.

1.74. Тъй като виното, зехтинът и гроздето (последното само ако не се превръща във вино през съответния период) са резултат от селскостопанско производство под формата на преработване на грозде и маслини, отгледани от същата единица, нито грозде, предназначено за производство на суровина от грозде или вино, нито маслини, предназначени за производство на зехтин (т. е. базисни продукти) не следва да се включват в продукцията. Те се разглеждат като потребление вътре в единицата, което не се измерва като отраслова продукция (срв. 2.052). Гроздов материал, който на се превръща във вино през съответния период, следва да

([1]) Причината за това отклонение от общото правило е, че в тези специални случаи значителна част от семената се добиват в резултат на производството на съответните житни, маслодайни, протеинови растения или картофи, докато в другите случаи те се произвеждат в специални холдинги.

▼B

се включи в продукцията за този период. През периода на превръщане във вино той следва да се регистрира като междинно потребление (вътрешно-отраслово потребление), балансиращ съответния спад в запасите. Виното, получено в резултат на обработката на гроздовия материал, следва да се регистрира като компонент на производството.

1.75. Масиви с насаждения (например лозя и овощни градини) са стоки от основния капитал (основни средства) и тяхното установяване следва да се регистрира в показателя „производство“. Създаването на масиви за своя сметка, самостоятелно, образува „основни средства, произвеждани самостоятелно“. Когато създаването на масиви от насаждения се извършва от специализирани единици на договорна основа, съответната стойност се смята за „продажби“.

б) Група 01.2: Животновъдство

1.76. Както при производство на посевни култури (срв. 1.67), тази група включва систематична класификация на всички живи животни и животински продукти, произведени в държавите - членки на Европейския съюз.

1.77. В статистическата класификация на продуктите по дейност (CPA) излюпването се класифицира заедно с яйцата в една подкатегория. По споразумение обаче те се разглеждат в ИССС като полуготов продукт на птицепроизводството ([1]).

1.78. Развъждането на коне е характерна дейност на ИССС, независимо от това какво е крайното предназначение (размножаване, производство на месо или услуги). Следва да се отбележи обаче, че дейностите по отглеждане на расови коне за състезания и училища по езда не са характерна селскостопанска дейност (те са възстановителна, културна и спортна дейност: раздел 92) (срв. 2.210). Ето защо доходът, начисляван на фермерите от такива дейности, трябва да се изключи от ИССС. Освен това отглеждането на състезателни коне или коне за езда, което не е част от селскостопанския производствен процес, се изключва от ИССС. Подобно третиране се прилага по отношение на биковете, отглеждани за борба с бикове.

1.79. В икономическите сметки вторичните продукти ([2]), които автоматично произлизат от производството на определени селскостопански продукти, не се регистрират под същите заглавия, както самият продукт. Те се появяват отделно в края на всяка група от производствени дейности, класифицирани по вид. При производството на посевни култури например примерите включват слама, листата на цвеклото, на зелето, шушулките от граха и боба и др.; във винопроизводството — утайката и суровият винен камък; в производството на зехтин – остатъчният материал от маслините; и в случая на животновъдството – кожи, козина на дивеч, а също восък, естествена тор. Казано най-общо, нито един от тези продукти не е първостепенна цел на производството, което обяснява защо статистическите данни за тези продукти не са надеждни. В самото селско стопанство тези продукти се използват главно за храна на животните или обогатяване на почвата. В отделни случаи обаче тези вторични продукти се продават на икономически сектори извън селското стопанство, при което стойността на производството следва да се отчете в ИССС.

в) Група 01.4: Услуги, свързани с аграрни и животновъдни дейности с изключение на ветеринарните услуги

([1]) Причината за това отклонение е, че на практика процесът на производство на яйца за люпене и яйца за консумация е твърде различен и не съществува едно-единствено производство „яйца“, за което предназначението може да се определи след производството. От началото на производствения процес яйцата за люпене са предназначени за производство на пилета. По тази причина те се разглеждат в ИССС по същия начин, както се разглеждат малките прасенца, които са смятани за полуготов продукт на свинепроизводството.

([2]) Вторичен продукт е продукт, който технически е свързан с производството на други продукти. Той може да бъде изключителен, особен, когато е свързан с други продукти от същата група, но чието производство е нехарактерно за тази група или обичаен, когато е свързан с други продукти, но чието производство не е особено за една група.

▼B

1.80. Дейностите в група 01.4 могат да се разделят на две категории:

— селскостопански услуги под формата на работа на акорд на етап производство (т. е. селскостопанска работа на акорд),

— „други“ селскостопански услуги (работа на напоителните системи, дизайн, оформяне и поддържане на градини, паркове и зелени площи за спортни съоръжения и др. подобни; окастряне на дървета и оформяне на жив плет и др.).

1.81. Селскостопанските услуги от втората категория не се разглеждат като характерни дейности в ИССС (въпреки че те се регистрират в селскостопанските сметки на националните сметки), тъй като те не са традиционни или типични селскостопански дейности. Те могат обаче да се отчетат като неделими неселскостопански вторични дейности (по смисъла на ИССС). Традиционният подход, при който селското стопанство се описва като култивиране на почвата, включва посредством разширяване цялата работа, извършвана при експлоатирането на природните ресурси за производството на посеви и животни в полза на човечеството. Въпреки нарастващата икономическа важност на тези услуги разбираемо е, че отчитането на услугите, свързани с околната среда, би довело до недопустимо разширяване на традиционния подход, описан по-горе.

Селскостопанска работа на акорд

1.82. Като част от процеса на икономическа специализация аграрните холдинги и домакинствата са далеч от отхвърлянето на определени функции, които са поемани от нарастващ брой специализирани професионалисти, притежаващи свои собствени производствени единици. Това разделяне на функции засяга главно обработката на селскостопански продукти (клане и производство на месо, смилане на зърнените култури, производството на хляб, масло и сирене, а също обработката на семена от нови сектори) и на по-късен етап някои транзакции от областта на маркетинга. Това става главно в контекста на основните структурни промени, засягащи селското стопанство — нарастващо използване на огромни машини и селскостопански дейности, които пряко се внедряват в растениевъдството и животновъдството и преминават с нарастващи темпове към специализирани единици.

1.83. Следва да се отбележат следните такива дейности: наторяване, обогатяване на почвата с калциеви соли, оран, плевене, унищожаване на вредители, защита на растенията, косене на сено, вършитба и стригане на овце.

1.84. Характерна черта на всички тези дейности е, че те са необходими главно като част от производствения процес на селскостопански продукти и са свързани с тяхното производство.

1.85. Дейности, които не са пряко свързани с производството на селскостопански продукти, т. е. които не се случват на етап селскостопанско производство (транспортиране за сметка на трети лица и доставки на мляко до мандрите са примери за неселскостопанска дейност, съставляваща част от друг отрасъл) не са отличителен белег и не се отчитат в ИССС (освен ако те са дейности, които са неделими от основната селскостопанска дейност; срв. 1.12).

1.86. Следва да се има предвид, че тази класификация се прилага само в случаи, в които разглежданите дейности са изключително за сметка на специализираните единици. Ако от друга страна фермерът наема машини без обслужващ персонал или само с няколко оператори на машините и той продължава да извършва дейността като такава с помощта на машините, тази дейност се отчита в раздел 71 от NACE Rev. 1. Този случай се отнася главно към по-прости машини, изискващи малки ремонтни работи, и главно в най-натоварените периоди, когато машините са много търсени (срв. 1.23).

1.87. Работата на акорд, извършвана на етап селскостопанско производство, изисква използването на скъпи машини и оборудване. Тази работа може да се извършва от:

а) специални единици, за които тези дейности са основни (предприемачи на акорд в истинския смисъл);

▼B

б) аграрни холдинги.

Работата на акорд от арендаторите обикновено се извършва чрез следните форми:

— дотолкова, доколкото се засяга допълнителният доход на фермерите, най-гъвкавата форма е предоставяне на непостоянна помощ на съседите. Тази категория също така включва предоставяне на помещения за добитъка и главно за прасетата и пилетата — отглеждане срещу възнаграждение (и по-специално угояване). Помещения за подслон могат да се предоставят за животни, притежание на друг фермер или животните могат да са собственост на отраслово предприятие, обикновено доставчик (например производител или търговец на фураж) или купувач (например собственик на кланица),

— под формата на повече или по-малко самостоятелен машинен парк, което представлява една систематизирана форма на взаимопомощ между съседи. Високата цена на машините и ниската степен на използваемост от отделния холдинг карат холдингите, които притежават тези машини, да оформят машинни паркове, които се предоставят на разположение на други холдинги заедно с необходимия персонал. С нарастващи темпове фермерите извличат своя главен селскостопански доход от работата на акорд за сметка на лица, за които селското стопанство е не повече от една вторична дейност и които в някои случаи са просто собственици на земята,

— аграрни машинни кооперативи [1]. Те представляват огромни кооперативи с платен персонал; те са подобни на специализираните предприемачи;

в) предприятия, заети с допълнителна, следваща фаза на производство, които прибират реколтата от плодове или зеленчуци и после ги преработват (например консервни фабрики, преработващи грах на акорд);

г) предприятия, заети с предшестваща фаза на производство. Те включват търговци на селскостопанска техника, които извършват работа на акорд. Въпреки че други случаи могат да изглеждат малко вероятни от гледна точка на ИССС, теоретически е възможно за производител на пестициди да приложи продукта си сам. Ако това обаче се случи, като се използва най-модерна техника, то не е обезателно работа на акорд на етап селскостопанско производство и несъмнено не е, ако работата не се извършва редовно от фермера (например въздушно пръскане против паразити).

1.88. В случаите, когато трябва да се реши дали една дейност следва да се разглежда като работа на акорд (т. е. работа, която в контекста на селскостопанския производствен процес обикновено би се извършвала от самите аграрни холдинги), трябва да се има предвид, че не само характерът на дейността, но също така специфичният контекст, в който тя се извършва, т. е. „селскостопанският производствен процес“, е важен.

1.89. Животновъдство, извършвано във фермите срещу възнаграждение (предоставяне на земя за добитък) е селскостопанска работа на акорд, тъй като тя е част от селскостопанския производствен процес. Това перо обаче не включва частното развъждане и отглеждане на ездитни коне, тъй като тези дейности не представляват производство на стоки, а действителна услуга по смисъла на Европейската система от сметки 95 (раздел O от NACE Rev. 1). По същата причина работата, свързана със създаването и поддържането на паркове, градини, голф игрища и крайпътни насаждения не трябва да се третират като селскостопански производствен процес.

1.90. Видът на възнаграждението, плащано на лицата, извършващи работа на акорд, не е важен. В никакъв случай то не трябва да е фиксирано възнаграждение (т. е. заплата в строгия смисъл на

[1] Оборудването и машините принадлежат на кооператива за разлика от машинен парк, който обикновено е собственост на отделен холдинг.

▼B

думата); възнаграждението може без проблеми да бъде под формата на участие в печалбата или да бъде от смесен вид (например фермер, който угоява телета и в резултат за възнаграждение получава фиксирана сума за всяко животно плюс дял в нетната печалба). Възнаграждението също така може да приеме форма на специфичен дял от продукцията.

1.91. Въпреки това работата трябва винаги да се извършва от независими предприятия: работата, извършвана от платени работници на холдинг, не спада към тази категория. От гледна точка на холдинга възнаграждението за такава работа (например работа, извършена от платен пастир) е разход за заплата и се появява под заглавие „компенсация на работниците“. За разлика от този случай работата, извършена от предприятие, което осъществява доене на договорна основа за друг аграрен холдинг, се отчита в ИССС едновременно като производство (предоставяне на услуги) от гледна точка на предприемача, доставчика на услугата, и като междинно потребление (купуване на услуги) от гледна точка на аграрния холдинг.

г) Група 01.5: лов, залагане на капани и развъждане на дивеч, включително услугите, свързани с тези дейности.

1.92. Тази група се състои от следните дейности: 1) лов и залагане на капани за животни, използвани за храна, за сурови необработени кожи, за научно-изследователска дейност, за зоологически градини или за използването им като домашни любимци; 2) кожарство и кожухарство, кожи на влечуги или птици, резултат на лов или залагане на капани; 3) доставяне на дивеч; 4) услуги, свързани с поощряване на лова и залагане на капани с търговска цел. Следва да се отбележи, че добиването на обработени и необработени кожи от кланици и в резултат на лов, упражняван като спорт или развлечение, не се смятат като характерни дейности на селскостопанския отрасъл. Освен това разглежданата група не включва развъждането на дивеч в холдингите, което трябва да се отчита като част от клас „отглеждане на други живи животни“.

5. **Несъответствие между ИССС на селскостопанския отрасъл и на селскостопанския отрасъл в централната рамка на националните сметки**

1.93. ИССС на селскостопанския отрасъл, както са дефинирани в раздели 1.62 до 1.66, в някои аспекти се различават от отрасъла, както е дефиниран за целите на националните сметки. Различията се отнасят до дефинирането и на характерните дейности, и на единиците. Те могат да се обобщят, както следва:

ИССС на селскостопанския отрасъл	=	националните сметки на селскостопанския отрасъл.
	+	единици, произвеждащи вино и зехтин (групи от производители, кооперативи и др.)
	+	единици, произвеждащи материал за плетене на рогозки и др.
	+	производствени единици за отглеждане в разсадници на коледни елхи, плодови дръвчета, лози и декоративни дървета
	–	единици, заети с производство на семена (за изследователска дейност или сертифициране)
	–	производствени единици, предоставящи селскостопански услуги, различни от селскостопанска работа на акорд (т. е. експлоатация на напоителни системи, дизайн, оформяне и поддържане на градини, паркове и зелени площи за спортни съоръжения и др. подобни; подрязване на дървета и оформяне на жив плет)

▼B

- единици, за които селскостопанската дейност представлява единствено работа в свободното време

II. **ТРАНЗАКЦИИ С ПРОДУКТИ**

2.001. Транзакциите с продукти предоставят данни за сметката относно произхода и използването на продуктите. Продуктите са стоки и услуги, създадени по време на производствения процес. Главните категории транзакции с продукти, дефинирани от Европейската система от сметки 95, са: продукция, междинно потребление, разходи на крайното потребление, действително крайно потребление, бруто образуване на капитал, износ на стоки и услуги и внос на стоки и услуги.

2.002. Както беше споменато в 1.40 и 1.41, само продукцията, междинното потребление и бруто образуване на капитал се вземат предвид в ИССС. Продукцията се отчита като ресурс, а междинното потребление като използване в сметка „производство“. Бруто образуване на капитал се отчита като използване (промяна в активите) в капиталовата сметка.

A. ОСНОВНИ ПРАВИЛА

1. **Референтен период**

2.003. За икономическите сметки за селското стопанство референтният период е календарната година.

2. **Единици**

а) Количества

2.004. Количествата следва като правило да се показват в хиляди тонове (в 10 000 хектолитра за гроздов материал и вино) с точност до първия десетичен знак. За животните се използва живо тегло.

б) Цени

2.005. В икономическите сметки за селското стопанство цените следва да се дават за тон (за 10 хектолитра за виното и гроздето).

2.006. В ИССС цените трябва да се закръгляват до най-близкото цяло число или до първия или втория десетичен знак в зависимост от статистическата надеждност на ценовите данни, с които се разполага.

в) Стойности

2.007. Стойностите следва да се отразяват в милиони единици на националната валута.

3. **Време на отчитане**

2.008. Европейската система от сметки 95 (1.57) отчита потоци (по-специално транзакции с продукти и разпределителни транзакции) на основата на начисления, т. е. във времето, когато икономическа стойност, задължение или вземане се създава, трансформира, канцелира или престава да съществува, а не във времето, когато в действителност се осъществява плащането.

а) Продукция

2.009. Продукцията следва да се оценява и отчита във времето, когато тя се формира. По тази причина продукцията трябва да се отчита, когато се произвежда, а не когато се плаща за нея от купувача.

2.010. В Европейската система от сметки 95 производството се разглежда като непрекъснат процес, в който стоки и услуги се превръщат в други стоки и услуги. Този процес може да се осъществява през различни периоди в зависимост от продуктите и периодите могат да надвишават един отчетен период. Тази характеристика на производството заедно с принципа на начисляването води до отчитане на продукцията под формата на текуща дейност. По такъв начин съгласно Европейската система от сметки 95 (3.58) производството на селскостопански продукти следва да се отчита като че тези продукти са произвеждани продължително през целия производствен процес (а не просто,

▼B

когато реколтата е прибрана или животните са заклани). Отглеждането на растения и запаси от риба или животни, развъждани за целите на потреблението, следва да се разглежда като запас на текуща дейност по време на производствения процес и да се трансформира в запаси от готови продукти, когато процесът е завършен.

2.011. Отчитането на производството като текуща дейност е желателно и необходимо за икономическия анализ, когато производственият процес се осъществява през период, по-голям от отчетния период. Това позволява да се постигне съответствие между отчитането на разходите и производството, за да се постигнат изчерпателни данни за добавената стойност. Тъй като ИССС се основават на календарната година, отчитането на текущата дейност може да се прилага само към продукти, чийто производствен процес не е завършен в края на календарната година (но също така в случаите, когато общото равнище на цените претърпява много бързи промени през отчетния период ([1]).

2.012. За селскостопанските продукти обаче, чийто производствен процес е по-кратък от отчетния период, не е необходимо да се отчита производството като текуща дейност. Отчитането на производството на етап готова продукция, т. е. при прибирането на реколтата (за растениевъдството), в действителност позволява адекватно ниво на съответствие между производството и производствените разходи. Тази ситуация се отнася за по-голямата част от селскостопанското производство, чийто производствен цикъл продължава по-малко от година. Не е необходимо да се отчита като текуща дейност растениевъдството с кратък цикъл, чийто производствен процес се застъпва с втора календарна година (срв. 2.172). В тези случаи отглеждането на посеви не се счита за наличност на текуща дейност.

2.013. На практика само продукти с дълъг производствен цикъл са засегнати от метода на отчитане под формата на текуща дейност. Такива продукти в частност са живите животни, други продукти като вино (чието отлежаване е неразделна част от производствения процес) и култивираните насаждения. Нормалната тенденция в движението на цените в Европейския съюз всъщност не е от особено значение и не е причина за отчитането на някои продукти като текуща дейност (въпреки че това може да се случи в изключителни случаи, срв. 2.172).

2.014. Когато продукти с дълъг производствен цикъл, които са отчетени като текуща дейност, се прибират като реколта (посеви) или заклани животни, производственият процес е завършен и текущата дейност се трансформира в запаси от готова продукция, годна за продажба или използване за други цели. По време на производствения процес стойността, която следва да се отчита всяка година като продукция, резултат от текуща дейност, може да се получи чрез разпределяне на стойността на готовия продукт пропорционално на направените разходи през всеки един период (Система от национални сметки 93, 6.96).

2.015. Животни: животновъдството обикновено изисква определен период от време, който може да отнеме няколко отчетни периода, преди процесът да е завършил. От времето на раждането е възможно и също подходящо да се отчита и вписва всяка фаза на производството, т. е. за всяка възрастова група от отделни животни (частта от производствения процес обаче, предхождаща раждането, не може да се отчита, защото тя не може да бъде изолирана от услугите, извършени при отглеждането на животното родител).

2.016. Производственият процес за впрегатните животни формално е завършен с тяхното раждане; след този момент те се отчитат като капиталови активи. Животните, разбира се, тогава не са готови за предназначението си, но индивидуалните различия са такива, че който и да е избор на фиксирана възраст за всички би бил твърде произволен. Моментът на раждането се избира от практическа гледна точка, тъй като последващото използване на животните е вече определено на този етап.

([1]) Срв. 6.72 до 6.79 и 6.94 до 6.100 в Системата от национални сметки.

▼B

2.017. Този случай не се отнася задължително за едрия рогат добитък, прасетата, овцете и други живи животни, които могат да се отглеждат за размножаване или за клане. Когато е възможно да се направи разлика между младите животни в зависимост от бъдещото им използване, животните, предназначени за ползване като фактори на производството, следва да се регистрират като „бруто образуване на основен капитал“ от момента на раждането им („бруто образуване на основен капитал“ за собствена сметка, т. е. те се считат за текуща дейност и прирастът им се регистрира като „продукция“, срв. Европейска система от сметки 95, 3.112). С други думи, животните са включени в потоците като текуща дейност до достигането на зряла възраст и се използват като фактори на производството (например кравите, отглеждани за мляко, животни за размножаване или за други производствени цели, като производство на вълна). Тогава те се отчитат като основен капитал. Животни, които се преместват от стадата за размножаване преди клането, също следва да се отчитат като запаси, а не като капиталови активи.

2.018. Производството на пилета също се разглежда по-специално, ако обхваща два отчетни периода. Яйца, излюпени в инкубатори в края на периода, се считат като производство на пилета и се регистрират в ИССС в показателя „производство на домашни птици“ (под формата на текуща дейност) (срв. 2.048).

2.019. Вино: производството следва да се отчита като текуща дейност, тъй като неговото отлежаване формира част от производствения процес и може да продължи няколко отчетни периода. Подобно на това, ферментирането на гроздето, което не е вече суров гроздов материал и все още не е вино, се разглежда в края на отчетния период по същия начин, както яйцата в инкубаторите, и се отразяват в ИССС като вино под формата на текуща дейност.

2.020. Активи, култивирани в масиви от насаждения: стоки, произведени за собствена сметка „бруто образуване на основен капитал“ (различни от живи животни), такива като масиви, в които се отглеждат многогодишни растения, следва да се отчитат като „бруто образуване на основен капитал“ в периода на производството на разглежданите активи.

б) Междинно потребление

2.021. Стоките и услугите следва да се отчитат през периода, когато те постъпват в производствения процес, т. е. когато те в действителност се консумират, а не когато те се купуват или прибират на съхранение.

2.022. Потреблението на стоките за даден отчетен период на практика съответства на покупката или придобиването на стоките плюс първоначалните запаси и минус последните запаси в края на периода ([1]).

2.023. Услугите се отчитат през периода на покупката. Тъй като услугите не могат да се складират, времето на покупката е също така времето на потреблението.

2.024. Изключение от това правило са следните услуги:

— услуги, свързани с покупка на стоки, такива като търговски и транспортни услуги, се отчитат като междинно потребление във времето, когато разглежданите услуги се консумират (срв. 2.111),

— услуги, считани за постоянни, такива като застрахователните услуги. Те се регистрират на пропорционална основа в края на отчетния период в съответствие с пропорцията на плащането, дължимо за година или част от годината. Съответно количествата, които се отчитат, не съответстват задължително на застрахователните премии, платени през разглеждания период.

в) Бруто образуване на основен капитал

2.025. Бруто образуване на основен капитал се отчита във времето на прехвърлянето на собственост на дълготрайни активи към единица, възнамеряваща да ги използва за производствени цели.

([1]) Срв. 2.029 до 2.031 за времето, в което запасите се отчитат.

▼B

Въпреки това съществуват две изключения от този принцип: първо, активи, придобити чрез финансов лизинг, се отчитат, ако този, който ги използва, стане собственик, когато стоките са на негово разположение за използването им (срв. 2.122). Второ, „бруто образуване на основен капитал“ за собствена сметка се отчита във времето на производство на разглежданите активи (с изключение на едрия рогат добитък, прасета, овце и други живи животни, бъдещото използване на които не може ясно да се дефинира, тъй като тези животни са включени в запасите като текуща дейност, срв. 2.017).

2.026. Съответно в случая на създаване на овощни градини и лозя (стоки от основния капитал, произведени за собствена сметка), при положение че не цялата необходима работа е завършена към края на отчетния период, стойността на консумираните материали и услуги, оказани през отчетната година, се регистрира като „бруто образуване на основен капитал“ в края на периода.

2.027. Купуването и продажбата на земя, както и свързаните с това разходи се отчитат във времето на прехвърлянето на собствеността. Нетното придобиване на земя обаче не се включва в „бруто образуване на основен капитал“, понеже земята е непроизведен актив. Нетното придобиване на земя (и други непроизведени материални активи) се отчита в капиталовата сметка (сметка „придобиване на нефинансови активи“).

г) Изменение на запасите

2.028. Изменението на запасите съответства на разликата между стоките, постъпващи в запасите, и стоките, изтеглени от запасите през отчетния период.

2.029. Стоките, постъпващи в запасите, са или стоки, предназначени за потребление в производствения процес по-късно (вложени стоки) — в този случай те се отчитат през периода на трансфера на собственост — или ако те са стоки от отрасъла, които са за бъдещо използване, например чрез продажба или трансфер към основния капитал на единицата (производствени запаси), те се отчитат като запаси, когато тяхното производство е завършено.

2.030. В случая на незавършени продукти от отрасъла (отчетени като текуща дейност) стойността на консумираните материали и предоставените услуги през отчетния период също се отчитат като запаси в края на този период (с изключение на трайните насаждения с кратък цикъл, срв. 2.012; в резултат на това част от консумираните материали и предоставените услуги през отчетния период би била консумирана без компенсиращо увеличение в стойността на запасите).

2.031. Стоките, изтеглени от запасите, са в случая на вложените запаси стоки, постъпващи в производствения процес или в случая на производствените запаси — стоки, напускащи отрасъла, за да бъдат продадени или да послужат за някои други цели. В първия случай стоките се изваждат от отрасловите запаси през периода на тяхното действително междинно потребление в производствения процес; във втория случай те се изваждат от запасите през периода на тяхната продажба или друг начин на използване.

Б. ПРОДУКЦИЯ

(срв. Европейска система от сметки 95, от 3.07 до 3.58)

1. **Основни бележки върху понятието „продукция“ в Европейската система от сметки 95 и икономическите сметки за селското стопанство**

2.032. В Европейската система от сметки 95 терминът „производство“ обозначава процес, а терминът „продукция“ обозначава произтичащите в резултат на процеса стоки и услуги; важно е да се прави ясно разграничение между тези две понятия. Съгласно Европейската система от сметки 95 (3.14) продукцията покрива всички продукти, произведени през отчетния период.

2.033. Съгласно Европейската система от сметки 95 продукцията също така включва 1) стоки и услуги, доставени от една местна стопанска единица по видове дейност на друга, принадлежаща към същата институционална единица, 2) стоки, произведени от

▼B

една местна стопанска единица по видове дейност и намиращи се още в запасите в края на отчетния период, в който те са произведени, независимо от това какво последващо предназначение имат те. Обаче стоки и услуги, произведени и консумирани през същия отчетен период от същата местна стопанска единица по видове дейност, не се отчитат отделно. Те не се отчитат нито като продукция, нито като междинно потребление на единицата.

2.034. Понятието „продукция“, използвано в ИССС, което е свързано с понятието „обща продукция“, се основава на адаптирането на Европейската система от сметки 95, тъй като някои селскостопански стоки и услуги, произведени и консумирани през същия отчетен период в същата селскостопанска единица, се отчитат в продукцията на цялостната селскостопанска дейност. Критериите за включването на тези стоки и услуги в продукцията на селскостопанския отрасъл, са описани в 2.055. Разликата между Европейската система от сметки 95 и метода, възприет от ИССС, се изразява в елементите на вътрешното потребление, чиято стойност е включена едновременно в продукцията и междинното производство. По такъв начин добавената стойност остава идентична, независимо от това кой метод е използван.

2.035. Както беше упоменато в 1.34, тази модификация на правилото на Европейската система от сметки се основава на специфичния характер на селскостопанската дейност и аграрния холдинг (като местна стопанска единица по видове дейност). Нещо повече, тя позволява:

— да се подобри икономическият анализ на селскостопанските сметки и по-специално определението на техническите коефициенти и процентът на добавената стойност (съотношението между продукция и междинно потребление),

— да се подобри сравняването на техническите коефициенти и процентите на добавената стойност между подотрасли на икономическа дейност и страни. В действителност продукцията, консумирана вътре в единицата, е основно ограничена до няколко специфични продукта (такива като житни растения, протеини и маслени продукти, фуражни продукти и мляко за изхранване на животни) и стойностите на вътрешното потребление варират значително в зависимост от икономическия отрасъл и страната,

— да се повиши съответствието между сметки „продукция“, „формиране на доход“ и „доход от предприемаческа дейност“: необходимото съответствие между транзакции с продукти (продукция, междинно производство и др.) и трансакции, свързани с разпределение (компенсация на работниците, субсидии, данъци, ренти, лихви и др.), се повиши, тъй като реформата на общата селскостопанска политика през 1992 г. в субсидиите (някои от които засягат продукти, обект на вътрешно потребление) понастоящем играе важна роля във формирането и движението на селскостопанския доход.

2.036. Въпреки че не е предложено от Европейската система от сметки 95, правилото, възприето от ИССС, е заложено в Системата от национални сметки (срв. Система от национални сметки 93, Приложение I, 15) поради специфичния характер на селското стопанство, а също в методологическото ръководство на ФАО ([1]). На последно място това правило позволява разликата между различните измервания на продукцията, произтичаща от избора на основна единица (местна стопанска единица по видове дейност или единица с еднородно производство) да бъде намалена чувствително.

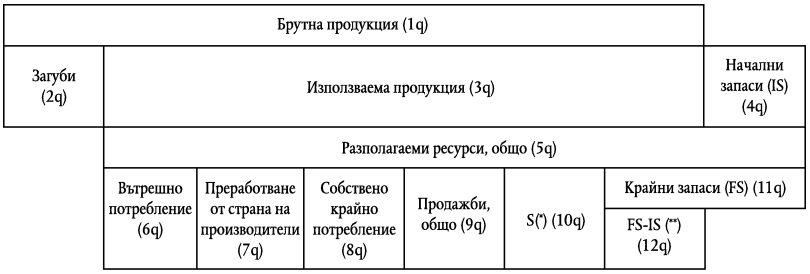
2. **Продукция от селскостопанска дейност: количества**

2.037. При съставянето на ИССС продукцията се класифицира по количества с прогресивно нарастващи величини.

([1]) ФАО (1996) Система от икономически сметки за хранителната промишленост и селското стопанство, ООН, Рим.

▼B

Схематично представяне на ресурсите и използването на селскостопанските продукти

(*) S = Стоки от основния капитал (основни средства), произведени за собствена сметка.
(**) FS-IS = Изменение на запасите. В горната диаграма се приема, че крайните запаси са по-големи от началните запаси.

2.038. Началната точка на това възходящо изчисление е:

— брутна продукция (1q) или

— използваема продукция (3q)

в зависимост от това дали съответните числа за реколтата включват загуби (полски, на реколта или фермерски), или не.

(а) Брутна продукция

Брутна продукция: (1q)

2.039. Това е стартова точка за страни, чиято официална статистика на реколтата включва загубите. В съответствие с понятието отрасъл всички продукти на селскостопанските дейности, извършвани от аграрните единици в рамките на отрасъла (както е упоменато в 1.62 и 1.63), следва да се измерват. Съгласно споразумението, описано в 1.31 (приемащо, че продукцията на вторичните селскостопански дейности на неселскостопанските единици не съществува, защото всички селскостопански дейности по презумпция могат да се отделят и поради това формират основната дейност на собствената си местна селскостопанска единица по видове дейност), цялата селскостопанска продукция следва да се отчита с изключение на продукцията, произведена от единици, за които селскостопанската дейност представлява единствено дейност в свободното време (срв. 1.24).

б) Загуби

Загуби: (2q)

2.040. Този показател се отнася за повтарящи се загуби на стоки в запасите (срв. 2.041). Те включват загуби на полето, при прибирането на реколтата и други загуби във фермите (дължащи се на нетрайния характер на продуктите, влиянието на климатичните условия, като слана, суша и др.). Загубите, получаващи се през различните етапи на реализиране на продукта, а именно по време на транспортирането от фермите, по време на съхранението в складове и преработката или третирането им в преработващата промишленост, не трябва да се включват в този показател. За разлика от тях продуктите, предложени за продажба от производителя, но останали непродадени и поради това негодни за консумация (особено плодовете и зеленчуците) също следва да се включат тук.

Видове загуби

2.041. Съгласно Европейската система от сметки съществуват три вида загуби, на които могат да бъдат изложени производителите: повтарящи се, периодични, загуби в запасите (Европейска система от сметки 95, 3.117 и 3.118), извънредни загуби в запасите (Европейска система от сметки 95, 6.25.д) и загуби вследствие на бедствия (Европейска система от сметки 95, 6.22 и 6.23.б).

Отчитане на трите вида загуби

2.042. За отчитането на загубите на стоки в запасите следва да се прави разграничение между повтарящите се, периодични загуби, от една страна, и извънредните загуби и тези вследствие на бедствия, от

▼B

друга страна. Но отчитането на загубите също така зависи от метода на изчисляване на продукцията и вида на основния статистически материал на всяка страна.

2.043. Когато продукцията се изчислява на основата на данни за началните и крайните запаси, продажбите и възможното друго използване (стоки, произведени от основния капитал за собствена сметка), повтарящите се загуби се получават от измененията в запасите и по-нататъшното им отчитане в показателя „загуби“ би довело до двойно отчитане. За разлика от този случай, когато изчисляването на продукцията не се основава на данни за запасите, а вместо това е резултат на добре обосновано изчисление, като например действителните данни за ражданията, следва да се отчитат повтарящите се загуби в производството през отчетния период, както и загубите на животни, внесени за развъждане или угояване или родени през предходни периоди.

2.044. Извънредните загуби и тези, които са резултат на бедствия, касаещи стоки в запасите, следва да се отчитат в набирателните сметки, и по-точно в сметка „други изменения в обема на активите“. В този случай продукцията включва цялата стойност на тези загуби.

2.045. Загубите (независимо от това дали са периодични, извънредни или вследствие на бедствия) на дълготрайни активи (такива като млекодайни крави, животни за развъждане и др.) следва да се отчитат в сметка „други изменения в обема на активите“. Те нямат никакво влияние върху стойността на продукцията. Трябва да се наблегне на факта, че загубите, касаещи насаждения, които вече дават продукция, трябва да се отчитат или като „потребление на основен капитал“, или като „други изменения в обема на активите“ в зависимост от вида на загубата.

в) Използваема продукция

Използваема продукция: (3q) = (1q) минус (2q) = брутна продукция минус загуби (на етап производител)

2.046. Това е първият показател, който се регистрира от страните, чиято статистика на добивите не включва загуби. Той представлява разполагаемата продукция за съответния период, която ще се реализира на пазара, ще се използва като средство за производство, ще се преработва от самия производител, ще се консумира в неговото домакинство, ще се съхранява на склад или, може да бъде използвана като стоки от основния капитал, произведени за собствена сметка.

г) Начални запаси

Начални запаси: (4q)

2.047. Те представляват готови или полуготови запаси на собствени продукти, намиращи се в аграрните холдинги (т. е. държани от производителите) в началото на отчетната година. Запасите на различните етапи на маркетинга и посредническите запаси не се включват тук. (срв. 2.201 и следващите точки, касаещи отчитането на живите животни).

2.048. Началните запаси от домашни птици следва също така да включват яйца за мътене в инкубатори в началото на съответния период, тъй като те се считат за полуготов птичи продукт (срв. 2.018).

д) Общи налични ресурси

Общи налични ресурси: (5q) = използваема продукция плюс начални запаси (3q плюс 4q)

е) Вътрешно потребление

Вътрешно потребление: (6q)

2.049. Под заглавието „вътрешно потребление“ се отчитат продукти, произведени вътре в аграрната единица (местна стопанска единица по видове дейност) и използвани от единицата като вложения в производствения процес в рамките на същия отчетен период.

▼B

2.050. Всички селскостопански продукти (с изключение на живите животни; срв. 2.067 и 2.208), продадени от дадена аграрна единица на други произвеждащи аграрни единици, трябва да се отчитат като продажби и после като междинно потребление. Тези продукти включват стоки, обект на преработка, и техните вторични продукти (например връщане на обезмаслено мляко, трици, кюспе, захарен пулп и листа, както и връщане на семена след обработка).

Класификация на вътрешното потребление

2.051. Вътрешното потребление може да се класифицира в съответствие с използването на разглежданите продукти:

2.052. Продукти, консумирани в рамките на отрасъла от същата селскостопанска дейност (т. е. същия клас дейност, в Статистическата класификация на икономическите дейности, NACE Rev. 1, четирицифрено ниво):

— семена (за зърнени култури, зеленчуци, цветя и др.): използвани повторно за същата продукция;

— грозде за вино и гроздов материал: използвани в производството на вино;

— маслини: използвани в производството на зехтин;

— мляко: използвано за изхранване на живи животни.

2.053. Продукти, консумирани в рамките на отрасъла от различна селскостопанска дейност (т. е. различен клас дейност, в Статистическата класификация на икономическите дейности, NACE Rev. 1, четирицифрено ниво).

Те са предимно посеви, използвани при изхранването на животни, но също така животински вторични продукти, използвани в производствения процес на друга дейност (торове, използвани за торене на посеви). Посеви, използвани за изхранване на животни, могат да бъдат класирани в съответствие със степента, до която те обикновено се реализират (която се оценява общо):

— нормално продаваеми (търгуеми) продукти за изхранване на животни: житни растения (пшеница, ръж, ечемик, овес, царевица, тропическо житно растение сорго, ориз и други зърнени храни); протеинови насаждения; картофи; растения, съдържащи масло в семената (рапица, слънчоглед, соя и други),

— трудно продаваеми, непродаваеми продукти за изхранване на животни:

  — годишни фуражни продукти: кореноплодни растения (захарно цвекло, фуражно цвекло, кръмно цвекло, фуражна ряпа, фуражни моркови, фуражно къдраво зеле и други кореноплодни растения; фуражна царевица и други зелени фуражни растения (пресни, изсушени или консервирани),

  — многогодишни фуражни продукти: постоянни или временни фуражни продукти, резултат от икономическа дейност (пресни, изсушени или консервирани),

  — фуражни вторични продукти (слама, плява, листа от растения и други фуражни вторични продукти).

Определение на вътрешното потребление, което следва да се включи в продукцията на отрасъла.

2.054. Селскостопанските продукти, предмет на вътрешно потребление, не се включват в измерването на продукцията на отрасъла, освен ако те не отговарят на някои критерии. Установяването на рестриктивни критерии при отчитането на вътрешното потребление отговаря на две изисквания: първо, методологическо изискване, тъй като след отклонението от правилото на Европейската система от сметки съществуваше необходимост то да бъде следвано по дух (чрез включването на две отделни дейности); второ, практическо изискване, тъй като критериите, които трябваше да се развият, следваше да служат като прецизна и сравнима рамка за дефинирането на това, кое

▼B

вътрешно потребление трябва да се отчита, за да се направи този метод на измерване осъществим.

2.055. Тези критерии са следните:

1. Двете упражнени дейности трябва да се отнесат към различни четирицифрени нива от Статистическата класификация на икономическите дейности, NACE Rev. 1 (раздел 01: Селско стопанство, лов и свързани с тази дейност услуги). По такъв начин прилагането на този критерий изключва например оценяването на млякото, използвано за храна на животни, и семената, произведени и използвани в същия холдинг за посеви (по време на същия отчетен период).

2. Селскостопанският продукт трябва да има значителна икономическа стойност за значителен брой фермери.

3. Данните за цените и количествата трябва да се предоставят на разположение, без да срещат твърде големи затруднения. Този критерий се изпълнява трудно поради някои непродаваеми или трудно продаваеми продукти.

2.056. В съответствие с определението за основните критерии за включване на продуктите от вътрешното потребление в измерването на продукцията (срв. 2.055) само посевите, използвани за храна на животните (лесно продаваеми или не) следва да се отчитат в селскостопанската продукция на отрасъла.

2.057. Когато тези продукти се отчитат в продукцията на отрасъла, те трябва също така да се отчитат и като междинно потребление, като се спазва принципът, че общите количества, произведени и после използвани за различна производствена дейност през съответния период, са взети под внимание (срв. 2.055). Когато изменението от продукцията до междинното потребление отнема повече от разглежданата година, тогава съответните количества продукция следва да се отчетат като „крайни запаси“ на разглеждания продукт през съответната година.

2.058. Животинските вторични продукти се изключват от вътрешното потребление поради практически трудности, свързани с отсъствието на данни относно количествата и особено цените.

ж) Преработване от страна на производителите

Преработване от страна на производителите: (7q)

2.059. Под заглавието „преработване от страна на производителите“ се отчитат количества, произведени за по-нататъшна преработка от селскостопанските производители (например мляко, преработено, за да се получи масло или сирене, ябълки, преработени за пюре или сайдер), но само в рамките на преработвателните дейности, които могат да се отделят от основната селскостопанска дейност (на основата на счетоводни документи, срв. 1.26). Само сурови продукти (например сурово мляко, ябълки) следва да се отчитат, а не преработени продукти, получени от тях (например масло, ябълково пюре и сайдер). С други думи, работата, включена в преработването на селскостопанските продукти, не се взема под внимание в този показател. Продуктите, резултат на преработване от производителя, естествено ще бъдат отнесени към продукцията на подотрасъла „селско стопанство“ в националните сметки (срв. 1.04 и 1.05).

2.060. Ако тези преработвателни дейности са неделими неселскостопански дейности, продуктът на тези преработвателни дейности се отчита в стойността на продукцията на селскостопанския отрасъл (срв. 1.25). Основни селскостопански продукти, използвани като междинно потребление от тези преработвателни дейности, не се отчитат нито като продукция, нито като междинно потребление. Това правило произтича от факта, че двете дейности (производството на селскостопански продукти и преработването на тези продукти) не могат да се разграничат на основата на счетоводни документи. Съответно разходите за тези два вида дейности се вписват заедно и тяхната продукция се оценява като производство на преработени продукти.

з) Собствено крайно потребление

Собствено крайно потребление: (8q)

▼B

2.061. То включва:

i) продукти, консумирани от домакинствата на фермерите, които ги произвеждат;

ii) продукти, водещи началото си от селскостопанската единица (холдинг) и използвани за заплащане в натура под формата на възнаграждение, плащано на работниците от холдинга, или продукти, разменяни за други стоки.

2.062. Селскостопанските продукти, преработени от аграрния холдинг чрез разделяне на дейности (т. е. водещи до формирането на местна неаграрна стопанска единица по видове дейност – KAU) и консумирани от домакинствата на фермерите, се отчитат в продукцията на отрасъла „производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия“ (подсектор DA от Статистическата класификация на икономическите дейности – NACE Rev. 1) като собствено крайно потребление. За разлика от него селскостопанското потребление от страна на домакинствата на селскостопански продукти, преработени без разделяне на дейности (т. е. продукцията на неделимите неселскостопански преработвателни дейности), се отчита като собствено крайно потребление на тези дейности (срв. 2.080) и се включва в продукция на селскостопанския отрасъл.

2.063. Стойността на наема на единица със собствени жилищни помещения не се отчита тук, а в отрасъл „даване под наем на собствено имущество“ (клас 70.20 от Статистическата класификация на икономическите дейности – NACE Rev. 1). Отдаването под наем на жилищна площ е неселскостопанска дейност, която винаги се счита за отделима от селскостопанската дейност.

и) Продажби

Продажби: (9q)

2.064. Този компонент включва продажбите на селскостопански продукти, извършени от селскостопански единици на други единици (селскостопански или единици от други отрасли), включително продажби на складове и посреднически центрове с изключение на разпореждането с дълготрайни активи. Те се разделят на вътрешни продажби извън отрасъла, вътрешни продажби на други селскостопански единици и продажби зад граница.

2.065. Следователно за дадена единица продажбите съответстват на оборота, получен от реализирането на неговата продукция. Следва да се отбележи, че продажбите на животни, класирани като дълготрайни активи, които се извеждат от продуктивното стадо (за износ или за кланици), не се отчитат. Животни, класирани като дълготрайни активи, които се извеждат от продуктивното стадо, се прехвърлят в запаси преди тяхната продажба, но продажбите на тези животни (за кланици или за износ) се появяват в сметките, отразяващи напускането на запасите, могат да се видят само в капиталовата сметка. Съответната продукция вече е включена като част от стоките от основния капитал, произведени за собствена сметка ([1]), по-късно регистрирани в сметка „производство“.

2.066. Живи животни, считани за запаси: разпореждането с живи животни, считани за запаси на друг холдинг, представлява продажба в съответствие с определението, дадено в точка 2.064. Тази продажба може да бъде компенсирана с преместване от запасите, ако тези живи животни са отчетени като запаси в началото на отчетния период (в противен случай се отчитат само продажбите).

2.067. Придобиването на животни се вписва в запасите, ако те не се препродават през отчетния период. Придобитите животни обаче не могат да се разглеждат като междинно потребление, защото по дефиниция стоките за междинното потребление са предназначени да изчезнат (или поне да претърпят значителна трансформация)

([1]) Продукцията при тези животни се изчислява чрез събиране на стоките от основния капитал, произведени за собствена сметка (= постъпления минус ликвидиране на активи), и продажбите (= пласиране).

▼B

по време на производствения процес. Тези животни се смятат за текуща дейност, тъй като производственият процес при тях не е напълно завършен (производственият процес завършва в кланицата). Придобиването в този случай се отчита като вписване в запасите на текуща дейност/продукти и по тази причина се отчита като „отрицателни“ продажби, а не като междинно потребление. В случая на търговия между резидентни холдинги, продажбите и съответно покупките взаимно се компенсират (с изключение на разходите при прехвърляне на собственост) ([1]). С оглед на това специално разглеждане на търговията с живи животни между селскостопанските единици не се отчита никакво междинно потребление в показателя „живи животни и животински продукти“ ([2]).

2.068. Животни, класирани като дълготрайни активи: търговията с животни, третирани като дълготраен актив, не се отчита в продажбите, както беше упоменато по-горе, а като търговия с активи (отчетена в капиталовата сметка като бруто образуване на основен капитал на селското стопанство). В случая на търговия между резидентни холдинги продажбите и съответните покупки взаимно се компенсират (с изключение на разходите по прехвърлянето).

2.069. Отчитане на вноса на живи животни (които не са предназначени непосредствено за кланиците): както в случая на търговия между резидентни холдинги, животните, разглеждани като запаси (различни от тези, предназначени непосредствено за кланици), и внесени от селскостопанските единици през отчетния период, се отчитат като запаси на текуща дейност и по тази причина се приспадат от продажбите.

2.070. Въпреки това, тъй като на практика често е трудно да се правят разграничения между различните категории животни на базата на разполагаемите източници на данни за ЕС (между животни, класирани като дълготрайни активи, и тези, класирани като запаси), смята се, че целият внос е на животни, предназначени за запаси, и стойността на всички внесени животни (с изключение на тези, които са предназначени непосредствено за кланиците) се приспадат от стойността на продажбите. Този метод на отчитане гарантира разглеждането на външната търговия с живи животни по подобен начин на този, възприет при изчисляването на брутната местна продукция в статистиката на животновъдството.

й) Стоки от основния капитал, произведени за собствена сметка

Стоки от основния капитал, произведени за собствена сметка: (10q)

2.071. Те включват само:

— работа, извършвана от селскостопанските единици (например използване на труд, машини и други средства за производство, включително запаси от съоръжения), за създаването за собствена сметка на овощни градини и лозя, насаждения с ягоди, малини и др., насаждения с хмел. Най-общо казано, работата за собствена сметка в овощни градини, лозя и др. е съставена от голямо количество операции, свързани с индивидуална работа, които не могат да се сумират в отделни количества,

— животни, произведени в селскостопански единици и прехвърлени в техния основен капитал (срв. 2.161). Това са животни, отглеждани заради продукцията, която те доставят редовно (главно животни за развъждане, за мляко, впрегатни животни, овце и други животни, отглеждани заради тяхната вълна; срв. 2.202).

([1]) Когато се оценява търговията, разходите при прехвърлянето на собственост (търговски надбавки и транспортни разходи) се включват в стойността на придобитите активи. В случая на търговия между резидентни холдинги продажбите и покупките взаимно се компенсират с изключение на разходите по прехвърлянето, които се разглеждат при изчисляването на продукцията като „отрицателна продажба“.

([2]) По подобен начин се разглеждат и други селскостопански продукти, имащи характер на запаси.

▼B

к) Крайни запаси

Крайни запаси: (11q)

2.072. Това са запаси от готови продукти или текуща дейност в холдингите на отрасъла (т. е. държани от производителите) в края на отчетната година. Запасите на различни етапи от маркетинга (и по-специално резерви, държани от дилъри и преработвателни фирми), както и посреднически запаси не се включват тук.

2.073. Продукти, които само временно са държани като запаси и са консумирани на един по-късен етап в рамките на отрасъла (зърнени култури за хранене, семена за засяване и др.) също трябва да се вписват тук, тъй като крайното използване на продукта не е известно по времето на тяхното вписване в запасите.

л) Използване, общо

Използване, общо: (12q) (не включва вътрешно потребление) = (7q) + (8q) + (9q) + (10q)+ (11q) = преработването от страна на производителите плюс собствено крайно потребление плюс продажби плюс стоки от основния капитал, произведени за собствена сметка плюс крайни запаси.

2.074. Това регистриране представлява сумата на колоните от 7q до 11q.

м) Изменение на запасите

Изменение на запасите: (12q) = (11q) минус (4q) = прираст на запасите (П) минус намаление на запасите (Н)

2.075. Изменението в запасите в отрасъла (с изключение на запасите на различните етапи на маркетинга) през отчетната година се измерва чрез изчисляване на разликата между вписванията и изважданията в запасите или разликата между началните и крайните запаси. В последния случай другите изменения в обема и доходите на холдинга (нето от загубите) следва да се изваждат при изчисляването на стойностите (срв. точка 2.179 и следващите).

н) Продукция на селскостопанските дейности

Продукция на селскостопанските дейности = (6q, продукти, служещи за изхранване на животните) + (7q) + (8q) + (9q) + (10q)+ (12q)

2.076. В съответствие с понятието за продукция и правилата за отчитане на вътрешното потребление (срв. точка 2.049 и следващите), преработването на селскостопански продукти (срв. 2.059 и 2.060) и собственото крайно потребление (срв. 2.061, 2.062 и 2.063) продукцията на селскостопанските дейности може да се опише, както следва:

Ресурси	Използване	Селскосто-панска продукция на аграрния отрасъл
Брутна продукция	Продажби (общо, с изключение на търговията с животни между аграрните холдинги)	X
	Изменение на запасите (с производители)	X
- Загуби	Стоки от основния капитал, произведени за собствена сметка (площи, засадени с многогодишни растения, продуктивни животни)	X
	Собствено крайно потребление	X

▼B

Ресурси	Използване	Селскостопанска продукция на аграрния отрасъл
= Използвана продукция	Преработване от страна на производители (на селскостопански продукти, отделими дейности)	X
	Вътрешно потребление: — за същата дейност (семена, мляко за хранене на телета, винено грозде, маслини за зехтин, яйца за мътене)	
	— за отделна дейност: посеви, използвани за храна на животни (житни, слънчогледови, фуражни култури, лесно продаваеми или непродаваеми, и др.)	X
	Животински вторични продукти, използвани в растениевъдството (естествени торове и др.)	

2.077. В сравнение с предишното понятие „крайна продукция“, върху което се базираха ИССС, новото понятие за измерване на продукцията на селскостопанската дейност включва търговия със селскостопански стоки и услуги между селскостопански единици, както и вътрешно потребление на продукти за изхранване на животните (лесно продаваеми или непродаваеми).

3. **Продукция на неделимите неселскостопански вторични дейности**

2.078. Прави се разграничение между двата вида „неделими неселскостопански вторични дейности“ (срв. 1.29):

— „преработване на селскостопански продукти“: тази група обхваща дейности, които са продължение на селскостопанска дейност, в която се използват селскостопански продукти. Преработването на селскостопански продукти е типична дейност за тази първа група,

— „други неделими неселскостопански вторични дейности“: тази група обхваща дейности, които използват аграрния холдинг и неговите средства за производство на селскостопанска продукция. Тя не е толкова еднородна, както първата група.

2.079. Въобще тези дейности включват разнообразни продукти (стоки и услуги), чиито количества не могат да бъдат събрани като цяло.

2.080. Продуктът на тези дейности е или предназначен за продажба, размяна, плащане в натура, собствено крайно потребление (срв. 2.062), или съхраняван в запасите.

4. **Продукция на селскостопанския отрасъл**

2.081. В съответствие с дефиницията на продукцията на селскостопанския отрасъл (срв. 1.16) продукцията на селскостопанския отрасъл се състои от сумата на произведените селскостопански продукти (срв. от 2.076 до 2.077) и стоките и услугите, произведени в неделимите неселскостопански вторични дейности (срв. от 2.078 до 2.080).

5. **Оценяване на продукцията**

2.082. Продукцията следва да се оценява по базисни цени. Базисната цена е цената, която се получава от производителите от купувача за произведена единица от стока или услуга минус данъците, платени за тази единица в резултат на производството

▼B

или продажбата (а именно данъците върху продуктите) плюс всяка получена субсидия за тази единица в резултат на производството или продажбата (т. е. субсидии върху продуктите). Базисната цена изключва транспортни такси, начислени отделно във фактурата от производителя. Обаче тя включва транспортни начисления на производителя, включени в същата фактура, дори ако те са дадени като отделен компонент във фактурата (срв. Европейска система от сметки 95, 3.48).

2.083. Компоненти на продукцията, такива като продажби, плащане в натура, прираст на запасите и вътрешно консумирани продукти следва да се оценяват по базисни цени. Подобно на тях, продукция за собствено крайно използване (т. е. стоки от основния капитал, произведени за собствена сметка и собствено крайно потребление) трябва да се оценяват по базисната цена на подобни продукти, продадени на пазара. Текущата дейност и допълненията към нея се оценяват пропорционално на текущата базисна цена на готовия продукт. Ако последните трябва да се оценяват предварително, изчисленията следва да се основават на действителните разходи плюс количество, съответстващо на очаквания оперирaщ излишък или смесен доход.

2.084. Когато се съставят ИССС съгласно „нетната“ система за отчитане (срв. 3.033 и 3.035 до 3.043), данъкът добавена стойност, начислен във фактурата от производителя, не се включва, когато се установява базисната цена.

2.085. Цената, получена от производителя, съответства на цената на производител (не се включва данъкът добавена стойност), както е дефинирано в Системата от национални сметки 93 (т. е. предишната цена – ex-farm price). Базисната цена може да се получи от цената на производител, като се прибавят субсидиите и се извадят данъците (освен ДДС) върху продуктите. Когато съществуват проблеми при начисляването на данък или субсидия за даден продукт и това прави трудно изчисляването на дадена базисна цена, продукцията може да се изчисли пряко по базисна цена. В този случай тя се получава пряко от стойността на цената на производител (с изключване на ДДС) минус стойността на данъците върху продуктите (освен ДДС) и плюс стойността на субсидиите за продуктите.

2.086. Оценяването на продукцията по базисни цени поражда необходимост да се прави разграничение между данъци (освен ДДС) върху продуктите и субсидии за продуктите (срв. 3.027 и 3.053), от една страна, и други данъци и субсидии върху производството (срв. 3.044 и 3.058), от друга страна. Данъците и субсидиите върху продуктите не се отчитат в сметката „формиране на доход“ на отрасъла (тази сметка включва само други данъци върху производството и други субсидии за производството, срв. 3.055).

2.087. Цената на даден продукт, получена от производителите, не е задължително една и съща; тя може да варира, между другото, в зависимост от вида на доставката. Например структурата от гледна точка на качеството на стоки, изнасяни директно от производителя, може да бъде различна от структурата на продажбите, предназначени за вътрешно потребление, или на вътрешните продажби на други селскостопански единици. Тези стоки впоследствие имат различна цена. Трябва да се отбележи, че когато дадена производствена единица директно изнася своята продукция, получаването или плащането на паричния еквивалент за износа трябва да се вземе под внимание в ИССС.

2.088. Тези основни принципи на оценяване изискват специфично приложение за определени продукти, такива като сезонни продукти и вино. Те са описани в раздела, разглеждащ оценяването на изменението в запасите (срв. от 2.185 до 2.200).

B. МЕЖДИННО ПОТРЕБЛЕНИЕ

(срв. Европейска система от сметки 95, от 3.69 до 3.73)

1. **Определение**

2.089. Междинното потребление представлява стойността на всички стоки и услуги, вложени в производствения процес, като се изключат дълготрайните активи, чието потребление се отчита

▼B

като потребление на основен капитал. Разглежданите стоки и услуги се трансформират или използват в производствения процес (срв. Европейска система от сметки 95, 3.69). В една подробна класификация по различни категории показатели междинното потребление показва вплитане на селското стопанство с други отрасли на икономиката, предизвикано от вложенията. Междинното потребление също се използва като показател при изчисляването на интензивността на факторите (т. е. съотношението на два фактора на производство, например съотношението между междинното потребление и вложения труд).

2.090. Междинното потребление изключва нови или съществуващи придобити дълготрайни активи, които са били произведени в икономиката или внесени: те се регистрират в „бруто образуване на основен капитал“ (срв. 2.109 букви в) до е)). Това се отнася и до показатели, които са неселскостопански дълготрайни активи, такива като сгради или други структури, машини и оборудване, както и селскостопански дълготрайни активи, като насаждения и продуктивни животни. Придобиването на непроизведени активи, като земя, се изключва от междинното потребление. Сечивата и други дълготрайни стоки (триони, чукове, отвертки и др.) се отчитат в междинното потребление, когато тяхната покупна стойност не надвишава тавана от 500 евро (по цени от 1995 г.) за единица (или за общите покупки, ако се придобиват в големи количества). Над този таван покупките на дълготрайни капиталови стоки се регистрират в „бруто образуване на основен капитал“ (срв. Европейска система от сметки 95, 3.70).

2.091. Междинното потребление включва стоки и услуги, консумирани в спомагателни дейности (например администриране на покупки и продажби, маркетинг, счетоводство, транспорт, съхранение в складове, поддръжка и др.). Потреблението на тези стоки и услуги не трябва да се разграничава от това на стоки и услуги, консумирани в рамките на основната (или вторична) дейност на местна стопанска единица по видове дейност.

2.092. Междинното потребление включва също така всички разходи по стоки и услуги, от които се ползва персоналът, но които са предимно изгодни за работодателя [1] (например възстановяване на пътните разходи, отделяне, преместване, разноски за развлечения по време на изпълнение на задълженията им; разходи за осигуряване на удобства на работното място).

2.093. С оглед на приемането на понятието за отрасъла и местната стопанска единица по видове дейност като основна единица на ИССС междинното потребление на отрасъла включва стоки и услуги, предоставяни от една местна стопанска единица на друга местна стопанска единица по видове дейност (за производствени цели), дори когато тези единици принадлежат на същата институционална единица.

2.094. Търговията с живи животни, която е подобна на запаси от текуща дейност (такива като малки прасенца и яйца за мътене, срв. 1.77) и се осъществява между селскостопански единици, а също вносът на живи животни не се регистрират като междинно потребление (или като вид продукция) (срв. от 2.066 до 2.070).

2.095. Стоки и услуги, произведени и консумирани в рамките на същата селскостопанска единица (т. е. произведени и използвани в същия отчетен период за селскостопански производствени цели), не се отчитат като междинно производство, освен ако те също така не се появяват в продукцията на отрасъла (т. е. посеви, използвани за храна на животни, срв. от 2.049 до 2.057; 2.060).

▼M2

_____

[1] Това е основно случаят, когато производството се подпомага, а в някои случаи става възможно чрез направените разходи на работодателя.

▼B

2. **Елементи на междинното потребление**

а) Семена и посадъчен материал

2.097. Този показател обхваща общото потребление на закупените на местния пазар и внесени семена и посадъчен материал за текущото производство и поддържане на запасите от лозя, овощни градини и разсадници на коледни елхи. Той включва по-специално директните покупки на семена и посадъчен материал от други фермери. Обаче тези семена, които са произведени и консумирани в същата единица и в същия отчетен период, не се включват в този показател (срв. 2.052).

2.098. Следва да се отбележи, че междинното потребление на посеви и зеленчукови семена съответства главно на 1) семе първо поколение, закупено от производителите за засяване и 2) сертифицирано семе, закупено от селскостопанските предприемачи за засяване на посеви.

б) Енергия; смазочни масла

2.099. Този показател обхваща електрически ток, газ и други твърди и течни горива и източници. Следва да се отбележи, че само потреблението на енергия в аграрните холдинги трябва да се отчита, а не потреблението в домакинствата на фермерите.

в) Торове и подобрители на почвата

2.100. Подобрителите на почвата обхващат например калциеви соли, торф, шлам, пясък и синтетични видове пяна.

г) Продукти за защита на растенията и пестициди

2.101. Те включват хербициди, пестициди и други подобни неорганични и органични субстанции (например отровна стръв за вредители).

д) Ветеринарни разходи

2.102. Лекарства, които се фактурират отделно от хонорара на ветеринарния лекар, следва да се отчитат тук (лекарства, предписани директно от ветеринарния лекар, се отчитат с неговия хонорар).

е) Продукти, служещи за изхранване на животните

2.103. Този показател включва всички закупени на вътрешния пазар и внесени продукти, преработени или непреработени, включително тези, получени директно от други фермери. Посевите, използвани за храна на животните, произведени и използвани в същия отчетен период и в същия аграрен холдинг, също се регистрират и вписват като подразделение на показателя „продукти, служещи за изхранване на животните“, част от вътрешното потребление (срв. 2.057). Те също се регистрират в продукцията.

2.104. Разходите за подготвянето и съхранението на тези продукти, служещи за изхранване на животни (като енергийните разходи, разходи за химически консерванти и др.), трябва да са дадени с разбивка по вид на разхода и не трябва да са в комбинация със самите продукти, служещи за изхранване на животни.

ж) Поддръжка на материали

2.105. Тази точка включва:

— покупки на стоки и услуги за поддръжка (т. е. регулярна смяна на отделни повредени или счупени части) и ремонт, необходими, за да се поддържат капиталовите стоки в добро състояние за ползване (срв. от 2.127 до 2.129),

— покупки на съоръжения и продукти за защита на растенията (с изключение на препарати за защита и контрол на вредителите, срв. 2.101), такива като детонатори, защита от градушки, опушване срещу слани и др.

з) Поддръжка на сградите

2.106. Тук се включват покупките на материали (цимент, тухли и др.), разходите за труд или цялостните разходи, направени от фермерите за поддържане на селскостопанските сгради или други съоръжения (с изключение на техните къщи) (срв. от 2.127 до 2.129).

▼B

и) Селскостопански услуги

2.107. Тези селскостопански услуги (които представляват наемането на машини и оборудване със съответната работна ръка) са неразделна част от селското стопанство (срв. от 1.82 до 1.91) и се регистрират като междинно потребление, а също така се вписват в „продукция“.

▼M2

й) Непряко измервани услуги за финансово посредничество (FISIM)

2.107.1. В съответствие с конвенцията на ESA 95 стойността на непряко измерваните услуги за финансово посредничество (FISIM), използвани в отрасъл „Селско стопанство“ следва да се вписват като междинно потребление на отрасъл „Селско стопанство“ (ESA 95, приложение I).

к) Други стоки и услуги

▼B

2.108. Другите стоки и услуги включват:

а) платения наем, директно или като компонент от договора за наем, за използването на нежилищни сгради и други капиталови активи (движими или недвижими), като наемане на машини и оборудване без работен персонал (срв. 1.23) или компютърен софтуер. Ако не може обаче да се направи разграничение между наемане на нежилищни сгради от местна стопанска единица по видове дейност и наемане на земя, целият показател се отчита като наемане на земя в сметка „доход“ на предприятието (срв. 3.082);

б) такси за медицински прегледи на работниците;

в) възнаграждения на селскостопански консултанти, инспектори, счетоводители, данъчни консултанти, адвокати и др.;

г) плащане на услуги, свързани с научни изследвания, проучване на пазара и рекламиране, разходи за обучение на персонала и др. подобни услуги;

д) разходи за транспортни услуги: те включват реимбурсиране на служителите при пътуване, разходи по отделяне, преместване по време на изпълнение на задълженията им, главно в интерес на служителите, и възнаграждението, плащано от работодателя на независими предприятия, които предоставят транспорт за персонала (с изключение на транспорта между домовете и мястото на работа; срв. 2.092, 2.109б и 3.016), както и транспортирането на стоки за панаири и изложби. Ако, от друга страна, транспортът се осигурява от персонала и собствения транспорт на работодателя, разходите следва да се отчетат в съответните показатели.

Тъй като покупките на стоки следва да се оценяват по покупната цена, а продажбите по базисна цена (срв. 2.110 и 2.111, 2.082), разходите по транспорта на стоки обикновено не се означават отделно. Счита се, че транспортните разходи, включени в продажбите, трябва да се фактурират отделно. В случаите, когато производителят наема трета страна за транспортирането на стоките до продавача, транспортните разходи не се отчитат нито като междинно потребление, нито като продукция в ИССС. В случаите, когато производителят транспортира сам стоките си, това се счита за неселскостопанска дейност, за която разходите трябва да се отчитат по подходящ начин, ако дейността е неделима. И накрая тук се включват разходи, направени в процеса на неселскостопански вторични дейности, касаещи транспорта, търговията и съхраняването в складове за трети лица;

е) пощенски и телекомуникационни разходи;

ж) възнаграждение за услуги, съдържащи се в брутните премии на застраховки, извършени с цел да се покрият рисковете, такива като загуба на животни, загуби в резултат на градушки, слани, пожари, бури и др. Остатъкът, т. е. нетната премия, е

▼B

компонент от брутната платена премия, която е на разположение на застрахователни компании за уреждане на исковете.

Точна класификация на брутните премии на два компонента може да се направи само за националната икономика като цяло, както се прави за националните сметки. Разпределянето на компонента услуги между отраслите се прави основно, като се използват подходящи показатели за разбивка, свързани със съставянето на таблиците за вложения и продукти. Трябва да се направи справка в националните сметки, когато се попълва този показател в ИССС (за отчитане на субсидиите, свързани със застрахователните услуги вж. 3.063, бележка под линия);

з) такса за наемане на расови коне за разплод;

▼M2

и) въведени банкови такси (но не лихви по банкови заеми);

▼B

й) доброволни вноски, такси за участие в професионални асоциации, такива като селскостопанска камара, търговска камара и селскостопански профсъюзи;

к) вноски в селскостопански кооперативи;

л) разходи за тестване на мляко, участие в регистри за чистокръвни породи;

м) разходи за изкуствено осеменяване и кастриране;

н) плащания за използване на непроизведени нематериални активи, като патентни активи, търговски марки, авторски права, квоти за мляко или други производствени права. Купуването на тези непроизведени нематериални активи, от друга страна, се регистрира в капиталовата сметка;

о) плащания към обществени организации с цел получаване на лицензии или разрешения за извършване на търговски или професионални дейности, ако разрешенията са предмет на задълбочено разглеждане с регулаторни цели (освен ако таксите са непропорционални на ползите от разглежданите услуги, срв. 3.048д и Европейска система от сметки 95, 4.80г);

п) покупки на малки сечива, работно облекло, резервни части и дълготрайно оборудване с ниска стойност (с цена, по-ниска от 500 EUR, по цени от 1995 г.) или с нормален период на живот, по-малък от една година (срв. 2.125);

р) покупки на сечива, оборудване и работно облекло от служителите със специално отпускана за целта сума или от техните заплати съгласно подписани договори.

л) Показатели, които не са включени в междинното потребление

2.109. Междинното потребление не включва:

а) стоки и пазарни услуги, които са предоставяни от производствени единици на служителите им безплатно или по намалена цена дотолкова, доколкото този разход е предимно от полза за служителите. Стойността на тези стоки и услуги формира част от „възнаграждение на наетите“. (срв. 3.018);

б) пътни разноски, плащани от работодателя на служителите в налични пари; те се смятат за елемент от „възнаграждение на наетите“ (служителят използва тези пари, за да заплати транспорта между дома си и работното място) (срв. 3.018в). По същия начин, плащанията от работодателя пряко на транспортно предприятие за колективен транспорт на персонала (за пътуването от дома до работното място) се отчитат във „възнаграждение на наетите“. Тези услуги, като транспортът от дома до работното място или улеснения за паркиране притежават някои от характеристиките на междинното потребление. Въпреки това счита се, че работодателите се нуждаят от този вид услуги, за да привличат и задържат своите служители (за които те би трябвало да плащат сами), а не поради някаква необходимост, свързана с производствения процес (срв. Система от национални сметки 93, 7.41);

▼B

в) покупки на стопански сгради и движимо имущество (т. е. капиталови стоки, чийто нормален период на използване е повече от една година); това придобиване се смята за „бруто образуване на основен капитал“ (срв. 2.162);

г) плащанията по финансов лизинг, направени за използване на дълготрайни активи за селското стопанство, не представляват купуване на услуги, а транзакции, които се вписват отчасти като лихви (в сметка „доход от предприемаческа дейност“) и отчасти като реимбурсиране на капитал (във финансовата сметка) (срв. 2.122);

д) разходи за възстановяване (за поддръжка, срв. 2.105 и 2.106) на стоки на основния капитал (възстановяване на покриви, канали, електрически и отоплителни инсталации във фермерските сгради) и разходите за подобряване и ремонт на капиталови стоки, чийто експлоатационен живот може да се удължи или да се увеличи тяхната производителност; тези разходи се смятат за „бруто образуване на основен капитал“, тъй като тези дейности са доста повече от необходимото за поддържане на дълготрайните активи в работна изправност (срв. 2.127 до 2.129);

е) покупки на услуги, свързани с придобиването на собственост върху земя, сгради и други стоки от основния капитал, такива като възнаграждения на посредници, адвокати, инспектори, инженери и др., както и такси за вписване в поземления регистър (срв. Европейска система от сметки 95, 3.111). Те се смятат за формираща част на „бруто образуване на основен капитал“ (срв. 2.132 и 2.133);

ж) стоки и услуги, произведени и консумирани в рамките на същата единица през същия отчетен период (с изключение на някои продукти, срв. 2.056, 2.103, 2.107). Тези стоки и услуги не се отчитат като продукция;

з) наем, плащан за използване на земя, описан под заглавие „наеми“ (срв. 3.080);

и) разходи за използването на жилища; това е крайно потребление (сметки за домакинствата) и не се включва в ИССС;

й) износване на капиталови стоки, което се регистрира в потребление на основен капитал (срв. 3.099);

к) нетни застрахователни премии (срв. 2.108ж);

л) застрахователни премии за персонални травми и вноски за заболявания, застрахователни схеми за трудови злополуки; те се разпределят между разпределителни транзакции и крайно потребление (сметки за домакинствата);

м) такси за вода, плащани само като данъци и несвързани с количествата консумирана вода;

н) покупка на услуги от държавни органи при определени обстоятелства (срв. 3.048д).

3. **Оценяване на междинното потребление**

2.110. Продукти, използвани за междинно потребление, следва да се оценяват по покупната цена за подобни стоки и услуги, приложима във времето на тяхното включване в производствения процес.

2.111. Покупната цена е цената, която купувачът действително плаща за продуктите по време на покупката. Тя включва данъците, намалени със субсидиите за продуктите (но изключва данъци като ДДС върху продуктите). Покупната цена включва също така транспортни такси, платени отделно от купувача за доставяне в изискваното време и на изискваното място; след приспадане на отстъпки за купуване на голямо количество стоки или такива без особено търсене от стандартните цени или такси; изключват се лихви или такси за услуги по кредитни договори; изключват се извънредни такси, начислени в резултат на забавяне на плащане в рамките на периода на покупките (Европейска система от сметки 95, 3.06).

▼B

2.112. За разлика от други отрасли на икономиката субсидиите, свързани с междинното потребление, са важни в селското стопанство. Тяхната цел е да намалят цената на междинното потребление. Когато тези субсидии са класирани като субсидии за (неселскостопански) продукти, те намаляват стойността на междинното потребление, която се отчита в покупната цена (независимо дали са платени на доставчици на междинно потребление или на селскостопански производители).

2.113. Ако стоки или услуги се изнасят директно от производствените единици, използваната покупна цена следва да включва всички вносни мита, неначисления ДДС и парични компенсаторни суми (постъпления или плащания).

2.114. Междинното потребление се оценява, като се изключва удържаният данък добавена стойност. Начисляемият ДДС се изчислява за всички покупки, направени от селскостопанските единици, независимо дали подлежат на ДДС по стандартната схема, или на данък с пропорционална ставка. Разликата между начисляемия ДДС, който селскостопанските единици биха плащали при системата на данък с пропорционална ставка, ако те са били обект на стандартна ДДС схема, и компенсацията на данъка с пропорционална ставка представлява по-висока или по-ниска компенсация на ДДС. Отчита се съответно в други субсидии за производството или други данъци върху производството (срв. 3.041 и 3.042).

Г. БРУТО ОБРАЗУВАНЕ НА КАПИТАЛ

(Срв. Европейска система от сметки 95, от 3.100 до 3.116)

2.115. Бруто образуване на капитал обхваща:

— бруто образуване на основен капитал,

— изменение на запасите,

— придобити активи минус ликвидиране на наличности по стойност.

2.116. Тъй като ИССС са сметки, съставени, за да опишат потоците, произведени от единиците в изпълнение на производствената функция, само „бруто образуване на основен капитал“ и „изменение на запасите“, се разглеждат по-долу.

2.117. Бруто образуване на капитала означава брутната стойност на потреблението на основен капитал. Нетното образуване на капитал се получава чрез изваждане на потреблението на основен капитал от бруто образуване на капитал. Потреблението на основен капитал е стойността на амортизацията на стоките от основния капитал в резултат на нормално износване и изхабяване в хода на производствения процес (срв. 3.099).

1. **БРУТО ОБРАЗУВАНЕ НА ОСНОВЕН КАПИТАЛ**

а) Определение

2.118. „Бруто образуване на основен капитал“ се състои от придобитите активи на резидентни производители, намалени с ликвидиране на дълготрайни активи през даден период, плюс някои допълнения към стойността на непроизведените активи, произтичащи от производствената дейност на производителя или институционалната единица. Дълготрайните активи са материални и нематериални, произведени под формата на продукция в резултат на производствените процеси, които се използват нееднократно или непрекъснато в други производствени процеси за повече от една година (срв. Европейска система от сметки 95, 3.102).

б) Бележки върху националната икономика като цяло

2.119. Под „бруто образуване на основен капитал“ на национална икономика се разбира дялът на брутния вътрешен продукт (БВП), произведен през даден отчетен период, който е предназначен за използване за период, по-голям от една година като средство за производство в производствения процес (за разлика от крайното потребление на частните или държавни домакинства, износа и изменението на запасите). Следователно стоки, които въпреки че са произведени в миналото и поради това включени

▼B

в националния продукт, са класирани като различно използване през отчетния период, не се включват в „бруто образуване на основен капитал“ на националната икономика. Промяната в използването или в собствеността не означава, че тези стоки стават част от вътрешния продукт за втори път и по никакъв начин не изменя общата сума на основния капитал на националната икономика като цяло. Включването на такива транзакции обаче е важно при анализа по еднородни отрасли или сектори.

2.120. Ако дадена промяна в собствеността доведе до различно използване (т. е. в капиталовите активи), налице е намаляване на капиталовите активи на националната икономика. Най-широко разпространеният пример за това са моторните превозни средства, които домакинствата купуват втора употреба от производствените единици, корабоплавателни съдове, които се продават втора употреба на други страни, а също капиталови стоки, които са повредени и предоставени за междинно използване. Тъй като новото използване в тези случаи формира част от националния продукт (крайно потребление, износ или някакво друго използване в зависимост от вида на стоките, произведени от скрап), в резултат от това „бруто образуване на основен капитал“ следва да се намали. Ето защо Европейската система от сметки 95 използва понятието „нетно придобиване“ на съществуващи произведени стоки за изчисляването на „бруто образуване на основен капитал“: този показател позволява капиталовите наличности, т. е. намаляването на основния капитал, да бъде взето под внимание.

2.121. Възможно е нетното придобиване на съществуващи стоки да бъде положително, с други думи, да представя увеличението в капиталовите активи на икономиката като цяло. Например когато превозни средства втора употреба, които вече са били изброени като крайно потребление в националния продукт, се купуват за използване като основен капитал. Тъй като продажбите на съществуващи инвестиционни стоки надвишават покупките, нетното придобиване е отрицателно за националната икономика като цяло. Ако обаче „бруто образуване на основен капитал“ се класифицира по отрасъл на използване, нетното придобиване може да бъде положително за някои отрасли.

в) Критерий „трансфер на собственост“

2.122. Определянето на „бруто образуване на основен капитал“ по сектори или отрасли на икономиката се основава на критерия „трансфер на собственост“ (придобити активи, ликвидиране на активи), а не на критерия използване на стоките. Следва да се отбележи, че дълготрайните активи, придобити чрез финансов лизинг (но не тези под наем), се разглеждат като активи на наемателя (ако той е производител), а не на наемодателя, който държи финансов актив, еквивалентен на предполагаемо вземане (срв. 2.109г и приложение II на Европейската система от сметки за разликата между различните форми на наем на дълготрайни стоки) ([1]).

2.123. Прилагането на критерия „трансфер на собственост“ зависи от статистическата система, на основата на която „бруто образуване на основен капитал“ се изчислява. Ако това са данни от покупки, на практика не съществуват никакви трудности (освен практическото затруднение за отчитане на всички инвеститори). Често обаче (и това е практически вярно за селското стопанство) информацията от производители на капиталови стоки за тяхната продукция или продажби се използва като основа за изчисления. Освен в тези случаи, когато не е ясно дали продуктът принадлежи към капиталови стоки, или не, налице са също трудности при определяне на действителния купувач, тъй като характерът на капиталовите стоки дава само индикация за това, кой е потребителят. Затова в селското стопанство съществува рискът да се

([1]) Лизингът се отличава от обикновеното наемане по това, че рисковете и предимствата на собствеността при лизинга се прехвърлят де факто, но не де юре от наемодателя към наемателя (който използва актива). Европейската система от сметки взема под внимание икономическите условия на лизинга чрез отчитане на факта, че наемодателят предоставя кредит на наемателя, което позволява на последния да закупи дълготрайна стока и да стане де факто собственик. По тази причина лизингът се счита за специална форма на инвестиционно финансиране.

▼B

отчитат също капиталови стоки, които не са придобити от аграрни холдинги, а от търговски предприятия с цел наемане без работен персонал.

г) Придобити активи

2.124. Придобитите дълготрайни активи обхващат нови или съществуващи дълготрайни активи, които са придобити (закупени, придобити при размяна, получени като капиталови трансфери в натура или придобити като финансов лизинг), дълготрайни активи, произведени и задържани от производителите за собствено потребление, основни подобрения в дълготрайните активи и в непроизведените материални активи, естествения прираст на селскостопанските активи (животни и насаждения) и разходи, свързани с трансфер на собственост върху непроизведени активи (срв. Европейска система от сметки 95, 3.103а).

2.125. Трябва да се напомни, че за да се класифицират при отчитане като „бруто образуване на основен капитал“, придобитите дълготрайни стоки трябва да имат стойност за единица (или обща стойност, ако те са придобити в големи количества) над 500 EUR по цени от 1995 г. (срв. 2.090).

2.126. Същото се отнася за купуването на продукция за собствена сметка на серия от дълготрайни стоки, необходими за първоначално инсталиране. Например запасите от бутилки в пивоварна фабрика или предприятие, произвеждащо вино (с изключение на неподлежащите на връщане бутилки) представляват маса от стоки за отчитане като активи, въпреки че стойността на всяка бутилка е незначително малка. Същото се отнася и за столовете и масите, съдовете и приборите за хранене на ресторанти, а също инструментите на предприятие. Първоначалното инсталиране на тези стоки представлява образуване на основен капитал: въпреки това не се изчислява потребление на основен капитал в тези случаи, защото се приема, че щом като веднъж това инсталиране е осъществено, то винаги ще съхранява същата стойност в резултат на постоянни покупки и подмяна на стоките, които са изгубени или стават неизползваеми. Текущите покупки за подмяна се отчитат като междинно потребление. Това правило, което на теория е ясно, понякога е трудно осъществимо в практиката, тъй като статистическите данни за продукцията или продажбите не дават ясна представа за това дали разглежданите стоки са закупени за първоначално инсталиране, или за замяна на съществуващите стоки.

2.127. Стоки и услуги, които се включват, сливат със съществуващите капиталови стоки с цел да ги подобрят, възстановят или реконструират, да удължат техния полезен живот или да увеличат тяхната производителност, се регистрират с капиталовите стоки, в които те се включват. Този случай се смята за придобиване на нови дълготрайни активи. По принцип този показател включва всички стоки и услуги, инкорпорирани в стоките от основния капитал, което излиза от обхвата на текущата поддръжка и ремонт. Текущата поддръжка обхваща всички услуги, които в сравнение с нормалния живот на капиталовите стоки трябва неднократно да се предоставят в относително кратки интервали с цел да се поддържат стоките в добро състояние. Тя включва например подмяната на бързо износващи се компоненти на капиталовите стоки, външно и вътрешно боядисване и др.

2.128. Размерът на сумите, изразходвани за тази поддръжка по никакъв начин не е критерий за определяне на това дали една услуга създава актив или представлява текуща поддръжка, тъй като в случая с високостойностни капиталови показатели дори услугите за текуща поддръжка могат да бъдат много скъпи (срв. 2.109д). По- точно казано, прибавянето на услугите, извършвани със съществуващи стоки от основния капитал към „текуща поддръжка“ или към категорията „бруто образуване на основен капитал“ следва да се определя съгласно интервала, който минава, преди услугата да бъде повторена. Например замяната на части, които обикновено се износват за една година, като гумите на камион, се смята за „текуща поддръжка“, докато подмяната на двигател представлява „бруто образуване на основен капитал“, не само защото стойността е по-висока, но защото двигател обикновено не се сменя всяка година, а през няколко години. Отчитането на

▼B

услуга от този вид в категорията „активи“ (т. е. разглеждането им като образуване на основен капитал, а не като текуща поддръжка) дава възможност да се разпредели стойността еднакво през целия период на използване посредством потреблението на основен капитал.

2.129. Системата от национални сметки 93 уточнява, че подобренията, направени в дълготрайните активи, следва да се определят или от степента на промяната в характеристиките на дълготрайните активи — т. е. чрез основните промени в техния размер, форма, изпълнение, капацитет или очаквана дълготрайност — или от факта, че подобренията не са тези разновидности промени, които се случват редовно в други дълготрайни активи от същия вид като част от обичайни програми за поддръжка и ремонт (срв. Система от национални сметки 93, 10.49).

д) Разпореждане

2.130. Разпореждането с дълготрайни активи обхваща продажбата, унищожаването, бракуването или разрушаването на дълготрайни активи от собственика или отстъпването им при размяна или трансфер на капитали в натура (срв. Европейска система от сметки 95, 3.103б и 3.104). Разпореждането обикновено води до промяна на собствеността и има пряка икономическа цел (ето защо дълготрайни активи, които са унищожени, бракувани или разрушени от собственика си, за да не се използват икономически в бъдеще, не се включват в това разпореждане) (срв. Система от национални сметки 93, 10.35 и 10.39). Някои случаи на разпореждане обаче могат да остават в рамките на същата институционална единица, както е при животните, които фермерът използва за храна в своето семейство.

е) Оценяване на „бруто образуване на основен капитал“

2.131. „Бруто образуване на основен капитал“ се оценява по покупни цени (включително разходите по трансфер на собствеността, инсталирането и други такси при трансфера) или, когато се произвежда за собствена сметка, той се оценява по базисните цени на подобни дълготрайни активи (базисната цена може да се получи от сумата на направените разходи). Разпореждането следва да се отчита по цена на продажбата, която трябва да съответства на покупната цена, намалена с разходите по трансфера на собственост върху активи, инсталирането и таксите по трансфера. (срв. 2.130).

ж) Разходи по трансфер на собственост

2.132. Разходите по трансфер на собственост върху активи представляват „бруто образуване на основен капитал“ на приобретателя, въпреки че някои от разходите се плащат от продавача. Те съставляват разход, направен с цел да се придобие собственост на активи (такси за инсталиране и транспорт и др.), възнаграждения и комисиони на посредници (адвокати, експерти и др.) и данъци, плащани за посреднически услуги, използвани при трансфера на собственост върху активи.

2.133. „Бруто образуване на основен капитал“ на приобретателя обхваща стойността на придобитите стоки (като не се смятат разходите по трансфера) плюс общите трансферни разходи, направени при придобиването. Обратното, „бруто образуване на основен капитал“ на купувача включва само стойността на продадените стоки (като не се смятат разходите по трансфера) [1]. В случая на непроизведените активи (такива като земя или патентни активи, например право на производство), които не са включени в „бруто образуване на основен капитал“, тези разходи трябва да се отделят от придобити активи/ликвидиране на активи и да се отчетат в друг показател като „бруто образуване на основен капитал на приобретателя“.

[1] Като пряко следствие от този метод разходите, свързани с търговията с дълготрайни активи — животни — между единиците, следва да се отчита в показателя „бруто образуване на основен капитал“ на приобретателя.

▼B

з) „Бруто образуване на основен капитал“ и изменение на стойността на активите

2.134. Балансът, който предоставя списък от показатели на стойностите на притежаваните активи и задължения, осигурява информация за различните компоненти на промяната в стойността на активите. Както е дефинирано в балансите (срв. Европейска система от сметки 95, 7.08), промяната в стойността на даден актив в периода между края и началото на даден отчетен период може да се опише, както следва:

– Стойност на активите в

края на отчетния период = „бруто образуване на основен капитал“

– Потребление на основен капитал

+ Други промени в обема

+ Номинални приходи (изчистени от загуба)

2.135. Номинални приходи (изчистени от загуба) съответстват на притежаваните приходи (изчистени от загуба), натрупани през разглеждания период и получени в резултат на изменение в цената на актива, чиито икономически и физически (количествени и качествени) характеристики остават непроменени през разглеждания период. Тези изменения се отчитат в сметка „преоценка“.

2.136. Другите изменения в обема на активите са потоци, които правят възможно отчитането на откриването, влошаването и изчерпването на природни активи, както и последствията от извънредни събития, които могат да променят изгодата, извличана от тези активи. Що се касае до активите на селскостопанския отрасъл, измененията в обема могат да се обобщят в три основни категории:

— извънредни загуби или загуби вследствие на бедствия (земетресения, войни, суша, епидемии и др.);

— маржът между очакваната амортизация на активите (измерена с потреблението на основен капитал) и действително определената амортизация (дължаща се на непредвидено излизане от употреба, повреда, влошаване и случайни събития, водещи до по-голяма амортизация от предвидената);

— промяна в класификацията или структурата на дълготрайните активи: например промени в икономическото предназначение на земеделска земя, млекодайни животни, предназначени за производство на месо (срв. 2.149, бележка под линия 1) или селскостопански сгради, които са били преоборудвани за частна или друга стопанска употреба.

2.137. Ето защо бруто образуването на основен капитал (GFCF) и потреблението на основен капитал (срв. от 3.098 до 3.106) не са единствените елементи, които трябва да се вземат предвид, когато се анализира промяната в стойността на активите.

и) елементи на бруто образуването на основен капитал

2.138. Европейската система от сметки 95 разграничава четири типа елементи, които трябва да бъдат отчетени катобруто образуване на оборотен капитал (срв. Европейска система от сметки 95, 3.105):

— придобиване на активи минус ликвидиране на нови или съществуващи материални дълготрайни активи(жилища, други сгради и постройки, машини и оборудване, култивирани активи),

— придобиване на активи минус ликвидиране на нови или съществуващи нематериални дълготрайни активи(проучване на полезни изкопаеми, компютърен софтуер, художествени и други произведения),

▼B

— големи подобрения на материални непроизведени активи, включително земя,

— разходи по прехвърляне на собственост върху непроизведени активи, като земя и патентовани активи.

2.139. За икономическите сметки за селското стопанство разграничението се прави между пет типа елементи на бруто образуването на основен капитал:

— масиви, в които се отглеждат многогодишни растения,

— животни,

— материални и нематериални дълготрайни активи:

— машини и други капиталови стоки,

— транспортно оборудване,

— стопански сгради (нежилищни),

— други постройки, с изключение на подобрения на земята (други сгради и постройки, и т.н.),

— други (компютърен софтуер, и др.),

— подобрения на земята,

— разходи по прехвърляне на собственост върху непроизведени активи, като земя и производствени права.

2.140. Бруто образуването на основен капитал при селскостопанските активи се отнася до два вида активи (насаждения и животни), които се използват нееднократно и непрекъснато за производство на стоки като плодове, каучук, мляко и други: овощни дървета, лозя, насаждения с хмел, насаждения с ягоди, малини и други, лехи с аспержи. Насажденията с коледни елхи (които осигуряват готова продукция еднократно) не са дълготрайни активи, също като зърнените варива и зеленчуците. Животните, които служат като дълготрайни активи включват, например, животни за разплод, млекодайни животни, овце, животни, отглеждани за вълна, и впрегатни животни (животните за клане, включително домашните птици, не са дълготрайни активи).

й) Насаждения

2.141. Съгласно Европейската система от сметки 95 (3.103) бруто образуването на основен капитал при насажденията съответства на стойността на придобиване на активи минус ликвидирането на природни активи за производство на многогодишна реколта (напр. овощни дървета), които са достигнали зрялост, плюс естествения растеж на такива природни активи докато достигнат зрялост (т.е. създаване на продукт), през въпросния отчетен период.

2.142. Настоящото определение за бруто образуване на основен капитал съответства на:

— разходите за нови насаждения (нови или подновени) през отчетния период, включително суми, изразходвани за поддържане на млади насаждения по време на отчетния период (през първите три години),

— увеличаването на себестойността на насажденията до тяхната зрялост,

— разходите, свързани с прехвърляне на собственост на разменни начала, между селскостопански единици, върху насаждения, които са достигнали зрялост.

2.143. Първите два елемента от бруто образуването на основен капитал представляват селскостопанска продукция за собствена сметка като част от бруто образуването на основен капитал.

2.144. Ликвидирането на насаждения (отчетено като отрицателно бруто образуване на основен капитал) може да приеме две форми: това могат да бъдат продажби на трайни насаждения на други (селскостопански) единици, като в този случай само разходите, свързани с прехвърлянето на собственост са вписани в икономическите

▼B

сметки за селско стопанство. Другата възможност е насажденията да са отсечени преди приключване на нормалния им период за растеж. В този случай, съгласно общото определение за ликвидиране, от отсечените насаждения трябва да има пряка стопанска полза; с други думи, изисква се обратното им записване под формата на стоки и услуги (като продажбата им на предприятие, специализирано в продажбата на дървен материал [1]). В този втори случай ликвидирането на насажденията, което трябва да бъде отчетено като отрицателно бруто образуване на основен капитал, трябва да представлява скромна сума.

2.145. Следователно, в повечето случаи (например, във втория случай, изложен в 2.144) стойността на разчистването не трябва да се приспада от стойността на инвестициите в насажденията. Инвестициите, предназначени за подновяване на съществуващи насаждения, трябва да се третират като инвестиции, а не като разходи за рутинна поддръжка.

2.146. Трактовката на разчистването на насаждения трябва да се анализира по отношение изчисляване потреблението на основен капитал. Съгласно Европейската система от сметки 95, в случая с насажденията има потребление на основен капитал, което съответства на амортизацията на насажденията, когато те достигнат зрялост. Ето защо разчистването на насаждения [2] трябва да се интерпретира, както следва:

— разчиствания, извършени в края на нормалния период на растеж на насажденията, съответстват на насаждения, извадени от активите. Тези разчиствания се отчитат в потреблението на основен капитал по време на плодоносния живот на насажденията,

— „извънредни“ разчиствания са тези, които се извършват по различни причини (икономически, стратегически, и т.н.) преди края на нормалния период на растеж на насажденията. Те трябва да се интерпретират като разликата между реалната (ефективна) амортизация и нормалната амортизация, измерена чрез потреблението на основен капитал. Амортизационният излишък се отчита в сметката „други промени в обема на активите“ (набирателни сметки), която не е включена в Икономическите сметки за селско стопанство.

2.147. Ето защо промяната в стойността на насажденията през отчетния период включва следните четири компонента (срв. 2.134):

— бруто образуване на основен капитал, което съответства на разликата между стойността на придобитите и ликвидираните активи през референтния период съгласно точки от 2.141 до 2.145,

— потребление на основен капитал, което измерва амортизацията на насажденията съгласно 2.146,

— други промени в „обема“, които отчитат влиянието на непредвидими (форсмажорни) обстоятелства върху насажденията (като извънредни разчиствания) и, които се отчитат в сметката „други промени в обема на активите“ (срв. определението в 2.136 и 2.146),

— печалби на холдингите (след приспадане на загубите), които показват промените в стойността, получена в резултат на промените в цените през отчетния период и, които се отчитат в сметка преоценка на набирателните сметки на Европейската система от сметки 95 (срв. определението в 2.135).

2.148. Инвестициите в култивираните активи от посевни култури, т.е. насаждения, се отчитат или като продажби от предприятия, специализирани в подобен род селскостопанска договорна работа на акорд (при подготовка на почвата, доставка на машини, засаждане, труд, и др.) или като производство на стоки от основен капитал за собствена сметка (срв. 1.75).

([1]) В този случай дейността по отсичане на насажденията и продажбата на дървения материал се класифицира като лесовъдна дейност.

([2]) Следва да се отбележи, че стойността на услугата по разчистването, която може да се фактурира от разчистващата фирма, представлява междинно потребление на услуга.

▼B

При производство за собствена сметка от насаждения, трябва да бъде отчетено следното:

а) за изчисляване стойността на продукцията: за стоки от основен капитал, произведени за собствена сметка, в масиви, или стойността на подобни масиви, изчислена с помощта на базисна цена и пропорционалните производствени разходи за периода, или стойността на използваните материали (включително разсадникови растения) и услугите, предоставени за периода;

б) при изчисляване на междинното потребление, стойността на използваните стоки за междинно потребление (включително разсадникови растения);

в) за бруто образуване на основен капитал, под название „насаждения“, стойността, получена като се прибави стойността на стоките от основен капитал, произведени за собствена сметка (т.е. вписването, посочено в а)) и продукцията от насаждения на единици, специализирани в подобен род селскостопанска работа на акорд.

к) Животните като дълготраен актив

2.149. Бруто образуването на основен капитал за животни включва следните елементи:

— годишен прираст на животните (докато достигнат зрялост),

— придобиване на животни (внос) минус ликвидиране (клане [1]) и износ),

— разходите, свързани с прехвърлянето на собственост при търговия между селскостопански единици [2].

2.150. Съгласно Европейската система от сметки 95, бруто образуването на основен капитал за животни е мярка за разликата между придобиването на животни (естествен прираст и внос) през годината, включително производството за собствена сметка, и ликвидирането на животни (за клане [3], износ или друга крайна употреба), към която се добавят разходите за прехвърляне на собственост [4]. Бруто образуването на основен капитал се извършва през целия живот на животното. Преди всичко, бруто образуването на основен капитал представлява главно естествения прираст на животното. Когато то достигне зрялост, бруто образуването на основен капитал се измерва основно с ликвидиране (продажби за клане или износ). Вносът, износът и разходите, свързани с прехвърлянето на собственост, са елементи от бруто образуването на основен капитал за животни, които са възможни през полезния живот на животното. Естественият прираст на животните (а не бруто образуването на основен капитал като цяло) представлява селскостопанско производство на дълготрайни активи за собствена сметка при животните.

---

(1) Разглеждането на продажбата на животни за клане (т.е. в кланица или от фермера, включително всички продажби на неселскостопански единици за стопански нужди, различни от клане) като ликвидиране на дълготрайни активи представлява опростяване на счетоводната процедура за отчитане на ликвидирането на дълготрайни активи, чието стопанско предназначение се е променило. „Дълготрайните активи“ животни в действителност са превърнати в стокови наличности като се отчита поток, наречен „други промени в обема“ (сравни 2.136), записан в сметката „други промени в обема на активите“. Те се продават само под формата на стокови наличности, като тогава продажбата представлява изтегляне от стоковите наличности, а не ликвидиране на активи.

(2) Доколкото продажбата и покупката се извършват през един и същ отчетен период. В противен случай се отчитат ликвидирането (за периода, през който се е извършила продажбата) и придобиването (за периода, през който се е извършила покупката).

(3) Включително клане за собствено крайно потребление или плащане в натура.

(4) Търговията с животни за разплод между фермери не се вписва в сметките. Такъв и случаят и когато търговията се извършва чрез посредници (ако покупката и продажбата се извършват в един и същ период от време). Но разходите по прехвърляне на собствеността (посреднически услуги, търговски надбавки, транспортни разходи, и т.н.) трябва да се включат в стойността на бруто образуването на основен капитал за животни.

▼B

2.151. Както е показано в 2.134, измерването на бруто образуването на основен капитал за животните представлява само един елемент от промяната в стойността на активите. Всъщност, бруто образуването на основен капитал за животните може да бъде измерено само чрез промяната в броя на животните, оценявани по средната цена за календарна година за всяка категория животни (количествен метод), ако са изпълнени следните три условия:

— няма номинални печалби или загуби за холдинга (т.е. постоянна тенденция при цените и броя на животните),

— няма други промени в обема (т.е. загуби от природни бедствия, както и промени в класификацията и т.н.),

— няма потребление на основен капитал (т.е. не се предвижда амортизация в стойността на животните).

Друг метод за изчисляване (пряк метод) е измерването на входящите и изходящите потоци за всяка категория животни по съответните цени: освен придобиването и ликвидирането, този метод трябва да отчита постъпленията (по-специално ражданията) и изтеглянията от холдингите.

2.152. Ето защо, като правило, бруто образуването на основен капитал за животните не може да бъде измерено чрез разликата между стойностите на животните в края и в началото на отчетния период. Правилото за изчисляване на бруто образуването на основен капитал за животните зависи пряко от метода, приет за отчитане и измерване на трите елемента на промяната в стойността на животните (различни от тези за бруто образуването на основен капитал) и, по – специално на елемента потребление на основен капитал.

2.153. Теоретически, потреблението на основен капитал трябва да се изчислява за животните ([1]). В действителност потреблението на основен капитал за животните съответства на измерване на очакваното спадане на продуктивността на животните, когато се използват за производствени цели, намаление, което на свой ред рефлектира върху актуализираната стойност на бъдещия доход от тези животни. Но, предвид практическите трудности при изчисляване на потреблението на основен капитал (определянето на параметрите за изчисление е много сложно, срв. 3.105 и 3.106), за продуктивните животни не трябва да се изчислява потребление на основен капитал.

2.154. Бруто образуването на основен капитал за животните може да бъде измерено с различни методи. С използването на метода на постоянна инвентаризация всеки от елементите на бруто образуването на основен капитал, посочени в 2.149 (естествен прираст на животните, внос, продажби за клане и износ, разходи по прехвърляне на собственост), може да бъде оценен много точно. Въпреки това, той изисква много данни (като цените на продуктивните животни през техния полезен живот). Същото се отнася и до методите, основани на продуктивния цикъл на животните. Ето защо е необходимо да бъде приет по-прост метод, дори той да е по-малко точен.

2.155. Препоръчваният метод използва непряк начин за изчисляване ([2]). Той се базира върху изчисляване на промяната в броя на животните и върху следните две предпоставки:

— цените на животните са постоянни и обикновено предсказуеми, така че средната годишна цена може да бъде използвана за изчисляване на количествата като от тях се изключат печалбите/загубите на холдинга,

— извънредните загуби могат да бъдат пресметнати (като количество и цени).

([1]) Съгласно Системата от национални сметки 93 (6.185), за разлика от Европейската система от сметки 95 (6.03), потреблението на основен капитал трябва да се изчислява за животните.

([2]) Може да бъде използван всеки друг метод, който води до същите резултати.

▼B

2.156. Размерът на бруто образуването на основен капитал представлява сума от следните елементи:

Бруто образуване на основен капитал =	Промяна в броя на животните в периода между края и началото на отчетния период, изчислена по средна годишна цена P
	+ бракувани животни
	+ други загуби от производителни животни
	+ разходи по прехвърляне на собственост

2.157. Терминът „бракувани животни“ се отнася до разликата, по време на тяхното изваждане от производителните животни, между стойността на животните, оценени като производителни (на, както може да бъде наречена, „капиталова“ цена) и стойността на същите животни, оценени като животни, предназначени за клане (т.е. по цената, по която са продадени на кланицата).

2.158. Терминът „други загуби от производителни животни“ съдържа два вида загуби:

— извънредни загуби от производителни животни, които са достигнали зрелост,

— стойността на отглежданите с производствена цел животни до края на живота им (естествената им смърт).

2.159. Стойността на загубите, която трябва да се отчита при изчисляване бруто образуването на основен капитал, съответства на разликата между стойността на животните по цената в началото на периода и ликвидационната стойност на животните. Ликвидацията се изчислява по продажната цена на закланите животни (т.е. за продажба или собствено крайно потребление) или може да има нулева стойност, ако животните са без стопанска полза (например, ако са ликвидирани, и т.н.).

2.160. Термините „други загуби от производителни животни“ и „бракувани животни“ съответстват на потоците, които се отчитат в балансовата сметка „други промени в обема на активите“. Те осигуряват връзка между различните компоненти на промяната в стойността на активите и бруто образуването на основен капитал и съответствие на Европейската система от сметки 95. Пренебрегването им би довело до подценяване на реалното ниво на бруто образуването на основен капитал за животните.

2.161. Оценката на произведения за собствена сметка основен капитал при животните, който съответства на естествения прираст на животните, произтича от определението за бруто образуването на основен капитал за животните в 2.149, приложено към категориите животни, които още не са достигнали пълна зрелост:

Производство за собствена сметка = Бруто образуване на основен капитал + ликвидирани животни (клане и износ) – придобити животни (внос) ([1]) – (разходи по прехвърляне на собственост).

л) Материални и нематериални дълготрайни активи (различни от селскостопанските активи)

2.162. Материалните и нематериални дълготрайни активи, различни от селскостопанските активи (насаждения и животни), съдържат следните елементи:

— машини и други капиталови стоки,

— транспортно оборудване,

— стопански постройки (нежилищни),

— други (компютърен софтуер и др.).

([1]) Приспадането съответства на теоретичния случай, когато вносът на производителни животни се отчита като Бруто образуване на основен капитал. На практика всички животни, внесени от селскостопанския отрасъл се третират като промяна в стоковите наличности (сравни 2.205).

▼B

2.163. Бруто образуването на основен капитал съответства на придобиването на тези активи (нови активи, произведени или внесени по време на отчетния период, или съществуващи активи) минус прехвърлянията към други единици (от аграрния или други отрасли). Необходимо е да бъде напомнено, че ако тази транзакция включва две единици от аграрния отрасъл през същия отчетен период, двата потока взаимно се унищожават и само разходите, свързани с прехвърлянето на собственост, се отчитат в съответното подразделение на дълготрайните активи.

2.164. При строителство или капиталови стоки (предназначени за продажба), чието производство обхваща няколко периода, стойността на извършената работа по време на производствения период трябва да бъде отчетена при промяната на стоковите наличности на производителя като текуща дейност. Тези стоки (движими или недвижими) не се отчитат в бруто образуването на основен капитал, докато не бъде прехвърлена собствеността. Точно обратното, когато това производство е за собствена сметка, тази дейност се отчита като бруто образуване на основен капитал по време на целия производствен период (срв. 2.025).

2.165. Активи, чието икономическо предназначение се променя без да се извърши промяна в собствеността (например когато стопанска постройка се използва за цели, различни от селскостопанските), не се отчитат като ликвидиране на активи. Тези промени се отчитат в сметка „други промени в обема на активите“.

м) Подобрения на земята

2.166. Основните подобрения при непроизведените материални активи се отнасят основно до подобрения на земята (повишаване качество на земята и постигане на по-високи добиви чрез напояване, дренаж, предотвратяване на наводнения, и др.) и трябва да се третират като всяко друго бруто образуване на основен капитал. Тъй като придобиването и отписването на земя не се отчитат като бруто образуване на основен капитал (земята е непроизведен актив), инвестициите в подобрения на земята се записват отделно в специален раздел на бруто образуването на основен капитал.

2.167. Тези инвестиции съответстват на разходите, направени за подобрение на земята и нейната подготовка за други производствени цели, с изключение на разходите за рутинна поддръжка (срв. 2.127 до 2.129). Тези разходи трябва да бъдат направени от собствениците или резултатът от тези разходи трябва да стане тяхна собственост. Това касае по-специално разходите за инфраструктурни дейности като разчистване, заравняване, дрениране, напояване и консолидиране (срв. Европейска система от сметки 95, 3.106 и Система от национални сметки 93, от 10.51 до 10.54).

н) Разходи, свързани с прехвърлянето на собственост върху непроизведени активи

2.168. Разходите по прехвърляне на собственост върху непроизведени активи са свързани с придобиването на земя и непроизведени нематериални активи (такива като патентовани активи, производствени права и др.) от селскостопански единици. Това придобиване не се отчита като бруто образуване на основен капитал (освен в друго подразделение на капиталовата сметка, тъй като това са непроизведени активи). Само разходите, свързани с прехвърлянето на собственост, се отчитат като бруто образуване на основен капитал (за купувача, но не за продавача).

о) Стоки и услуги, изключени от бруто образуването на основен капитал

2.169. Изброените по-долу стоки и услуги не са включени в бруто образуването на основен капитал:

а) дребни инструменти, работни дрехи, резервни части и евтино оборудване (на стойност под 500 EUR по цени от 1995 година), дори ако тези стоки имат полезен живот повече от една година (срв. 2.125 и 2.126); тъй като тези стоки се подновяват регулярно и за да се спазят изискванията на деловата отчетна практика, покупките на такива стоки се разглеждат като междинно потребление (срв. 2.105 и 2.106);

▼B

б) текущата поддръжка и ремонтите (срв. от 2.127 до 2.129) се класифицират като междинно потребление;

в) такива услуги като научни изследвания, реклама, проучване на пазара и др. Покупката на тези услуги се включва в междинното потребление (срв. 2.108г);

г) дълготрайни стоки, придобити от домакинства за удовлетворяване на домашни нужди; тъй като тези стоки не се използват за производствени цели, те се третират като крайно потребление;

д) животни, които служат като стокова наличност: животни за угояване, предназначени за клане, включително домашни птици;

е) приходи и загуби на холдинга от дълготрайни активи (да се отчитат в сметка „преоценка“, срв. 2.135);

ж) загуби на дълготрайни активи вследствие на катастрофални събития (болести по животните, и др.) или форсмажорни обстоятелства (наводнения, бури и др.) (срв. 2.045 и 2.136).

2.170. Стойността на стоките от основен капитал, използвани едновременно за професионални и частни цели (моторни превозни средства например), се отчита в зависимост от това за коя от двете цели се използват; част - като бруто образуване на основен капитал и част - като крайно потребление.

2. **Промяна в стоковата наличност**

а) Определения за стокова наличност и промяна в стоковата наличност

2.171. Стоковата наличност включва всички стоки, които не са част от основния капитал и в определен момент са притежание на производствени единици. Разграничават се два вида стокова наличност: входяща и изходяща стокова наличност:

— Входящата стокова наличност се състои от суровини и материали, които ще бъдат използвани по-късно като междинни суровини за производството. Обикновено, потреблението на тези стоки се изчислява посредством компенсиране на покупките (или други форми на придобиване) с промяна в стоковите наличности през референтния период (срв. 2.021),

— Изходящите стокови наличности представляват готовата продукция и текущата дейност на производителя. Те се отчитат при калкулиране на продукцията. Изходящите стокови наличности включват:

— готова продукция от дейността: това са стоки, които производителите не възнамеряват да подлагат на по-нататъшна обработка преди предаването им за други стопански цели. В селското стопанство това са продукцията от посевни култури, зехтин, гроздова шира, животински продукти и неселскостопански стоки, произведени при неделими вторични дейности,

— текуща дейност: това е производство, което не е приключило напълно. За Европейската система от селскостопански сметки, това включва вино, животни за клане, всички пилета и други домашни птици (включително птици за разплод) и други животни, освен тези, които се считат за основен капитал. Отглеждането на посевни култури (срв. 2.012) не се разглежда като стокова наличност от текуща дейност в годишните стопански отчети.

2.172. Това, че отглеждането на посевни култури не се отчита като текуща дейност е оправдано за европейското селско стопанство от факта, че производственият цикъл на много посевни култури е по-кратък от един отчетен период. Счита се, че отчитането им по време на прибиране на реколтата позволява в достатъчна степен да се запазят постоянни производствените разходи при оценката на дохода от дейността (срв. 2.012). Когато прибирането на реколтата, подготовката на почвата и сеитбата се извършват през различни отчетни периоди, отчетите за периода, в който са възникнали разходите, показват счетоводна загуба, а тези от периода на прибиране на реколтата – счетоводна печалба. Този

▼B

метод на отчитане може да бъде приет, защото, ако условията се запазят същите през годините, се установява приблизителен баланс и разходите се компенсират през същия период с печалбата от продажбата на предишната реколта. Само в случай на значителни промени в производството или при много слаба реколта, това компенсиране не се осъществява. При такива обстоятелства може да се наложи отчитане на продукцията като текуща дейност (вж. също 2.013).

2.173. Трябва да се отбележи, че услугите не се вписват като стокови наличности с изключение на тези, които са включени в покупната стойност на стоките, депонирани в стоковите наличности.

2.174. Съгласно Европейската система от сметки 95, промените в стоковите наличности се оценяват като от стойността на постъпленията се извади стойността на изтеглянията и всички текущи загуби на стоки на склад.

б) Време за отчитане и оценка на промените в стоковите наличности

2.175. Стоковите постъпления се остойностяват на датата на тяхното влизане в склада, а изтеглянията трябва да се остойностяват по цените в момента на изтеглянето им от склада. Времето на отчитане (и оценка) на стоковите постъпления и изтегляния трябва да е съгласувано с това на други транзакции с продукция (производство и междинно потребление).

2.176. Базисна цена е цената, която трябва да се използва за оценка на промените в стоковите наличности (постъпления, изтегляния или текущи загуби на готова продукция или текуща дейност). По отношение на постъпления от текуща дейност, цената, която се използва, трябва да се пресметне като частта на общите производствени разходи, натрупани към края на периода, се добави към базисната цена на подобен готов продукт. Освен това стойността на постъпленията от текуща дейност може да се пресметне с помощта на стойността на производствените разходи, увеличени с очаквания оперираш излишък или (разчетен) смесен доход (срв. Европейска система от сметки 95, 3.51 и 3.52).

2.177. Методът, препоръчван от Европейската система от сметки 95, за отчитане на стоковите постъпления и изтегляния е методът на постоянната инвентаризация. Но той не се прилага широко предвид трудното получаване на информация за постъпленията и изтегляния. Опитвайки се да следва метода на постоянната инвентаризация, Европейската система от сметки 95 препоръчва „количествения“ метод, който се състои в измерване на промените в стоковите наличности като разлика в обема между стоковите наличности в началото и в края на отчетния период, остойностени по средните цени, които са в сила през въпросния период. Но този метод е приложим само ако цените останат стабилни през разглеждания период или ако цените и количествата на склад през отчетния период постоянно се увеличават или намаляват.

2.178. „Количественият метод“ не може да се прилага към производството на посевни култури поради колебанията в цените и количествата, които са резултат от производствения процес и структурата на търсене и предлагане. Съществуването на този проблем, който е специфичен за селското стопанство, се признава от Европейската система от сметки 95 (срв. 3.124 в)).

2.179. Трябва също така да се има предвид, че промяната в стоковите наличности, съгласно 2.174, е само един от елементите на промяната в стойността им между началото и края на отчетния период. Съществува базисно уравнение за отчитане на стоковите наличности, което свързва началните и крайни стойности за стоковите активи:

Стойност на крайните стокови наличности по цени, приложими в края на отчетния период

– Стойност на началните стокови наличности по цени, приложими в началото на отчетния период =

Промяна в стоковите наличности (постъпления – изтегляния – текущи загуби)

▼B

+ Номинални печалби на холдинга (след приспадане на разходите)

+ Други промени в обема

2.180. Тези номинални печалби и загуби на холдинга и другите промени в обема ([1]) не трябва да се включват при оценката на продукцията, а в сметката за други промени в активите (съответно в сметка „преоценка“ и сметка „други промени в обема на активите“).

2.181. Основната трудност при оценяването на промените в стоковите наличности в Икономическите сметки за селско стопанство е свързана с продукцията от посевните култури. Тази продукция фактически е сезонна продукция, чието постъпване в стоковите наличности се извършва след прибиране на реколтата и чието изтегляне обхваща период от няколко месеца след прибиране на реколтата и често продължава през следващата отчетна година. Нейната цена може да стане предмет на значителни колебания през различните периоди или дори в рамките на един период.

в) Промяна в стоковите наличности от животни и животински продукти

2.182. Когато се оценяват промените в стоковите наличности от животни, не е от особена важност дали те се отглеждат в страната от раждането им или са били внесени в ранна възраст и угоявани в страната. Когато животните от внос са придобити от холдинга, който продължава отглеждането им на територията на страната, животните се „натурализират“ и впоследствие асимилират и изравняват с местното производство.

2.183. За да се изчислят промените в стадото в края на референтния период, трябва да се определи разликата между стадото от „стоковата наличност“ и стадото от „дълготрайните активи“ (срв. 2.140 и 2.202). Стойността по базисни цени за първата категория животни се приема, че е сумата от производствените разходи през целия живот на нормално животно в различните класове животни, до и включително референтната година, плюс увеличение за изчислените текущи разходи или приблизителна оценка на смесения доход (срв. 2.176). Ако едно животно първоначално е било внесено преди времето, през което се е намирало на територията на страната, може да се приеме, че покупната цена по време на вноса представлява сумата от производствените разходи до тази дата.

2.184. Поради обикновено регулярните промени в цените на животните, промяната в стоковите наличности от животни е възможно да се калкулира с помощта на метода на приближението, който изключва номиналните печалби на холдинга (след приспадане на загубите). За всяка категория животни промяната в броя им в края и в началото на отчетната година се умножава по средната цена през референтния период.

г) Промяна в стоковите наличности от сезонна продукция

2.185. Сезонната продукция (срв. 2.178 и 2.181) е продукция, за която количественият метод не дава добра приблизителна представа за постоянния запас от стоки предвид неравномерната промяна на цените и количествата. Прилагането на количествения метод може да доведе до включването на номиналните печалби или загуби в измерването на промяната в стоковите наличности. Едно от решенията е измерването на промяната в стоковите наличности за периоди, по-кратки от референтния период (например всяко тримесечие), подпериоди с по-равномерни тенденции по отношение на цените и количествата. Независимо от това, често е трудно да се прилага този метод поради липсата на базисни данни.

2.186. Друг метод за калкулиране на стоковите наличности от сезонна продукция е проучването на ценовите тенденции на стоките за склад. Цената на стока може да се промени по време на съхра-

([1]) Другите промени в обема обикновено се приемат като наличности от стоки, унищожени в резултат на извънредни събития (например природни бедствия). Текущите загуби са включени в изтеглянията от стоковите наличности.

▼B

нението в резултат на най-малко три причини (Система от национални сметки 93, 6.105):

— нейните физически качества с времето могат да се подобрят или влошат,

— може да има сезонни фактори, които влияят на търсенето и предлагането и водят до регулярни и предсказуеми промени в нейната цена през годината, дори и нейните физически качества да не се променят,

— може да има фактори като обща инфлация или общи фактори, които могат да доведат до промяна в цената дори физическите и икономическите и характеристики да не са се променили с времето.

2.187. Разликата между цената, по която продукцията е заприходена в стоковите наличности и цената, по която е изписана, в първите два случая трябва да отразява допълнителната производствена стойност, създадена по време на съхранението (Система от национални сметки 93, 6.106), тъй като продукцията, изписана от склад няколко месеца след прибиране на реколтата, е различна в икономическо отношение от тази, която е била складирана. Този вид увеличение на стойността на продукцията не трябва да се счита за номинална печалба на холдинга (Система от национални сметки 93, 12.70).

2.188. На базата на различните компоненти на промяната в стойността на стоковите наличности и на факторите, определящи промените в цените на продукцията, държана на склад и предвид трудността напълно да се изключи отчитането на печалбите и загубите на холдинга от оценката на сезонното производство, се препоръчват два метода. Те се различават по начина, по който интерпретират дейността по съхранение на продукцията и времето за отчитане на промяната в стойността на стоките, която е резултат от техния престой в стоковите наличности. Първият метод представлява прилагане на референтния метод при оценката на продукцията и промените в стоковите наличности от сезонна селскостопанска продукция. Вторият метод може да се използва при по-специални случаи (за продукция, чиято цена е трудно да се предвиди).

2.189. Референтният метод се състои в определяне на промяната в стоковите наличности като разлика между стойността на продукцията за годината и стойността на продажбите (или друга употреба) за годината ([1]). Този метод се основава на предположението, че в края на пазарната година (края на първото полугодие от следващата календарна година) няма останала стокова наличност. Той предполага директно да се изчислят общите добиви, получени през годината „n“, като се използва средно претеглената цена за пазарната година (n/n +1) и от тях да се извади стойността на всичките продажби (и друга употреба), направени през календарната година „n“, която съответства на годината, в която е прибрана реколтата ([2]) по цените, приложими в момента на продажбата (или друга употреба).

2.190. Референтният метод третира дейността по съхраняване на продукцията като фактор за повишаване цените на стоките по време на съхранението им. По този начин той прави разлика между дейността по съхраняването и последствията от нея върху цените на продукцията. Покачването на стойността, резултат от престоя на склад, е „очаквано“, тъй като се разпределя към продукцията за година „n“ (т.е. годината, в която е прибрана реколтата, дори продажбите да обхващат две календарни години), като е възможно да се предвидят тенденциите в цените относително сигурно, тъй като те са резултат от сравнително регулярни и предсказуеми промени (срв. 2.186).

2.191. Прилагането на този метод дава възможност да се сведе до минимум включването на печалбите или загубите на холдинга в

([1]) Използва се разбивка на продукцията на продажби (и друга употреба) и промени в стоковите наличности.

([2]) Подобен резултат може да се получи с отчитане на продажбите на шестмесечна база и се изчисли добивът за референтната година „n“ чрез събиране на продажбите от второто полугодие „n“ с тези от първото полугодие „n + 1“.

▼B

измерването на продукцията. Той гарантира съгласуваност между калкулирането на продукцията по стойност и количество и отхвърля отчитането и на базата на текуща дейност (като изисква данни за складовата наличност в началото и в края на календарната година със съответните цени). Този метод също така улеснява изготвянето на отчети с постоянни цени.

2.192. Друг метод се препоръчва за продукция, чиято цена е трудно да се предвиди (плодове, зеленчуци, картофи и зехтин) и чието съхранение в аграрните холдинги достига икономически значими нива. Този метод е по-малко стриктен от референтния при изключването на печалбите и загубите на холдинга от измерването на продукцията; той приема, че дейността по съхраняването е продължение на производствения процес във времето. Включването на увеличението на цените на съхраняваните стоки се отлага и определя за годината, в която е започнало съхранението.

2.193. Посредством този метод сезонната продукция се изчислява директно като сума от продажбите, друга употреба и промени в стоковите наличности. Промените в стоковата наличност се калкулират като се оценяват стоковите наличности в края и в началото на отчетния период на база на текущите им цени.

2.194. Трябва да се отбележи, че тези два метода се различават по начина, по който измерват промените в стоковите наличности, но не и при изчисляване на продажбите (които се изчисляват по базисни цени, приложими при изписване от стоковите наличности).

д) Промени в стоковите наличности от вино (от грозде, произведено от същия холдинг)

2.195. Виното е продукт, който обикновено се съхранява няколко години, за да отлежи и узрее. По време на този период на съхранение качеството се променя. Тази дейност по съхраняване в холдинга може да се разглежда като продължение на производството на вино, тъй като виното, напуснало склада, е различно от виното, което е било оставено на съхранение. Ето защо виното, оставено на съхранение, трябва да се третира като текуща дейност и увеличението на стойността, обусловено от това, трябва да се приема като увеличение на продукцията, което трябва де се измерва постоянно.

2.196. Промяната в стойността на виното може да бъде резултат от три фактора: промяна в неговото качество, промени в структурата на търсене и предлагане (т.е. сродни цени на младото и отлежалото вино) и общо увеличение на цените. Докато промяната в стойността на виното вследствие на първите два фактора трябва да се включи в измерването на продукцията, всяко увеличение на цената на виното вследствие на общо увеличение на цените на виното не трябва да се отразява в стойността на продукцията, а да се третира като печалба за холдинга (отчетена в сметка преоценка).

2.197. Отчитането на увеличението на стойността на виното в стойността на продукцията трябва да се прави по време на процеса на отлежаване. Това би означавало да има на разположение голямо количество данни за структурата на стоковите наличности от вино, базирани на годината на тяхното производство, качеството и района на производство, също както и за еволюцията на техните цени. Тъй като тези данни обикновено не са на разположение в държавите – членки, разработени са два практически метода, които позволяват увеличението на стойността на виното вследствие на отлежаването му да бъде приблизително калкулирано за Икономическите сметки за селско стопанство. Независимо от това, че не са толкова точни от концептуална гледна точка, тези два метода изглежда са приемливи в настоящата ситуация по отношение на възможността да се съберат данни. Изборът на всяка една държава – членка ще зависи от структурата на нейния отрасъл за винопроизводство и системата на статистическо отчитане.

2.198. Очаквано увеличение на стойността вследствие на отлежаване: първият метод се състои в това да се оценят постъпилите за отлежаване вина от производителя като се използват продажните

▼B

цени на отлежалите вече вина, наблюдавани през второто полугодие. Очакваното увеличение на стойността се предвижда в продукцията за годината, в която е прибрана реколтата. Това увеличение е само частично, тъй като тези вина не са оценени по техните действителни продажни цени, а по цените на други вина от същия вид, но по-стари. Разликата между тяхната реална продажна цена и тази, използвана за калкулиране на стоковите постъпления, не е пресметната в стойността на продукцията, тъй като се разглежда като печалба на холдинга (Забележка: тази разлика включва влиянието на инфлацията). Тъй като този метод не прави разлика в зависимост от годината на събиране на реколтата на виното на склад или на продаденото вино, той допуска, че пазарът на висококачествено вино е постоянен по отношение възрастта на виното.

2.199. Забавяне отчитането на отлежаването на виното: вторият метод се състои в това да се оценят стоковите постъпления по цената на „неотлежалите“ вина по време на прибиране на реколтата и да не се добавя към виното текуща дейност (т.е. увеличение на цената вследствие на отлежаване, независимо от влиянието на общата промяна в цената на виното) докато отлежалото вино се продаде. Тъй като продажбите се оценяват по средна цена за годината, всяко увеличение на стойността между годината на прибиране на реколтата и годината на продажба се отчита в продукцията за годината на продажба (и затова не се разпределя във времето). Този метод изисква повече данни за структурата на стоковите наличности от вино, тъй като предполага, че дистрибуцията на стоковите наличности (и изписването на стокови наличности) е известно за всяка година, в която се прибира реколтата. Независимо от това, този метод може да даде поточна представа за продажбите и стоковите наличности от различни реколти.

2.200. Нито един от тези два практически метода не позволява увеличението на стойността на виното в резултат на отлежаване да се разпределя във времето: единият го отчита предварително, а другият — след отлагане. Този недостатък може да се приеме като относително маловажен и за двата случая, ако се приеме, че в производството на „отлежало“ вино има определена стабилност във времето. Първият метод изглежда е за предпочитане, когато средният период от време за отлежаване е кратък.

3. **Отчитане на животните като „бруто образуване на основен капитал“ или „промени в стоковите наличности“**

2.201. Както беше посочено в 2.140 и 2.151, промените в броя на животните (за целите на статистката на селското стопанство) се регистрират или като бруто образуване на основен капитал, или като промени в стоковите наличности в зависимост от вида на животното.

а) Определение

2.202. Бруто образуването на основен капитал за добитъка се отнася до животните, т.е. дълготрайните активи, използвани многократно и постоянно в производствения процес. Те се отглеждат за продукцията, която регулярно осигуряват, и включват, например, животни за разплод, млекодайни животни, впрегатни животни, овце и други животни, отглеждани за вълната им. Противно на това, животните, които служат като стокови наличности са животни, произведени в настоящия или предишен период, които по-късно се използват за продан или за други производствени цели. Те включват животни, отглеждани за месото им, такива като животни за клане и домашни птици.

б) Отчитане вноса на животни

1. Животни, определяни като дълготрайни активи:

2.203. Ако по време на вноса животните са били определени ясно като дълготраен актив, те се отчитат изключително като придобиване на актив в бруто образуването на основен капитал (срв. 2.149 и 2.150). Разбира се само животни, купени от отрасъла селско стопанство, а не коне за езда за лична употреба или животни, придобити за други цели, се отчитат като бруто образуване на основен капитал за селското стопанство.

▼B

2. Животни, определяни като стокови наличности:

2.204. Ако по време на вноса животните са били ясно определени като стокова наличност (например животни за клане), техният внос се приема като заприходяване в стоковите наличности от текуща дейност и затова се изваждат от продажбите (отрицателни продажби) при изчисляването на продукцията (срв. 2.069).

3. Трактовка, която трябва да бъде възприета:

2.205. Често е трудно на базата на съществуващите източници на данни да се направи ясна разлика между тези две категории животни. Ето защо стойността на всички внесени животни (животни, класифицирани като дълготрайни активи или стокови наличности, но с изключение на животните, внесени за незабавно клане) трябва да се извади от продажбите при калкулиране на продукцията. Ако по някое време животните се прехвърлят в стадо от продуктивни животни (т.е. дълготрайни активи), те ще бъдат отчетени като стоки от основен капитал, произведени за собствена сметка през референтния период, когато е извършено прехвърлянето (като за животни, които са произведени и отгледани в страната и които след това са прехвърлени в стада от продуктивни животни) (срв. 2.069 и 2.070).

2.206. Трябва да се отбележи, че животните, внесени за незабавно клане, се записват като внос на националните кланици и не се отчитат в Икономическите сметки за селско стопанство, тъй като последните са ограничени до описание на продукцията на националното селско стопанство.

в) Отчитане на търговията с животни между селскостопански единици

2.207. Животни, класифицирани като дълготраен актив: търговията с тези животни се отчита в бруто образуването на основен капитал като придобиване и ликвидиране на дълготрайни активи (услугите, свързани с прехвърлянето на собственост, се отчитат в покупната цена). Когато продажбите и покупките се извършват в един и същ отчетен период, тези потоци се компенсират и само услугите, свързани с прехвърлянето на собственост, се отчитат като бруто образуване на основен капитал (срв. 2.068).

2.208. Животни, класифицирани като стокови наличности: тези продажби и покупки се отчитат само ако се извършат в два различни отчетни периода. Услугите, свързани с тази търговия, които са включени в покупната цена, трябва да бъдат извадени от общата продукция, когато търгуването се извършва през същия отчетен период (срв. 2.067).

2.209. Поради специалната трактовка на търговията с животни между селскостопански единици и към вноса, за „животни и животинска продукция“ няма междинна консумация.

г) Неселскостопански животни

2.210. Отглеждането на състезателни коне, коне за езда, кучета, котки, птици в клетка, животни за циркове и зоологически градини и бикове за бикоборство, се включва в дейностите, характеризиращи селското стопанство, независимо дали става дума за отглеждане за разплод, производство на месо, развлечения или спортни събития (срв. 1.78). Използването на тези животни за обслужващи дейности се включва в отрасъла на селското стопанство само когато подобни дейности се извършват от селскостопански единици като неделими вторични дейности. Отглеждането на неселскостопански животни от единици, за които селскостопанската дейност представлява единствено занимание за свободното време, не се приема като част от Икономическите сметки за селско стопанство (срв. 1.24).

2.211. Такива животни могат да бъдат продавани на:

— домакинства: в такива случаи всички последващи операции с такива животни не са предмет на Икономическите сметки за селско стопанство,

— други сектори: например куче пазач, животно за цирка или състезателен кон; те представляват част от образуването на основен капитал за купувача.

▼B

III. РАЗПРЕДЕЛИТЕЛНИ ТРАНЗАКЦИИ И ДРУГИ ПОТОЦИ

А. ОПРЕДЕЛЕНИЕ

3.001. Разпределителни транзакции са транзакциите:

— които разпределят добавената стойност, създадена в производството, между работната сила, капитала и държавното управление,

— които са свързани с преразпределението на доход и имущество.

3.002. Европейската система от сметки 95 разграничава текущи трансфери и капиталови трансфери, като последните представляват по-скоро преразпределение на спестявания или имущества, а не на доход.

3.003. Като се има предвид, че Икономическите сметки за селско стопанство са сметките за отрасъл, в тази глава ще бъдат описани само определени разпределителни транзакции. Най-важните са тези, които са отчетени в сметките за разпределение на първичните доходи, по-специално сметка „формиране на дохода“ и сметка „предприемачески доход“ (срв. Последователност на Икономическите сметки за селско стопанство, 1.38 до 1.48). За сметка „формиране на дохода“ тези разпределителни транзакции са свързани с други данъци върху производството, други субсидии за производството и компенсация на наетите. За сметка „предприемачески доход“ те съответстват на определени видове доходи от собственост (главно аренда на земя, доходи от лихви и от собственост на държатели на полици). Сметката също така отчита разпределителни транзакции, като помощи за инвестиции и други капиталови трансфери, в капиталовата сметка.

3.004. Те не включват някои разпределителни транзакции, свързани с определени доходи от собственост (главно дивиденти и други разпределени доходи на предприятия), текущи данъци — данък общ доход и данък върху имуществото, и т.н. Отчитането на тези транзакции е само статистически приемливо и има смисъл ако се вземат предвид групи от институционални единици, т.е. сектори и подсектори (срв. 1.06).

Б. ОБЩИ НОРМИ

1. Референтен период

3.005. Референтният период за Икономическите сметки за селското стопанство е календарната година.

2. Единици

3.006. Стойностите трябва да бъдат изразени в милиони единици на националната валута.

3. Време за отчитане на разпределителните транзакции

3.007. Както беше обяснено в 2.008, Европейската система от сметки 95 отчита разпределителните транзакции на основата на начисление, т.е. по времето, когато икономическа стойност, задължение или вземане се създава, трансформира или заличава, или престава да съществува, а не в момента на извършване на плащането. Принципът на отчитане (на базата на правата и задълженията) се прилага към всички потоци, независимо дали това са парични потоци или се осъществяват между единици ли в една единица. По практични съображения някои изключения са оправдани.

3.008. Периодите на отчитане на различните видове разпределителни транзакции са следните:

а) Възнаграждение на наетите

3.009. Брутните заплати и социалните осигуровки (за сметка на работодателя) се отчитат във времето на извършване на работата, независимо от това, че премиите и другите извънредни плащания се отчитат по време на извършване на плащането (срв. Европейска система от сметки 95, 4.12).

▼B

б) Данъци и субсидии за производството

3.010. Данъците върху производството се отчитат, когато се извършват дейностите, транзакциите или се случват други събития, които пораждат данъчни задължения (срв. Европейска система от сметки 95, 4.26). По същия начин субсидиите за производство се отчитат, когато се извършват транзакциите или по време на друго събитие (производство, продажба, внос и т.н.), за които се отнасят (срв. Европейска система от сметки 95, 4.39).

в) Доход от собственост

3.011. Лихвите се отчитат през отчетния период, в който се дължат, независимо от това дали действително са платени (срв. Европейска система от сметки 95, 4.50 и последващи). Това се прави постоянно за сумата на въпросния капитал. Наемите също се отчитат за периода в който се дължат (срв. Европейска система от сметки 95, 4.75).

г) Капиталови трансфери

3.012. Капиталовите трансфери (инвестиционни субсидии или други трансфери) се отчитат в момента, в който плащането е дължимо (или, за трансферите в натура, когато собствеността върху актива е прехвърлена или когато дългът е заличен) (срв. Европейска система от сметки 95, 4.162 и 4.166).

4. **Общи коментари за добавената стойност**

3.013. Добавената стойност е балансиращата позиция на производствената сметка. Това е разликата между стойността на продукцията и стойността на междинното потребление (независимо от използваното понятие „крайна продукция“, тъй като междинното потребление се променя съответно). Това е ключова позиция при измерване производителността на дадена икономика или отрасъл. Тя може да се осчетоводи на брутна база (брутна добавена стойност) или на нетна база (нетна добавена стойност), т.е. преди или след приспадане на потреблението на основен капитал. Нетната добавена стойност е единственият източник в сметка формиране на дохода. Следвайки метода за изчисляване на продукцията (базисна цена) и междинното потребление (покупни цени), нетната добавена стойност се измерва по базисни цени.

3.014. С приспадане на другите данъци върху производството от добавената стойност по базисни цени и като се добавят другите субсидии за производство, се получава добавената стойност по фактор цена. Нетната добавена стойност по фактор цена представлява дохода на факторите на производството.

В. ВЪЗНАГРАЖДЕНИЯ НА НАЕТИТЕ

(срв. Европейска система от сметки 95, 4.02 — 4.13)

3.015. Възнаграждението на наетите се определя като общо възнаграждение в брой/натура, което се заплаща от работодателя на наетия в замяна на извършената работа през отчетния период (срв. Европейска система от сметки, 4.02). То включва:

— брутна заплата (в брой/натура),

— социални осигуровки от работодателя (действителни и условно начислени).

3.016. Брутните заплати в брой съдържат следните компоненти:

а) основни заплати (платими на равни интервали);

б) по-високо заплащане за извънреден и нощен труд и труд в почивни дни, както и за извършване на тежка работа и др.;

в) издръжка на живота и добавки за квартирни нужди;

г) допълнително заплащане като коледна заплата, тринадесета заплата, заплата за отпуск или премия за високи

▼B

производствени резултати и персонални добавки за високи резултати в работата;

д) добавки за транспорт до работното място ([1]);

е) компенсации за недействително отработени дни, платен отпуск;

ж) комисиони, бакшиши, хонорари;

з) други надбавки или периодични плащания, свързани с цялостния резултат на фирмата като част от схема за разпределение на печалбата;

и) плащания, извършени от работодателя, свързани с приноса на определени служители за формиране на активите на фирмата;

й) еднократни плащания на служителите при напускане на предприятието, доколкото тези плащания не са по колективния трудов договор;

к) плащания в брой от работодателя за наетия за жилищни нужди.

3.017. Необходимо е да се отбележи, че данните, които трябва да бъдат въведени, са брутните заплати, в т. ч. данъците върху заплатите и по-високите ставки на тези данъци, както и социалноосигурителните вноски, направени от работодателя. В случаите, когато работодателят изплаща нетни заплати на служителите, следва заплатите да се увеличат със стойността на тези позиции.

3.018. Брутните заплати в натура включват стоки и услуги, предоставени от работодателите на техните служители безплатно или на по-ниски цени за ползване от служителите и техните семейства, както и по тяхно желание с цел задоволяване на техните потребности. Не е задължително стоките и услугите да са продукти на производствения процес. Стойността им представлява стойността на печалбата, която те носят: стойността на стоките, ако те са предоставени безплатно или разликата между стойността на последните и плащанията на служителите, ако те са на по-ниски цени. Тези позиции, които имат особено значение за Икономическите сметки за селското стопанство, включват следните компоненти:

а) селскостопански продукти, предоставени на служителите безплатно или на по-ниски цени като част от възнаграждението ([2]);

б) квартирните услуги, извършени за собствена сметка и предоставени на служителите безплатно или на по-ниски цени ([3]);

в) стоки и услуги, закупени от работодателя, при условие че тези покупки отговарят на определението за заплата в натура (т. е. когато тези стоки не представляват междинно потребление). В частност транспортът на наетите между местоработата и дома им представлява част от заплатата им в натура, освен ако пътуването не е в работно време. Тази категория включва закупените квартирни услуги, детските ясли и др. (срв. Европейска система от сметки 95, 4.05).

3.019. Заплатите в натура се изчисляват по базисните им цени или по покупна цени (в зависимост от това дали изделията са произведени от самото предприятие или са закупени от външен производител).

3.020. И обратно, брутните заплати не включват разходите, извършени от работодателя в своя полза или в интерес на предприятието. Въпросните изделия са: надбавки за възстановяване разходите за

([1]) Тази категория не включва плащанията, които се извършват предимно в интерес на наетите. Подобни плащания представляват част от междинното потребление (срв. 2.108 (е)).

([2]) Селскостопанските продукти, предоставени на служителите, са продукция на селскостопанския отрасъл.

([3]) Квартирните услуги се разглеждат като отделна неаграрна дейност, в резултат на което се появяват само като компенсация на наетите и като отчисление от оперираща излишък на селскостопанския сектор. Ако те се явяват неделима неаграрна дейност, то биха се отчитали като компонент на производството и форма на компенсация на наетите.

▼B

транспорт, разходи за културен отдих на наетите за сметка на предприятието и разходи за осигуряване на удобства на работното място (напр. спортни и възстановителни съоръжения). По същия начин плащанията в брой, извършени от работодателя на наетите за покупка на инструменти или специално облекло (в т. ч. сумите, които наетите са задължени по договор да отделят за такива цели) не са част от брутната заплата и възнаграждението, включени в тази глава. Всички тези позиции се отчитат като междинно потребление на работодателите. (срв. Европейска система от сметки 95, 4.07).

3.021. Социалните осигуровки, внасяни от работодателя, включват стойността на социалните осигуровки, които се плащат от работодателя, с което гарантират, че техните наети попадат в социалноосигурителната система (с изключение на социално осигурителните вноски, които се заплащат от наетите и се отчисляват от брутната им заплата при получаване (срв. 3.017) Тези вноски могат да бъдат действителни или условно начислени.

3.022. Действителните социалноосигурителни вноски представляват плащанията, извършени от работодателите, в т. ч. задължителните, доброволните и тези по договор посредством застраховане срещу рискове и социални трудности. Тези социалносигурителни вноски се плащат на застрахователите (социалноосигурителните институти или частни застрахователи). Макар и платени директно на застрахователите, тези вноски се разглеждат като компонент от компенсациите на наетите, тъй като се счита, че последните, получавайки заплатата си, ще платят вноските на застрахователните компании.

3.023. Условно начислените социалноосигурителни вноски представляват невнесени социални помощи, които работодателят изплаща директно на своите служители или бивши служители без участието на застрахователно предприятие или независим пенсионен фонд [1] (срв. Европейска система от сметки 95, 4.10). Тези вноски се отчитат през периода на извършване на работата (в случай че те са част от задължителните социални помощи) или когато се отпускат помощите (ако те са част от доброволните социални помощи).

3.024. Следва да се отбележи, че при Европейската система от сметки, ако производствените единици са отделни предприятия, компенсациите на наетите не включват възнаграждението на арендатора или неосигурените членове от семейството му за работа, извършена по участъка под аренда; те участват в смесения доход, който представлява салдото по сметка Формиране на доход за самостоятелните предприятия. Ако обаче производствените единици са част от предприятие (срв. 5.09 и 5.10), всички възнаграждения се отчитат като компенсация на наетите.

Г. ДАНЪЦИ ВЪРХУ ПРОИЗВОДСТВОТО И ВНОСА

(срв. Европейска система от сметки 95, 4.14 — 4.29).

3.025. Данъците върху производството и вноса са задължителни безвъзмездни плащания в налични средства или в натура, които се налагат от правителството или от институциите на Европейския съюз по отношение на производството или вноса на стоки и услуги, използването на работна сила, върху собствеността или ползването на земи, сгради или други активи, необходими за производството. Тези данъци се заплащат, независимо от това дали е отчетена печалба (срв. Европейска система от сметки 95, 4.14).

3.026. Данъците върху производството се разделят на:

— данъци върху продукцията:

— данъци от типа ДДС,

— данъци и мита върху вноса, различни от ДДС, и

[1] Те отговарят на заплатите, които работодателят продължава да плаща на своите служители в случай на заболяване, майчинство, трудова злополука, инвалидност или съкращение, доколкото тези суми могат да се идентифицират поотделно.

▼B

— данъци върху продукцията, различни от ДДС и данъците по вноса,

— други данъци върху производството.

1. **Данъци върху продукцията**

3.027. Данъци върху продукцията се заплащат за единица продукция или стока и услуга, продадена на пазара. Те са еквивалентни на паричната сума за единица стока или услуга или се изчисляват като твърд процент от единичната цена или стойността на стоката или услугата (срв. Европейска система от сметки 95, 4.16).

3.028. Данъците от типа ДДС са данъци върху стоки и услуги, които се събират на няколко етапа от предприятията, като накрая се събира пълната им стойност от крайния купувач. Тези данъци включват ДДС и други удържими данъци, които се прилагат съгласно правилата, установени за ДДС ([1]).

3.029. Данъците и митата върху вноса без ДДС включват задължителни плащания, които се налагат от правителството или от институциите на Европейския съюз върху вносните стоки (ДДС се изключва), за да се разреши свободното им обръщение на икономическата територия на ЕС както и върху услугите, предоставяни на резидентите от нерезидентни структури.

3.030. Тези данъци включват вносните мита и други данъци като облагане на вносната селскостопанска продукция, парични компенсаторни суми върху вноса, акцизи и др. (срв. Европейска система от сметки 95, 4.18). Тези данъци се заплащат от вносителите и като правило се прехвърлят на купувача на продукцията, т. е. стават част от цена купува на стоките и услугите. В случаите, когато средства за производство се внасят директно от селскостопански производителни единици, вносните мита, ДДС, който не се удържа и паричните компенсаторни суми (постъпления или плащания) също трябва да се включат в цената купува за целите на Европейска система от сметки.

3.031. Данъците върху продукцията (с изключение на ДДС и вносните данъци) включват данъци върху стоки и услуги, платими в резултат на производството, износа, продажбата, прехвърлянето, лизинга или доставката на тези стоки или услуги, или при на използването им за собствено крайно потребление (срв. Европейска система от сметки 95, 4.19).

3.032. В случая със селското стопанство въпросните данъци включват:

— данъци върху захарното цвекло,

— глоби за превишаване на квотите за мляко,

— общо облагане на млякото и зърнените култури, прилагано в предходните години.

3.033. Тъй като продукцията се отчита по базисни цени, данъците върху продуктите се отразяват в рамките на производствената сметка. Те следва да се отчитат, когато се извършват дейности, сделки или други събития, които пораждат плащания. Тъй като в съответствие с Европейската система от сметки тези позиции се отчитат без ДДС, само данъкът върху оборота, който е включен в тях, представлява ДДС, който не се удържа. Поради това ДДС не се отчита в сметките освен в специалните случаи на занижена компенсация на ДДС, включена в позиция „Други данъци върху производството“ (срв. 3.048 ж).

3.034. Данъците върху продукцията (освен ДДС), които обхващат определени продукти на селскостопанското междинно потребление, се включват в продажната цена на междинното потребление в производствената сметка (срв. 2.110 — 2.113). Такива са например случаите с данъците върху захарта и спирта за производството на вино, които подлежат на облагане в някои държави-членки на ЕС. Данъците, които представляват данъци върху продукцията на аграрната и хранителната промишленост, следва да се прибавят

([1]) Оборотът е най-важната данъчна позиция. Всички държави-членки на ЕС събират данък върху оборота във формата на ДДС. Размерът на този данък варира в различните държави-членки. Най-общо казано размерът на данъка върху селскостопанската продукция е по-нисък от нормалния.

▼B

към стойността на междинното потребление на селското стопанство.

2. **Данък добавена стойност**

3.035. Описанието, представено в Европейската система от сметки 95 (4.17) разглежда стандартната система на данък добавена стойност, при която на всяко предприятие се разрешава да удържа от дължимата сума ДДС по продажбите си сумата на данъка, която то е заплатило по покупките за междинни суровини или капиталови стоки. В допълнение към стандартните регламенти по ДДС, съществуват и специални регламенти за селското стопанство (система на ДДС с пропорционална ставка), които се различават по форма в отделните държави-членки на ЕС.

3.036. Системите за данъчно облагане с пропорционална ставка, използвани в държавите-членки на Европейския съюз, могат да се групират в два основни вида компенсации за ДДС, платени по покупките:

— чрез цената. В този случай фермерите, които подлежат на данъчно облагане с пропорционална ставка, продават продукцията си по цени, увеличени с процента ДДС с пропорционална ставка, но не плащат фактурирания ДДС на финансовите органи, тъй като ДДС, който те фактурират и задържат, се изчислява по начин, който да компенсира колкото може точно ДДС, който те са платили за извършените покупки,

— като възстановима сума. По тази система фермерите продават продукцията си без да е включен ДДС. Със заявление до финансовите органи по-късно им се възстановяват суми, изчислени като процент по метода за облагане с пропорционална ставка ([1]), приложим към продажбите им за компенсиране на ДДС, който фермерите са заплатили при извършването на покупки.

а) Определения

3.037. Към системите за данъчно облагане с пропорционална ставка се прилагат следните понятия от стандартната система на ДДС:

а) ДДС, фактуриран от производителя: това е ДДС, който производителят изчислява по ставката, установена за определен продаден продукт и която той начислява във фактурата си към всеки местен производител;

б) ДДС, фактуриран на производителя по междинното потребление: това е ДДС, който производителят изчислява по ставката, установена за всеки закупен продукт и който той е платил за междинни суровини; този данък се нарича удържим ([2]) ДДС върху междинното потребление;

в) ДДС, фактуриран на производителя за покупка на стоки на основния капитал: това се нарича ДДС, който се удържа върху покупките на стоки на основния капитал;

г) ДДС, който се заплаща от производителя по извършваните от него текущи транзакции: това представлява разликата между ДДС, фактуриран от производителя и ДДС, фактуриран на производителя върху покупките за междинното потребление (а - б);

д) Общо ДДС, заплатен от производителя: това представлява разликата между ДДС, фактуриран от производителя и общият ДДС, фактуриран на производителя върху покупките

([1]) Процентът може да варира според вида на продукта и канала на дистрибуция.

([2]) Различията между действащите системи на ДДС в отделните държави-членки понякога водят до ситуации, при които ДДС, платен от фермерите за извършените от тях покупки не могат да бъдат компенсирани или възстановени. Такива ДДС плащания са: а) ДДС, който не се удържа, т.е. ДДС, платен върху покупките, които фермерите плащат независимо от действащата спрямо тях система, не може да се удържа от ДДС, фактуриран по продажбите и за който не се предвижда компенсация; б) и/или ДДС, различен от този в буква а), платен върху покупките, за който фермерите към които се прилага система за данъчно облагане с пропорционална ставка, не получават достатъчна компенсация чрез продажната цена или възстановяване на платените суми.

▼B

за междинното потребление и покупките на стоки на основния капитал (а – б - в).

3.038. Разпоредбите на Европейската система от сметки 95 предвиждат единен метод за отчитане на ДДС. Това е „нетна“ система, с която цените на продукцията и суровините се отчитат без ДДС, който подлежи на удръжка.

3.039. В данъчното право ДДС се разглежда като „преходна позиция“ за производителите, така че ДДС, който производителят трябва да плати върху покупките си, не е действителният компонент от цената при неговите собствени изчисления и може да се счита само за авансова вноска на ДДС, която той изчислява върху собствения си оборот, като на данъчните органи остава да се заплати само разликата. Тъй като по принцип само крайният потребител плаща ДДС върху продукта, производителят (заедно с производителите на стоките за междинно потребление) действа ефикасно като посредник на данъчните власти. И обратно, когато за производителя е невъзможно да удържи (изиска) платения данък върху покупките (ДДС, който не се удържа), в тези случаи ДДС следва да се счита за компонент от стойността.

б) Прилагане на нетния метод за отчитане

3.040. За фермерите, които подлежат на данъчно облагане по стандартната система, осчетоводяването не представлява трудност; ДДС, фактуриран върху продадената или пласирана по друг начин продукция не се разглежда от Европейската система от сметки и не следва да се появява в производствената цена, на базата на която се изчислява цената на крайната продукция, докато ДДС, който подлежи на удръжка и е платен върху покупките на стоки за междинно потребление и стоки на основния капитал, също се изключва от съответните цени, когато се изчисляват разходите съгласно Европейската система от сметки.

3.041. За фермерите, които обаче подлежат на данъчно облагане с пропорционална ставка, съществуват проблеми при осчетоводяването (срв. 3.035 и следващите). Очевидно установената компенсация за отделните фермери само в редки случаи е равна на ДДС, който те са платили върху покупките. В случай на данъчно облагане с пропорционална ставка, методът на отчитане на ДДС е аналогичен на този, който се прилага по стандартната система, т. е. без ДДС в отделните позиции на крайната продукция, както и без удръжка на ДДС, в отделните позиции на междинното потребление и бруто образуване на основен капитал.

Разликата между компенсацията, която се отпуска на фермерите, подлежащи на данъчно облагане с пропорционална ставка и ДДС, който те биха могли да удържат по стандартната система на ДДС представлява по-висока компенсация или недостатъчна компенсация. Всяка по-висока или недостатъчна компенсация се въвежда отделно в Европейската система от сметки.

3.042. Методът на отчитане на по-високата или недостатъчната компенсация на ДДС по системата за данъчно облагане с пропорционална ставка е както следва:

— по-висока компенсация на ДДС върху покупките се отчита в позиция „Други субсидии за производството“;

— недостатъчната компенсация на ДДС върху покупките се отчита в позиция „Други данъци върху производството“.

„ДДС върху покупките“ е ДДС, който фермерите, подлежащи на данъчно облагане с пропорционална ставка, биха удържали, ако се облагаха по стандартната система.

3.043. Предимството на този метод на отчитане е, че той позволява едновременното разглеждане на селскостопанската продукция, междинното потребление и бруто образуване на основен капитал независимо от прилаганата към фермерите система на ДДС. Освен това методът позволява симетричното разглеждане на по-високото и недостатъчното компенсиране на ДДС спрямо брутната добавена стойност по базисни цени. Това позволява изчисляването на брутната добавена стойност по базисни цени

▼B

независимо от действащата система на ДДС, като по този начин благоприятства хармонизирането и съпоставимостта на Икономическите сметки за селското стопанство на държавите-членки (срв. 3.033).

3. **Други данъци върху производството**

3.044. Другите данъци върху производството включват всички данъци, които предприятията плащат при извършване на производствена дейност независимо от обема или стойността на произведените стоки и предоставените услуги (Европейска система от сметки 95, 4.22). Данъци се плащат върху земята, основните средства или наетата работна сила.

3.045. Други данъци върху производството са само данъците, които се отчитат при формирането на сметка Приходи на отрасъла. Тези данъци се появяват в сметките на отраслите или секторите, които ги заплащат (критерии за плащане).

3.046. Данъците, които следва да се отчитат при формирането на сметка Приходи за селското стопанство, са следните:

а) задължителните;

б) платените директно от селското стопанство;

в) платените на правителството или институции на Европейския съюз;

г) данъците, включени в определението за други данъци върху производството (вж. 3.044).

3.047 Поради коренно различното историческо развитие на публичните финанси в отделните държави членки на Европейския съюз съществува много широк диапазон от данъци върху производството в рамките на ЕС. В селското стопанство съществуват два други сравнително важни типа данъци върху производството – данък върху собствеността и данък върху моторните превозни средства.

3.048. За селското стопанство най-важните „Други данъци върху производството“ са:

а) данък върху собствеността и други данъци върху ползването на земя и сгради с производствени цели (независимо от това дали са собствени или под наем);

б) данъци за ползване на стоки на основния капитал в производството като моторни превозни средства, машини или оборудване (независимо от това дали са собственост на селскостопанската единица или са под наем);

в) данък върху платените от работодателя възнаграждения на наетите;

г) данък върху замърсяването на околната среда в резултат на производството;

д) данъци върху лицензии/разрешения за извършване на търговска или професионална дейност, при условие че лицензиите/разрешенията се издават автоматично при заплащане на дължимата сума. Ако тези плащания имат регулаторна функция (например за проверка на компетентността или квалификацията на заявителя), те следва да се разглеждат като покупка на услуги от правителството и се отчитат като междинно потребление (освен ако не са абсолютно непропорционални на цената за предоставяне на въпросната услуга) (срв. 2.108о));

е) тарифите на водата, които се заплащат като данък с пропорционална ставка и не са пропорционални на количеството консумирана вода;

ж) недостатъчна компенсация на ДДС в резултат от прилагането на система на данъчно облагане с пропорционална ставка (срв. 3.041 и 3.042).

3.049. В съответствие с принципа на начисление, данъците върху производството се отчитат при възникване на фискално задължение. В случай на недостатъчна компенсация на ДДС такова задължение

▼B

възниква при покупката на стоки и услуги от междинното потребление и бруто образуване на основен капитал (а не по време на възстановяване на данъка).

3.050. Другите данъци върху производството не включват:

а) законови плащания, които се извършват директно от селското стопанство, но получателят им не е нито правителството, нито институциите на Европейския съюз. Тези плащания се считат за покупка на пазарни услуги от получателите на плащанията, поради което се включват в междинното потребление на селското стопанство;

б) глобите и наложените парични санкции във връзка със събирането и възстановяването на данъци не се отчитат заедно с данъците, с които са свързани, освен ако не е невъзможно да се разграничат (срв. Европейска система от сметки 95, 4.133);

в) задължителните данъци, които не са събрани от правителството или институциите на Европейския съюз, и които независимо че са дължими от селското стопанство, се уреждат от клиентския сектор. Тези плащания се осчетоводяват в междинното потребление на сектора на потребителите;

г) данъците, които обикновено се начисляват върху печалбата или имуществото, като изравнителен данък, данък общ доход, корпоративен данък общ доход и данък върху имуществото. Тези данъци се включват като текущи данъци върху доходите, активите и т. н. при вторичното разпределение на сметка приходи;

д) данъци върху наследство и дарение и специални данъци върху имуществото. Тези данъци се включват като данъци върху капитала в капиталовата сметка;

е) тарифите за вода, при които сумите са пряко свързани с количеството изразходвана вода.

Д. СУБСИДИИ

(срв. Европейска система от сметки 95, 4.30 до 4.40)

3.051. Субсидиите са текущи безвъзмездни плащания на правителството или институциите на Европейския съюз към производителите резиденти, с цел да окажат влияние върху равнището на тяхното производство, цени или възнаграждението на факторите на производство. Други непазарни производители могат да получават други субсидии за производство само ако тези плащания зависят от общ регламент, приложим както към пазарните, така и към непазарните производители. Съгласно установената практика субсидиите върху продуктите не се отнасят към друга непазарна продукция (срв. Европейска система от сметки 95, 4.30).

3.052. Субсидиите се класифицират като:

— субсидии за продукцията:

  — субсидии за внос;

  — други субсидии за продукцията; и

— други субсидии за производството.

1. **Субсидии за продукцията**

3.053. Субсидиите за продукцията са субсидии, които се отпускат за единица произведена или внесена стока или услуга. Субсидията може да бъде специфична сума за единица стока или услуга или да бъде пропорционално изчислена като конкретен процент от цената за единица. Субсидията маже да бъде изчислена и като разлика между планираната цена и реално платената от купувача цена. Субсидия за продукция се изплаща, когато стоката е произведена, продадена или внесена. Съгласно утвърдената практика субсидиите за продукция се отнасят само за пазарната продукция или за тази, произведена за собствено крайно потребление (срв. Европейска система от сметки 95, 4.33).

3.054. Субсидиите по вноса включват субсидии за стоки и услуги, които се заплащат, когато стоките прекосят границата, с цел да бъдат

▼B

ползвани на дадената икономическа територия, или когато услугите се предоставят на резидентни институционални единици. Тези субсидии могат да бъдат предназначени за покриване на загуби, предизвикани от съзнателно провеждана правителствена политика чрез държавните търговски организации, чиято функция е да закупуват продукция от нерезиденти и след това да я препродават на по-ниски цени на резиденти (срв. Европейска система от сметки 95, 4.34).

3.055. Субсидиите за продукция се калкулират в базисната цена (срв. 2.082 — 2.086) в момента на оценката на продукцията и поради това не фигурират в сметка Формиране на прихода на отрасъла. Субсидиите за продукция, свързани с придобиване (т. е. внос или др.) на продукти за междинно потребление или стоки на основния капитал, и тези, които водят до намаляване на покупните цени на тези стоки, се отчитат, като се използват покупни цени при оценката на междинното потребление или бруто образуване на основен капитал (срв. 2.110 — 2.113); това съответно води до намаляване на стойността на тези стоки и услуги.

▼M1

3.056. Начинът на оценка на продукцията при базисна цена изисква да се направи основно разграничение между субсидиите за продуктите и другите субсидии за производството. Субсидиите за селскостопанските продукти ([1]) могат да бъдат изплатени или на селскостопанските производители, или на други икономически агенти. Единствено субсидиите за продукти, които са изплатени на селскостопанските производители, се добавят към пазарната цена, получена от производителите, за да се постигне базисната цена. Субсидиите за селскостопанските продукти, изплатени на икономически агенти, които са различни от селскостопанските производители, не се осчетоводяват в рамките на СИССС.

▼B

3.057. Субсидиите за продукцията се отчитат по време на извършване на транзакциите или събитията, в резултат на което те се отпускат (производство, продажба, внос и т.н.), така че да се запази последователността по отношение на останалите сметки (т. е. определянето на базисните цени на продукцията). По този начин компенсациите за посеви се отчитат при събиране на реколтата, докато специалните премии за скотовъдство и крави за разплод, както и премиите за овцевъдство, се отчитат при отглеждане на животните и/или към датата на кандидатстване за субсидия.

2. **Други субсидии за производство**

3.058. Другите субсидии за производство включват субсидии, различни от субсидиите за продукцията, от която резидентните производствени единици могат да спечелят в резултат на участието им в производството. За другата им непазарна продукция производителите могат да получат други субсидии за производство само ако тези плащания от правителството зависят от общите регламенти, приложими както към пазарните, така и към непазарните производители (срв. Европейска система от сметки 95, 4.36). Европейската система от сметки 95 урежда и четири други субсидии за производство (срв. Европейска система от сметки 95, 4.37): субсидиите за персонал, субсидии за ограничаване замърсяването на околната среда и по-висока компенсация на ДДС. Тези плащания са свързани главно с поемането на производствените разходи или с отпускането на помощ за промяна в методите на производство.

3.059. Тъй като продукцията се оценява по базисни цени, само другите субсидии за производство се отчитат при изготвянето на отчета за приходите.

a) Вид получател

3.060. Получателите на субсидии като правило трябва да произвеждат пазарни стоки и услуги или стоки и услуги за собствено крайно

([1]) Субсидиите за селскостопанските продукти, изплатени на селскостопанските производители, включват всяка субсидия, изплатена под формата на „дефицитно плащане“ на земеделците (т.е. в случаите, когато органите на държавната администрация изплащат на производителите на селскостопански продукти разликата между средните пазарни цени и гарантираните цени на селскостопанските продукти).

▼B

потребление. Пазарните стоки и услуги са всички стоки и услуги, които се пускат на пазара или са предназначени за пускане на пазара. Те включват продадена продукция или разменена на бартер, продукция, използвана за плащане в натура или на склад за използването ѝ на по-късен етап по някой от изброените по-горе начини. Производството за собствено крайно потребление включва продукция, която се използва за целите на крайното потребление или бруто образуване на основен капитал от същата единица. Независимо от това непазарните производители могат да се възползват от другите субсидии за производство, ако те се плащат по общите регламенти, приложими към както към пазарните, така и към непазарните производители.

3.061. Производството на пазарни услуги включва също търговски и складови услуги. Следователно субсидии могат да се отпускат за търговия и посредници, регулиращи пазара, чиято функция е да изкупуват, съхраняват и препродават селскостопанска продукция (срв. 3.068 и 3.069 за посредниците, регулиращи пазара).

б) Цели на другите субсидии за производство

3.062. В съответствие с Европейската система от сметки 95 другите субсидии за производство могат да бъдат отпускани в случаите, когато влиянието им върху продажните цени или подходящото възнаграждение на факторите на производство не са задължително основната цел на субсидиите. Например финансова помощ може да се отпусне на селскостопанското производство с цел опазване и съхранение на културното и природното наследство, за стимулиране на туризма в определен район или за предпазване на почвата от ерозия, за регулиране на природния воден баланс или оказване на влияние върху климата.

в) Критерии за плащане

3.063. С изключение на лихвените субсидии, които са специален тип субсидия, другите субсидии за производство се отнасят към сметка Формиране на прихода на производствените отрасли или сектори, на които са платени. В резултат на този метод на отчитане на субсидиите в Системата от икономически сметки за селското стопанство не се включват всички субсидии, отпуснати за селското стопанство. Освен от пряка помощ селскостопанските производителни единици могат да се възползват и от субсидиите (по смисъла на Европейската система от сметки 95), отпускани за входните и изходните производствени отрасли и по-специално посредниците, регулиращи пазара ([1]).

▼M1

3.064. За селското стопанство другите субсидии за производство включват основно следните помощи:

— субсидии за заплатите и работната ръка,

— бонификации за лихви (виж SEC 95, 4.37 (c)), предоставяни на производствените единици, които са на място, дори когато тяхната цел е да улеснят инвестиционните операции ([2]). Тези субсидии са обичайни трансфери, чиято цел е да облекчат разходите по експлоатацията на производителите. Те се осчетоводяват като субсидии за производителите, които се ползват от тях, дори когато разликата в лихвите на практика се плаща директно от органите на държавната администрация на

([1]) Показателен пример са субсидиите, плащани на компании за общо застраховане, което позволява на тези компании да събират по-ниски (брутни) премии от държателите на застрахователни полици (например селскостопански предприятия, които се застраховат за покриване на рискове като загуби от градушка, измръзване и др.). Тъй като тези субсидии са за продукция, като продуктът е застрахователна услуга, те не се отчитат в сметка Формиране на прихода на държателя на полицата (и затова в горният пример не е в Системата от икономически сметки за селското стопанство). Тъй като обаче тези субсидии намаляват разходите за застрахователни услуги (на държателите на полиците), резултатът се отразява в производствената сметка на държателя на полицата (чрез по-ниска стойност на междинното потребление, срв. 2.108 ж)).

([2]) Въпреки всичко, когато дадена помощ допринася едновременно за погасяване на сключения дълг и плащането на лихви върху капитала и не е възможно тя да бъде разделена между тези два елемента, цялата помощ се осчетоводява като помощ за инвестиции.

▼M1

кредитната институция, която предоставя заема (чрез дерогация от критерия за плащане),

— свръхкомпенсация на ДДС заради прилагане на договорната схема (виж 3.041 и 3.042),

— осигурителни вноски и поземлени данъци,

— поемане на други разходи, като помощи за частно складиране на виното и на гроздовата мъст или за повторно складиране на трапезните вина (доколкото собственикът на запасите е селскостопанска единица),

— други различни субсидии за производството:

— помощи за земи, които са оставени под угар (задължително оставяне под угар, свързано с помощите на хектар и доброволно оставяне под угар),

— финансови компенсации за изтегляне на плодове и зеленчуци от пазарите. Тези плащания често се извършват в полза на сдружения на производителите търговци; те трябва да се разглеждат като субсидии за селското стопанство, защото компенсират директно загуба от производство,

— премии за едрия рогат добитък, за да се коригират сезонните колебания и за екстензификация,

— помощи за селскостопанската продукция в необлагодетелстваните и/или планинските зони,

— другите помощи, изплатени с цел да повлияят на производствените методи (екстензификация, намаляване на замърсяването и т.н.),

— сумите, платени на земеделците като компенсации заради ежедневните загуби на запаси от растителни или животински продукти, чието придобиване се разглежда като ежедневна дейност и насаждения, когато последните са във фаза на растеж (виж 2.040—2.045). За сметка на това трансферите, които обезщетяват загубите на запаси и/или насаждания, използвани като производствен фактор, са регистрирани като други трансфери в сметката за капитала.

▼B

3.065. Прилагането на принципа на начисляване при отчитане на другите субсидии за производство може да се окаже по-труден въпрос. Тъй като е трудно да се изведе общо правило, този принцип следва да се прилага последователно, гъвкаво и прагматично. Предвид това, че голяма част от субсидиите за селското стопанство са свързани с производството и факторите на производство (площи, стада и др.), тези субсидии като правило се отчитат по време на производството или при придобиване на факторите на производство (особено в случаите със земята и добитъка). В случаите на субсидиране, което не е пряко свързано с производството или с факторите на производство, е трудно да се определи времето на транзакцията, която поражда субсидирането, както и да се разграничи от времето, когато е отпусната субсидията. В конкретния случай субсидиите се отчитат при получаването им.

3.066. Препоръчва се по-специално разглеждане на:

— компенсаторните плащания за заделената селскостопанска земя, след като се обяви заделянето,

— компенсаторните плащания за изтегляне на продукция (плодове/зеленчуци) се извършват при физическото им изтегляне в годината на реколтата, а не през календарната година, за да се осигури последователност между оценката на продукцията, намалена с изтеглената продукция през годината на реколтата и отчитането на субсидиите в сметка Формиране на приход,

— субсидии за скотовъдство (премии за разширяване на производството и др.) се отпускат в момента на придобиване на животните от собственика и от датата на подаване на заявление за субсидии,

▼B

— поемане на разходи (в т. ч. за облекчаване на лихвени плащания) се извършва на датата на падежа на лихвените плащанията или когато разходите станат платими,

— компенсации за понасяне на неколкократни загуби, които оказват влияние върху продукцията (реколта, добитък и насаждения, които са все още в период на отглеждане, срв. 3.064) се изплащат в момента на отчитане на продукцията в Системата от икономически сметки за селското стопанство (точната сума на компенсацията, ако се знае със сигурност),

— други косвено отпускани субсидии за продукция или за фактори на производството (пряка подкрепа за доходите, помощ за районите с по-неблагоприятни условия и др.): препоръчва се критерият, който зависи от срока на плащане, да продължи да се прилага, тъй като е трудно да се определи кога е подадено заявлението за компенсация и дали въпросните суми са точни.

3.067. Системата от икономически сметки за селското стопанство не разглежда следните субсидии:

— текущи трансфери, които, независимо че са субсидии по смисъла на Системата от икономически сметки за селското стопанство, не се изплащат на селскостопанските производствени единици. Повечето от тези преводи са субсидии, отпускани за посредниците, регулиращи пазара. Независимо че платените суми могат да повлияят върху продажните цени на селскостопанската продукция и следователно да стимулират селското стопанство, те следва да бъдат отчетени в съответствие с критериите за плащане, включени в раздела, посветен на отрасловото производство, което ги получава,

— текущи трансфери за селскостопанските производствени единици от посредниците, регулиращи пазара. Те следва да бъдат отчетени като компоненти за производството на продукта, за който е извършен трансферът, доколкото посредникът участва само в изкупуването, продажбата и съхранението на продуктите. Ако посредникът обаче участва само в плащането на субсидии, то тогава текущите трансфери за производствените единици следва да се отчитат като субсидии (срв. 3.068 – 3.069),

— извънредни трансфери за селскостопанските производствени единици. Тези трансфери не са субсидии, тъй като браншовите организации не са част от държавното управление,

— текущи трансфери от правителството за стопаните в качеството им на потребители. Тези средства се разглеждат като социална помощ или други текущи трансфери. Първите включват определени държавни субсидии за преструктуриране, като финансова помощ за професионална преквалификация на стопаните,

— капиталови трансфери: тези трансфери се различават от текущите трансфери по това, че те се използват за придобиване или освобождаване от актив или активи поне от една от страните по сделката. Независимо дали се извършват в брой или в натура, те следва да доведат до съизмерима с размера на трансферите промяна във финансовите или нефинансовите активи в баланса на една от страните по транзакцията (срв. Европейската система от сметки 95, 4.145). Капиталовите разходи покриват данъците върху капиталите, инвестиционните субсидии и други капиталови трансфери (срв. Европейската система от сметки 95, 41, 147). Те се отчитат в капиталовата сметка на сектора/отрасъла като изменение в пасивите и нетната стойност. Някои видове субсидии за селското стопанство представляват капиталови трансфери. Най-важните от тях са:

  — Капиталовите разходи покриват данъците върху капиталите, инвестиционните субсидии и други капиталови трансфери (срв. Европейската система от сметки 95, 41, 147),

▼B

— субсидии за преработване на овощни градини/лозя (неподлежащи на презасаждане), които представляват други капиталови трансфери,

— субсидии за преустановяване или намаляване на производството на мляко: тези субсидии се отчитат като други капиталови трансфери, доколкото те имат пряк или косвен ефект върху стойността на квотите,

— трансфери от правителството за аграрните предприятия и квазипредприятия, насочени за покриване на загубите, натрупани за няколко финансови години или извънредни загуби, причинени от фактори, които са извън контрола на предприятията. Тези трансфери следва да се класифицират като други капиталови трансфери,

— компенсации, които се плащат от правителството или от чужбина (т.е. от чужбина и/или от институциите на Европейския съюз) на собствениците на стоки от основния капитал и се използват в производството на селскостопанска продукция за покриване на извънредни и катастрофални загуби като разрушаване или нанасяне на щети на основните средства, предизвикани от война, други политически събития или природни бедствия (срв. 95, 2.045). Тези плащания се класифицират като други трансфери (срв. 3.096),

— анулиране на дълговете, които производителите на селскостопанска продукция са договорили с правителството (например аванси от правителството за производствено предприятие, което е натрупало оперативни загуби за няколко финансови години). В съответствие с Европейската система от сметки 95 тези транзакции следва също да се класифицират като капиталови трансфери,

— опрощаване или намаляване на данъците върху производството, дохода или имуществото не се упоменават изрично в Европейската система от сметки 95 или съответно в Системата от икономически сметки за селското стопанство, тъй като само действително събраните данъци се осчетоводяват,

— акции и съучастия на държавното управление в капитала на селскостопански предприятия и квазипредприятия. Те се отчитат като акции и други съучастия.

г) Посредници, регулиращи пазара

3.068. Посредници, регулиращи пазара

— участващите изключително в изкупуването, продажбата или съхранението на стоки са разпределени в икономиката по следния начин:

— по отрасли — за търговията; съгласно установената практика за такава дейност се счита производството на нефинансови пазарни услуги,

— по сектори — за нефинансовите корпоративни и квазикорпоративни предприятия, ако тези посредници, регулиращи пазара, се считат за институционални единици по смисъла на Европейската система от сметки 95, а ако не са такива, към сектора, към който принадлежат по-големите единици,

— участващите изключително в плащането на субсидии са разпределени в икономиката по следния начин:

— по отрасли — за отраслите на непазарната продукция на държавното управление, тъй като само правителството (освен институциите на Европейския съюз) може да отпуска субсидии съгласно правилата на Европейската система от сметки 95,

— по сектори — за държавното управление (срв. предходното тире),

— участващите в изкупуването, продажбата и съхранението на стоки и отпускането на субсидии са разпределени в икономиката по следния начин:

▼B

— по отрасли — за браншовата търговия, което включва производствените единици на отраслите (от типа местни стопански единици по видове дейност), които купуват, продават и съхраняват стоките, и за отраслите на непазарната търговия на държавата заедно с нейните производствени единици,

— по сектори — за сектора на държавното управление, тъй като само то може да отпуска субсидии. Възлагането на субсидията на който и да е друг сектор би означавало, че субсидиите, платени от посредниците, регулиращи пазара, не представляват повече субсидии по смисъла на Европейската система от сметки 95.

3.069. Последица от стриктното прилагане на критериите за плащане е, че различните субсидии по смисъла на Европейската система от сметки 95 не се появяват в Системата от икономически сметки за селското стопанство, тъй като те се отчитат по отрасли и сектори, на които се отпускат субсидиите. Ако посредниците, регулиращи пазара, са към сектора на централното правителство, субсидиите, отпускани на посредниците във връзка с процеса на регулиране на пазара (изкупуване, съхранение и препродажба), се появяват като „Ползване“, но също и като „Ресурси“ в сектора на държавното управление. Следователно субсидиите (т. е. други субсидии за производство) могат да бъдат отпуснати от държавното управление за други негови ведомства.

Е. ДОХОДИ ОТ СОБСТВЕНОСТ

(срв. Европейската система от сметки 95, 4.41 — 4.76)

1. Определение

3.070. Доходът от собственост е доход, който собственикът на финансов или непроизводствен материален актив получава в замяна на предоставени средства или материален непроизводствен актив на разположение на друга институционална единица (срв. Европейската система от сметки 95, 4.41).

3.071. Съгласно Европейската система от сметки 95 доходите от собственост се класифицират по следния начин:

— лихви;

— разпределени доходи на предприятията (дивиденти и тегления от дохода на квазикорпоративни предприятия);

— реинвестирани приходи от преки чуждестранни инвестиции;

— доходи от собственост на държателите на полици;

— аренда (на земя и подпочвени активи).

3.072. Системата от икономически сметки за селското стопанство се засяга само по отношение на доходите от собственост, отчетени в сметка предприемачески доход срв. Съгласуване на сметки, 1.38 – 1.48). Тази сметка включва дохода в приходната част „Ресурси“, получени от единиците в резултат на прякото им участие в производствения процес (оперирaщ излишък /смесен доход) и получения доход от собственост. В разходната част „Ползване“ се отчита като платим доход от собственост, свързан със селскостопанската дейност (и неразделните неселскостопански вторични дейности). По принцип сметка предприемачески доход може да се изчисли само за институционалните сектори, въпреки че това може да се направи и за отделен отрасъл, ако определени доходи от собственост се припишат на местните стопански единици по видове дейност.

3.073. Само три вида доходи от собственост съответстват на Икономическите сметки за селското стопанство: лихви, аренда и доходи от собственост на държателите на застрахователни полици.

2. Лихви

3.074. Лихвите са дължими плащания по капиталови кредити. Те включват плащания, които се извършват на предварително определени интервали като процент (фиксиран или не) от стойността на кредита. В Икономическите сметки за селското стопанство лихвите са част от кредитите, отпуснати за посрещане на

▼B

нуждите на аграрните стопанства (например за придобиване на земя, сгради, машини, моторни превозни средства или друго оборудване, дори ако те се използват за неделими неселскостопански вторични дейности).

3.075. Лихвите включват също и плащания, свързани с лизинг на стоки на основния капитал за ползване в селското стопанство (в т. ч. е възможен и лизингът на земя). Само частта от наема (разглеждана като временен кредит, отпуснат от лизингодателя на лизингополучателя), платена от лизингополучателя се включва в лихвените плащания (капиталовата част се отчита във финансовата сметка).

3.076. Необходимо е да се отбележи, че условната лихва върху основния капитал на дадено стопанство не се отчита в този раздел; тя се появява като компонент от дохода на селскостопанското предприятие (срв. 5.06). По същия начин сумата, която се отчита като дължима лихва, включва лихвени субсидии за селското стопанство.

3.077. Лихвите, получени във връзка със селскостопанска дейност на единици, които принадлежат към корпоративни селскостопански предприятия, също се отчитат. Получените от отделните предприятия лихви се изключват от оценката на предприемаческата сметка на селскостопанския отрасъл, тъй като е установено, че голяма част от лихвоносните активи не е свързана със селскостопанската дейност на единиците и е много трудно разграничаването на семейните активи от тези, използвани в производството ([1]).

3.078. Лихвите се отчитат в съответствие с принципа на начисляване, т. е. като начислена лихва (а не като платена лихва).

▼M2

3.079. Тъй като стойността на услугите, предоставяни от финансови посредници, се разпределят между различни клиенти, действителните плащания на лихви или приходи от лихви към или от финансовите посредници е необходимо да се коригират, за да се елиминират разликите между лихвените проценти, които са косвените такси на финансовите посредници. Разчетната стойност на тези разходи трябва да се извади от лихвите, плащани от кредитополучателите на финансовите посредници и да се прибави към лихвите, получавани от вложителите. Разходите се считат за възнаграждение за услугите, предоставяни от финансовите посредници на техните клиенти, а не като плащане на лихви (виж 2.107.1 и 2.108, буква и); ESA 95, приложение I, 4.51).

▼B

3. **Аренда (на земя и подземни залежи)**

3.080. Арендата съответства на извършените плащания към собственика на непроизведени материални активи (земя и подземни залежи) в замяна на ползването на тези активи от други единици. В Системата от сметки за селското стопанство тази позиция съответства основно на аренда върху земята, платена от наемателите на нейните собственици ([2]).

3.081. Ако собственикът плаща данъци или такси, пряко свързани със селскостопанската дейност (данък върху собствеността, разходи за поддръжка на земята и др.), наемите, които подлежат на отчитане следва да се намалят със съответната сума. Тези разходи се отчитат като други данъци върху производството (в случая с данъка върху собствеността) или междинно потребление (в случая с поддръжката на земята).

3.082. Арендата на земята не включва наема на сгради и жилища, разположени върху нея; тези наеми се разглеждат като плащане за пазарна услуга, предоставена от собственика на наемателя на

([1]) Получените лихви се отнасят към позиция „Други вземания“ (Е.7) във финансовата сметка. Тази категория включва всички транзакции, които се отчитат в позиция „Други вземания“, т. е. всички финансови активи, създадени като част от финансови или нефинансови транзакции, доколкото съществува разлика между времето на осъществяване на транзакцията и времето на извършване на плащането.

([2]) Следва да се отбележи, че получените наеми не съответстват на Икономическите сметки за селското стопанство поради прилагането на концепцията за селскостопанския отрасъл (срв. 1.44).

▼B

сградата или жилищата и следва да се отчитат по сметките като междинно потребление на услуги или като разходи за крайно потребление (сметки на домакинствата) в зависимост от вида на наемната единица. Ако не съществува обективна причина, въз основа на която плащането да се разграничи между аренда на земя и наем на сгради върху земята, цялата сума се отчита като аренда на земя. Това правило представлява адаптирана версия на препоръката на Европейската система от сметки (срв. Европейската система от сметки 95, 4.73) ([1]).

3.083. Арендата на земята следва да се отчита в този раздел, независимо от това дали земята е взета под аренда за по-малко или повече от една година.

3.084. Наемите не включват:

— наемната цена на жилищата в тези сгради; това е възнаграждение за пазарна услуга, което е компонент от личното потребление (т. е. наемателите плащат наем от техния нетен остатъчен доход);

— наемите, платени за професионално използване на нежилищни сгради (срв. 2.108 а));

— амортизацията на сградите;

— разходите за текуща поддръжка на сградите (срв. 2.106);

— данъка върху собствеността (срв. 3.048а));

— разходите, свързани със застраховането на сградите (срв. 2.108 (ж)).

3.085. В случай на използване на земята и сградите от собственика не е необходимо да се отчитат условни наеми. Наемите, които съответстват на непроизведени нематериални активи, като активи от патенти и права върху производството (квоти за мляко), следва да се отчитат като междинно потребление (срв. 2.108 н)).

4. **Доходи от собственост на държателите на застрахователни полици (невключени в Икономическите сметки за селското стопанство)**

3.086. Доходите от собственост на държателите на застрахователни полици съответстват на общите първични доходи, получени от инвестиране на застрахователни технически резерви и средства от пенсионни фондове (срв. Европейска система от сметки 95, 4.68). Тези технически резерви се разглеждат като активи, принадлежащи на застрахования. Европейската система от сметки 95 предвижда изчисляването на предприемаческия доход да включва (като ресурс) получените доходи от инвестирането на застрахователни технически резерви. Доходите са на застрахования, тъй като доходите от собствеността са на държателите на полицата. Последният се разглежда като обратно платен на застрахователното предприятие във формата на допълнителни премии, тъй като на практика доходът се задържа от тях (срв. Европейска система от сметки 95, 4.69).

3.087. Доходът от собственост на държателите на застрахователни полици не е включен в Икономическите сметки за селското стопанство. По същество, за да бъде показателно, измерването на дохода на селскостопанската дейност следва:

— да включва всички потоци, свързани със застраховането, различно от животозастраховането (стойност на услугата, доходи на държателите на застрахователни полици, нетни премии и вземания): в този случай измереният доход се появява след описание на всички транзакции по редистрибуцията (между държателите на застрахователни полици и застрахователни предприятия и между периодите), свързани със застраховане, различно от животозастраховане, или

([1]) В съответствие с Европейската система от сметки 95 цялата сума следва да се отчете като аренда на земя, ако се смята, че стойността на земята е по-висока от тази на сградата, и като наем на сградите в обратния случай.

▼B

— да взима предвид само стойността на услугата (която е придобита от застрахователно предприятие) (срв. 2.108. ж)): в този случай измереният доход се появява преди описанието на всички тези транзакции по редистрибуция.

В Икономическите сметки за селското стопанство се предпочита второто решение.

Ж. ТРАНСФЕРИ НА КАПИТАЛ

(срв. Европейска система от сметки 95, 4.145 — 4.167)

3.088. Единствените трансфери на капитал, отчетени в Икономическите сметки за селското стопанство са вземанията по капиталовите трансфери, т.е. инвестиционни субсидии и други трансфери. Тези транзакции се отчитат в капиталовата сметка (срв. 1.41 и 1.48).

1. **Инвестиционни субсидии**

3.089. Инвестиционните субсидии са капиталови трансфери (в налични средства или в натура), отпускани от държавното управление или от чужбина на други резиденти или нерезидентни институционални единици с цел частично или цялостно финансиране на разходите за придобиване на основен капитал (срв. Европейска система от сметки 95, 4.152). Инвестиционните субсидии от чужбина включват субсидиите, пряко отпуснати от институциите на Европейския съюз чрез Европейската секция за насоки на селското стопанство и гаранционен фонд (EAGGF).

3.090. Лихвените субсидии не се включват в позицията на инвестиционните транзакции (срв. 3.064), дори ако те са насочени за улесняване на тези транзакции. Необходимо е да се има предвид обаче, че ако субсидията е отпусната не само за финансиране погасяването на дълг, но и за лихвени плащания по капитала, и ако разграничаването на тези два компонента е невъзможно, то тогава цялата субсидия се отчита като инвестиционна.

3.091. Най-съществените видове други субсидии, отпускани от Европейската секция за насоки на селското стопанство и гаранционен фонд (EAGGF), са:

— субсидии за възстановяване и обновяване на овощни градини и лозя, доколкото те подлежат на презасаждане (срв. 3.067),

— погасяване на заемите, сключени от производствените единици за финансиране на техните инвестиции за сметка на държавното управление,

— начални субсидии, отпускани за млади фермери за финансиране придобиването на активи.

3.092. Инвестиционните субсидии следва да се отчитат при извършване на плащането (срв. Европейска система от сметки 95, 4.162).

2. **Други трансфери на капитал**

3.093. Другите трансфери на капитал включват трансфери, различни от инвестиционни субсидии и субсидии за данъци върху капитала, които сами по себе си не преразпределят дохода, но преразпределят спестяванията и имуществото между различните сектори и подсектори на икономиката (срв. Европейска система от сметки 95, 4.164).

3.094. Други трансфери на капитал се различават от инвестиционните субсидии в два аспекта:

— само държавното управление може да отпуска инвестиционни субсидии, докато всички институционални единици могат да извършват други трансфери на капитал,

— инвестиционните субсидии се ограничават до плащания, свързани с придобиването на дълготраен актив, докато другите трансфери на капитал могат да бъдат свързани с всяка форма на трансфер на спестявания или на активи между структурните единици.

▼B

3.095. Другите капиталови трансфери могат да бъдат във формата на компенсации от държавното управление или от чужбина на собствениците на капиталови стоки, които са унищожени в резултат на военни действия или природни бедствия като наводнения и др. Те включват също и трансфери от държавното управление за покриване загубите, натрупани от няколко финансови години или извънредни загуби, предизвикани от събития извън контрола на предприятието (срв. Европейска система от сметки 95, 4.165).

3.096. В случая със селското стопанство други трансфери на капитал включват:

— субсидии за окончателно изоставяне на овощни градини или лозя,

— субсидии за преустановяване производството на мляко (доколкото те по някакъв начин пряко или косвено засягат стойността на квотите),

— компенсации за извънредни и катастрофални загуби на стоки от основния капитал, използвани в производството на селскостопански продукти (например животни и оборудване) (срв. 2.045 и 3.067),

— начални субсидии за млади фермери с цел, различна от финансиране придобиването на активи,

— субсидии за компенсиране намаляването на стойността на активите или за намаляване на дълговете.

3.097. Другите трансфери на капитал се отчитат при извършване на плащането (и в случай на трансфери в натура, когато собствеността върху актива се прехвърля или когато дългът се заличава от кредитора).

3. ПОТРЕБЛЕНИЕ НА ОСНОВЕН КАПИТАЛ

(срв. Европейска система от сметки 95, 6.02 — 6.05)

3.098. Прогнозируемото износване, повреждане и морално остаряване на стоките на основния капитал през отчетния период представлява разход, който е косвен до замяната на това основно средство чрез придобиване на ново. Износването, повреждането и остаряването се измерват чрез степента на потребление на основен капитал. Включването му в частта „Ползване“ в производствената сметка позволява разходите по формирането на основен капитал да се разпределят през целия период на използване.

3.099. Ако животът на средството за производство е по-дълъг от една година, потреблението на основен капитал представлява стойността на използвания в производствения процес основен капитал през отчетния период след нормалното му износване, повреждане и морално остаряване ([1]). В случай обаче че продължителността на използваните средства имат живот, по-кратък от една година, то износването и повреждането се отчитат като междинно потребление.

3.100. Всички стоки на основния капитал (т.е. продукти) са предмет на потребление на основен капитал (независимо че в дадени случаи се изисква определена гъвкавост; срв. 3.105). Това включва материални и нематериални дълготрайни активи, подобрения на непроизведените активи и разходите, свързани с трансфер на собственост. Потреблението на основен капитал не се изчислява за запасите, за текущата дейност, както и за непроизведените активи като земя, подземни залежи и патентовани активи.

3.101. Потреблението на основен капитал е само един от компонентите в изменението на стойността на активите (заедно с бруто образуване на основен капитал, други изменения в обема и номиналната стойност на приходите (след приспадане на загубите); срв. 2.134). Необходимо е да се отбележи, че потреблението на основен капитал не включва другите изменения в обема на

([1]) Включително провизии за загуби от стоки на основния капитал в резултат на инцидентни щети, срещу които може да се направи застраховка. Стойността на тези провизии следва да се отчита като стойност на нетните премии, платени за застраховане на стоки на основния капитал.

▼B

активите (различни от тези по бруто образуване на основен капитал):

— извънредни загуби в резултат на природни бедствия (земетресения, войни, епидемии и др.),

— непрогнозируемо морално остаряване, което представлява разликата между заделените провизии за нормалното износване и повреждане при потреблението на основен капитал, както и за случайни събития, предизвикващи поголяма амортизация от отчетената на базата на прогнозираното потребление на основен капитал,

— промени в класификацията на дълготрайните активи, т. е. промени в начина на използването им, каквито са случаите с обработваемата земя или сградите, които се реконструират за лично ползване или за различни от предназначението им дейности.

3.102. Потреблението на основен капитал (което следва да се разграничава от изчислените за фискални цели амортизации, които се появяват в отчетите на фирмите) е необходимо да се оценява на базата на запасите от стоки на основния капитал и (средния) предполагаем живот на различните категории стоки. Ако не съществува информация за стоковите запаси на основния капитал, препоръчва се те да бъдат оценени по метода на безсрочните запаси и да се изчисли цената им на придобиване през референтния период (т. е. възстановимата стойност на активите през референтната година, не на база на историческите стойности). Възстановимата стойност се установява посредством цените, които собствениците трябва да платят през даден референтен период, за да заменят една стока на основния капитал с нова, която е сходна в най-голяма степен по характеристики със старата. За точната оценка на нетния вътрешен продукт е необходимо да се процедира по гореспоменатия начин.

3.103. Потреблението на основен капитал се изчислява чрез прилагането на линейния метод за амортизация, т. е. чрез равномерното разпределяне на стойността на дадената стока от основния капитал за периода, през който е използвана. Степента на амортизация се определя по формулата 100/n, където „n“ е предполагаемият живот на тази категория стоки в години („n“ може да варира като времето за различните страни). В някои случаи степента на амортизация може да бъде геометрична. С оглед използването на текущата възстановима цена и фиксираната норма на потребление на основен капитал, потреблението на основен капитал се променя през различните години, освен ако покупателните цени не останат непроменени през целия нормален жизнен период на актива.

3.104. Потреблението на основен капитал във формата на разходи, свързани с трансфера на собственост от произведени материални и нематериални активи, се изчислява въз основата на средния жизнен период, който като правило се залага за една година.

3.105. Потреблението на основен капитал във формата на животни съответства на очаквания спад на производителността на животните, ако те се използват за производствени цели (мляко, вълна и др.), което се отразява на бъдещите приходи, реализуеми от тези животни. Тъй като стойността на приходите от производителните животни намалява с времето, то тези животни ще се превърнат в обект на потребление на основен капитал. Като се имат предвид обаче трудностите, свързани с практическото изчисляване на потреблението на основен капитал за този вид актив, бе решено, че потреблението на основен капитал за производителните животни не е необходимо да се изчислява. Решението да се изключат животните от тази оценка се базира върху следните фактори:

— амортизацията по отношение на производителността и икономическата стойност е свързана с възрастта, но не е нейна пряка, регулярна и непрекъсната функция, какъвто иначе безусловно е случаят с амортизациите,

▼B

— изтеглянето на животни от производителното стадо може да се дължи на икономическите условия (промените в цените на закланите животни и цените на храните за животни и др.).

3.106. Независимо че тези фактори не са пречка за изчисляване на потреблението на основен капитал за добитъка, те усложняват в голяма степен изчисленията по отношение на точното определяне на средния жизнен период и степента на потребление на основен капитал. В противен случай би се нарушила последователността между прогнозната и действителната средна амортизация на животните. Разглеждането по този начин гарантира съвместимостта между Икономическите сметки за селското стопанство и Европейската система от сметки 95 (срв. Европейска система от сметки 95, 6.03) и микроикономическите сметки в мрежата от счетоводни данни за селското стопанство, и прави очевидна необходимостта от разграничаване на животните, които имат характеристики на стока на основния капитал от тези с характеристики на материални запаси.

IV. РАЗХОД ЗА ТРУД В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО

4.01. Заетостта в селското стопанство включва както наетите, така и самонаетите лица, като осигурява трудови ресурси (за които се заплаща трудово възнаграждение и такива, за които не се заплаща) за резидентните единици, които извършват характерни дейности (селскостопанска и неразделна неселскостопанска вторична дейност) за селскостопанския отрасъл, включен в Икономическите сметки за селското стопанство.

Всички лица, достигнали пенсионна възраст, които продължават да работят, се включват в заетостта на селското стопанство.

Не се включват лицата, които не са достигнали пълнолетие.

4.02. Наетите се определят като лица, които на основата на договор работят за резидентна институционална единица (която е селскостопанска) и получават възнаграждение (отчетено като компенсация на наетите, срв. раздел В, глава III). Трудовите ресурси, осигурени от наетите, се наричат трудови ресурси, за които се заплаща възнаграждение. Като правило трудът на работници от несемейните стопанства се класифицира като разход на труд, за който се заплаща възнаграждение. Когато селскостопанската единица е организирана като конвенционална фирма (срв. 5.09), всички използвани трудови ресурси се класифицират като разход на труд, за който се заплаща възнаграждение.

4.03. Самонаетите лица се определят като лица, които са еднолични собственици или съсобственици на некорпоративни предприятия, в които работят. Трудовите ресурси, осигурени от самонанетите лица представляват разход на труд, за който не се заплаща възнаграждение. Членовете на семейството на собственика, които не получават компенсация, определена и изчислена в съответствие с реално извършената работа, се класифицират като самонаетите лица.

4.04. В случаите на специални фирми (срв. раздел Б, глава V) разходът на труд се разглежда по начин, подобен на некорпоративните предприятия (еднолични търговци). Директорите/акционерите участват в разпределянето на смесения доход на единицата (разход на труд, за който не се заплаща възнаграждение), докато наетите от тях работници получават възнаграждение (разход на труд, за който се заплаща възнаграждение).

4.05. Общият брой отработени часове представлява съвкупността от действителния брой отработени от наетия или самонаетия часове за резидентната селскостопанска единица през отчетния период.

4.06. Описанието на това какво включва или изключва понятието общ брой отработени часове се намира в Европейската система от сметки 95 (11.27 и 11.28). Общият брой отработени часове не включва работата, извършена за личното домакинство на собственика или директора.

4.07. Годишните работни единици (AWUs) се определят като заетост равна на тази на пълно работно време (съответстваща на броя на часовете при работа на пълно работно време), т. е. общият брой отработени часове, разделен на средния годишен брой отработени

▼B

часове на работните места на пълно работно време в рамките на конкретната икономическа територия.

4.08. Едно лице не може да представлява повече от една годишна работна единица. Това ограничение важи, дори ако някой отработва в селскостопанския отрасъл повече, отколкото са определените за пълно работно време часове.

4.09. Влагането на труд в селското стопанство от лица, които работят по-малко от определените за пълно работно време часове се изчислява като коефициент от броя на действително отработените часове (за седмица или за година) и броя на действително отработените часове при пълно работно време.

4.10. Не е задължително броят на действително отработените часове при пълно работно време да бъде еднакъв за всички категории труд. Възможно е броят на часовете, които представляват пълно работно време за самонаетите лица да е по-голям от този, необходим за наетите. В последния случай максималният брой часове на работа се определя в договора.

4.11. Броят на отработените от едно лице часове не бива да се коригира с коефициент за възраст (т.е. под 16 и над 65 години) или пол. Необходимо е да се прилага принципът за равнопоставеност. „Пълното работно време“ се определя като брой отработени часове, а не като оценка на обема и/или качеството на свършената работа.

4.12. Ако не съществуват причини за избор на алтернативни източници, годишната работна единица, която представлява работа на пълно работно време в селското стопанство, трябва да се базира на действащото в отчетите на Общността определение за структурата на селскостопанските единици в съответствие с което минималният брой необходими часове се определя от националното трудовото законодателство. Ако разпоредбите не регламентират годишния брой на часовете, за минимум следва да се вземат 1 800 часа (225 работни дни в годината по осем часа дневно).

V. ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ДОХОДА В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО

5.01. Една от главните цели на Системата от икономически сметки за селското стопанство е измерването дохода на селското стопанство и измененията в него.

A. ОПРЕДЕЛЕНИЕ НА ДОХОДА И БАЛАНСИРАЩИТЕ ПОЗИЦИИ

5.02. Доходът може да се определи като максимален обем, който получателят може да си позволи да използва за потребление за даден период без да намалява обема на активите си. Доходът може да бъде определен и като общ размер на потреблението и изменението на стойността на активите за определен период при всички други равни условия, тъй като той представлява това, което би могло да бъде използвано за потребление. Направеното в Европейската система от сметки 95 разграничение между текущите сметки и капиталовата сметка позволява установяването на максимално възможното потребление чрез измерване на потреблението и икономиите по текущите сметки, както и чрез измерване измененията в стойността на активите в капиталовата сметка.

5.03. Съгласуването на сметките (срв. 1.43) на селскостопанския отрасъл позволява да се изчислят три балансиращи позиции, които могат да се използват като агрегат на дохода за селското стопанство: нетна добавена стойност, нетен оперирщ излишък (нетен смесен доход) и нетен предприемачески доход. Отношенията между тези позиции изглеждат по следния начин:

Производствена сметка		Сметка Формиране на дохода		Сметка Предприемачески доход	
P.1	Продукция	B.1n	Нетна добавена стойност	B.2n B.3n	Нетен оперирщ излишък/нетен смесен доход

▼B

Производствена сметка			Сметка Формиране на дохода			Сметка Предприемачески доход		
P.2	–	Междинно потребление	D.1	–	Потребление на основен капитал	D.41	+	получени лихви (*)
K.1	–	Компенсация на наетите	D.29	–	Други данъци върху производ-ството	D.41	–	платени лихви
			D.39	+	Други субсидии за производство	D.45	–	платени наеми
B.1n	=	Нетна добавена стойност	B.2n B.3n	=	Нетен оперираш излишък/нетен смесен доход	B.4n	=	„Нетен предприемачески доход“
D.29	–	Други данъци върху производ-ството						
D.39	+	Други субсидии за производство						
	=	Нетна добавена стойност фактор цена/фактор доход						

(*) Само лихвите, получени от селскостопанските единици, организирани като фирми.

5.04. Нетната добавена стойност на отрасъла измерва стойността, създадена от всички стопански единици по видове дейност след потреблението на основен капитал. Като се има предвид, че продукцията се оценява по базисни цени, а междинното потребление — по покупателни цени, нетната добавена стойност включва субсидии за продукцията, намалени с данъците върху продукцията. Нетната добавена стойност по фактор цена (определена като нетната добавена стойност по базисни цени, намалена с другите данъци върху производството плюс други субсидии за производството) измерва възнаграждението на всички фактори на производството (земя, капитал, труд) и може да бъде наречено с термина „фактор доход“, тъй като то представлява цялата стойност, формирана от една единица ангажирана в дадена производствена дейност.

5.05. Нетният оперираш излишък измерва доходността от земята, капитала и разхода на труд, за който не се заплаща възнаграждение. Това е салдото на сметка Формиране на дохода, която показва разпределението на дохода между факторите на производство и сектора на държавното управление. Нетната добавена стойност и нетния оперираш излишък се изчисляват за отраслите.

5.06. Нетният предприемачески доход, получен в резултат на прибавянето на получените лихви от селскостопанските единици, организирани като фирми към нетния оперираш излишък и след приспадане на наемите (т. е. наеми за ферми и земя) измерва компенсацията за разход на труд, за който не се заплаща възнаграждение, възнаграждението от земята, която е собственост на агроединиците и дохода от използването на капитала. Това наподобява концепцията на корпоративното счетоводство за отчитане на текущата печалба преди разпределянето и облагането на доходите с данъци. Независимо че предприемаческият доход не

▼B

винаги се изчислява за отделните отрасли, за селскостопанския може да се изчисли, тъй като е възможно да се определи частта от лихвите и наемите, свързани изключително със селскостопанската дейност (и с вторичните неселскостопански дейности).

5.07. В случая с едноличното предприемачество предприемаческият доход представлява от една страна компенсация за работата, извършена от селскостопанския собственик (и от членовете на семейството, на които не се заплаща възнаграждение), и от друга, доходът, който остава в предприятието без тези два компонента да могат да се разделят (терминът „собственик“ както е използван в този текст включва всички лица, които се занимават с еднолично предприемачество в отрасъла). Поради това този доход се нарича смесен. Подобно на други отрасли обаче селскостопанският отрасъл включва производствени единици, които принадлежат към различни видове институционални единици: фирми и еднолични предприемачи. Между предприемаческия доход, формиран от едноличния предприемач и този от единици, организирани като фирми съществува значителна разлика. В последния случай той представлява „прав“ предприемачески доход, тъй като изключва доходи от труд (компенсацията за работа следва да се разглежда като компенсация за платен труд, ако той е свързан с административния персонал и акционерите на фирмата).

5.08. Необходимо е да се има предвид, че агрегатите на дохода, получени като балансиращи позиции при съгласуване на сметките на отрасъла, не са показатели за общия или разполагаемия доход на наетите в селското стопанство домакинства, тъй като последните освен чисто селскостопански доходи могат да имат и доходи от други източници (от неаграрна дейност, възнаграждение, социални помощи, доходи от собственост). С други думи, селскостопанският доход не трябва да се разглежда като доход на фермерите. Нещо повече, този показател за дохода се свързва с дохода, формиран от селскостопанска дейност (както и неделимите неселскостопански вторични дейности) през даден отчетен период, дори и ако в определени случаи съответните приходи не са получени до по-късна дата. Поради това този доход не представлява действително полученият по време на самия отчетен период доход.

Б. РАЗГЛЕЖДАНЕ НА ДОХОДА НА ЕДИНИЦИТЕ, ОРГАНИЗИРАНИ НА КОРПОРАТИВНА ОСНОВА

5.09. Едноличните предприемачи (или семейни стопанства) са най-често срещаната форма на селскостопански единици в Европейския съюз. Някои селскостопански производителни единици обаче могат да бъдат организирани на корпоративна основа и да приемат формата на конвенционална фирма (т. е. организационната им структура е подобна на тази на фирмите от другите сектори на икономиката) или на фирма със специфични характеристики (като например, когато фермери, които по причини, свързани с данъчното облагане, създават специфична отделна фирма за търговската част от стопанската си дейност, или група от фермери, които формират асоциация с цел окрупняване на обработваемите земи в рамките на определени видове кооперативи).

5.10. Нетният предприемачески доход на селскостопанския отрасъл се състои от следните три компонента:

— „смесен“ предприемачески доход на едноличните предприемачески единици (некорпоративни предприятия),

— „прав“ (чист) предприемачески доход на „конвенционалните“ фирми,

— „смесен“ предприемачески доход на фирмите, специфични за селскостопанския отрасъл.

Тези три компонента са показани в графиката в т. 5.11.

5.11. „Правият“ предприемачески доход задължително изключва компенсациите на наетите, както и наемите, платени преди разпределянето на печалбите. За повечето специфични за селското стопанство фирми обаче е трудно да разграничат възнагражденията за акционерите (за земята и разхода на труд) от

▼B

разпределянето на печалбата. Поради тази причина се препоръчва критерий за измерване на селскостопанския предприемачески доход да бъде „смесеният“ доход за този тип селскостопански единици, т. е. да включва компенсацията на акционерите за извършената работа, както и наемите. Затова възнагражденията и наемите не бива да се приспадат от при изчисляване на предприемаческия доход при този специфичен вид фирми. За изчисляване на предприемаческия доход те се приравняват към групата на едноличните предприемачи. От друга страна, в случаите на конвенционалните фирми е необходимо ясно разграничаване между възнаграждението и разпределението на печалбата.

B. ОПРЕДЕЛЕНИЕ НА ПОКАЗАТЕЛИТЕ ЗА ДОХОД В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО

5.12. Трите показателя за доход могат да бъдат описани по следния начин:

— показател А: индекс на реалния доход на факторите в селското стопанство за годишна работна единица

Този критерий за измерване съответства на реалната нетна стойност по фактор цена на селското стопанство за общия размер годишни работни единици ([1]),

— показател Б: индекс на реалния нетен предприемачески доход в селското стопанство за годишна работна единица, за която не се заплаща трудово възнаграждение.

Този показател показва измененията в нетния предприемачески доход за определен период от време за една годишна работна единица, на която не се плаща трудово възнаграждение. Превърнат в индекс за всяка страна членка, той осигурява по-скоро информация за тенденциите, отколкото за равнището на дохода. Този показател е най-полезен за страните, в които селското стопанство е организирано във формата на еднолични предприемачи. От друга страна, като се има предвид съществуването на „конвенционални“ фирми, които формират предприемачески доход изключително с платен труд, показателят Б е надценен в сравнение с индивидуалния доход. Ако съотношенията на „конвенционалните“ компании силно се различават, този недостатък може да затрудни съпоставянето на равнищата на доход между държавите членки;

— индикатор В: нетен предприемачески доход в селското стопанство

([1]) За да се вземат предвид временната и сезонната работа, заетостта в селското стопанство или промените, свързани с нея, се измерват в годишни работни единици (виж. глава IV за повече подробности). Разграничават се годишните работни единици, на които не се заплаща възнаграждение и на такива, на които се заплаща, като заедно те формират общия размер годишни работни единици.

▼B

Този агрегат на дохода се представя като абсолютна стойност ([1]) (или във формата на индекс в реално изражение). Той позволява съпоставимостта във времето на дохода в селското стопанство между държавите членки.

Г. АГРЕГИРАНЕ НА ПОКАЗАТЕЛИТЕ ЗА ДОХОД ЗА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

5.13. Индексите и темповете на изменение за Европейския съюз като цяло могат да се изчислят като средно претеглени от националните индекси или от темповете на изменение, или директно на основата на агрегатите на ЕС, получени чрез превръщането на националните данни в евро или стандарти на покупателната способност (PPS). И в двата случая е необходимо да се избере базова година; това е годината, използвана за определяне на дяловете, включени от различните страни в изчисляването на средните за Общността обеми, или годината, за която са използвани валутните курсове за изчисляване на агрегатите.

5.14. Малко по-различни методи и различни базови години се използват в зависимост от това дали изчисленията се разглеждат като анализ на краткосрочните тенденции (промените в годината „n“ в сравнение с „n-1“) или на дългосрочните тенденции (като правило от 1980 г. до годината n).

5.15. За анализ на краткосрочните тенденции, темповете на изменение на показателите за доход (както в номинално, така и в реално изражение) в Европейския съюз за годината n в сравнение с годината n-1 се изчисляват като среднопретеглени на съответните темпове на изменение в държавите членки, като коефициентите за тегло се изчисляват на базата на агрегатите за доход за годината n-1, превърнати в евро по валутните курсове за годината n-1; естествено, тези коефициенти са специфични за всеки агрегат. Този метод на базата на годината n-1 се оказа най-подходящ за краткосрочен анализи и е един от най-често употребяваните от държавите членки.

5.16. За анализ на дългосрочните тенденции, индексите и темповете на изменение на показателите за доход в Европейския съюз се изчисляват на основата на агрегатите на ЕС, изразени в евро по постоянен валутен курс от 1995 г.: за стойностите в реално изражение (т. е. след приспадане на ефекта на средното нарастване на цените), използваните дефлатори са също на база 1995 = 100. Този метод се оказа най-адекватният за описание и анализ на тенденциите за целия период от 1980 г до годината n.

Д. ДЕФЛАЦИЯ НА ПОКАЗАТЕЛИТЕ ЗА ДОХОД

5.17. За всяка държава-членка индексите и измененията на стойностите на показателите за доход в реално изражение се получават чрез дефлация на съответните номинални данни с абсолютния ценови индекс на БВП.

5.18. Такива важни фактори като надеждност и съпоставимост са двата аргумента в полза на прилагането на този дефлатор. Абсолютният ценови индекс на БВП е общ ценови показател за всички стоки, продукти и услуги в икономиката. Ценовият индекс на националното крайно използване се разглежда като дефлатор. За разлика от ценовия индекс на БВП, той отчита директно ефекта на външната търговия, и поради това отразява по-бързо и по-ясно промените в цените на вноса (напр. движението в цените на енергоносителите). Независимо от това за запазване съпоставимостта с другите статистически отчети, изготвяни от Европейската комисия, бе взето решение да не се въвежда нов дефлатор.

5.19. Реалните агрегати на дохода за Европейския съюз като цяло се получават при първото дефлиране на номиналните стойности (по текущи цени), отчетени от отделните държави членки, които прилагат абсолютния ценови индекс на БВП, след което се конвертират в евро (при валутните курсове от 1995 г. за дългосрочните анализи и по тези за годината n-1 за краткосрочните тенденции, както е отбелязано по-горе). Резултатите се сумират, така че да се получат реални стойности за Европейския съюз.

([1]) Този измерител на дохода съответства на предишния измерител „нетен доход от семейна селскостопанска дейност“ за еднолични предприемачи.

▼B

Именно на основата на тези агрегати (в реално изражение) се изчисляват индексите и темповете на изменение за Европейския съюз, което означава, че „дефлатор ЕС“ никога не се включва пряко.

VI. ОЦЕНКА НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СМЕТКИ ЗА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО

A. МЕРКИ ЗА ЦЕНИ И ОБЕМИ

(срв. Европейската система от сметки 95, Глава 10)

6.01. За целите на икономическия анализ при разглеждане на промените в стойностите е необходимо да се разграничават промените в стойностите поради промяна в обема, както и тези в резултат на промени в цената. В Европейската система от сметки 95 (10.15—10.23) е показано ясно, че ценовият компонент включва само промените, свързани с цените, и че всички други промени се включват в компонента на обема. По този начин разликите в качеството на продуктите (физическите характеристики, видове обекти за продажба на дребно и др.) се взимат под внимание като промени в обема, а не в цените.

6.02. За много стоки и услуги съществуват различия в качеството. Европейската система от сметки 95 определя няколко фактора, които предизвикват различия в качеството, но най-важният за Икономическите сметки за селското стопанство е този, свързан с физическите характеристики. С това се приема, че в определението на даден продукт може да има физически различия, което означава, че физическите единици (например един тон) не са еднакви в икономически смисъл. Като пример за това може да се посочат два тона зърно, продадено в две последователни години. Цялото продадено зърно през първата година е с качество годно за производство на брашно, докато през втората година по-малко от половината е подходящо за тази цел, а останалото се продава за фураж. Това означава, че средното качество на зърното се е понижило. Друга важна за Икономическите сметки за селското стопанство разлика в качеството е при продажбата на продукта на пазари с различни цени например на вътрешния и външния, за промишлени нужди и за индивидуално потребление (срв. Европейската система от сметки 95, 10.15—10.18).

6.03. При показателите за обем и цена, използвани за обобщаване на данните по постоянни цени, е необходимо да се вземат предвид и промените в качеството. Поради тази причина се препоръчва работата да се извършва много прецизно за максимално доближаване и постигане на възможно най-пълна хомогенност на основните продукти. Ако тези продукти са напълно еднородни, то промените в обема могат да се оценяват като промени в количеството.

6.04. Често пъти обаче наличната статистическа информация е в по-общ вид, и на това ниво степента на хомогенност на продуктите не може да бъде точно установена. В този случай съгласно Европейската система от сметки 95 (10.32) се препоръчва дефлиране на стойността за текущата година с подходящия ценови индекс за установяване на промените в обема.

6.05. Степента на подробност, за която използваният индекс се приема за индекс на основните продукти (продуктите под наблюдение се считат за еднородни), се нарича основно ниво на обобщаване. В Икономическите сметки за селското стопанство основното ниво на обобщаване съответства най-малко на раздробената в най-голяма степен номенклатура на продуктите в рамките на трансмисионната таблица. По-висока степен на раздробеност обаче се препоръчва при изчисляването на ценовите индекси.

6.06. За всеки агрегат от стоки и услуги, показани в сметките, измерителите на цената и количеството се съставят така, че

индексът на стойността = индекса на цената x индекса на обема

Това означава, че всяка промяна в стойността на даден поток трябва да бъде отнесена или към промените в цената, или да бъде разглеждана като комбинация от двете (срв. Европейската система от сметки 95, 10.13).

6.07 Систематичната разбивка на измененията на текущата стойност по компоненти „изменения в цените“ и „изменения в обема“ се огра-

▼B

ничава до потоците, представляващи транзакции със стоки и услуги и до елементите, включени в оценката на тези транзакции (продукция, междинно потребление, потребление на основен капитал, брутна добавена стойност, нетна добавена стойност, бруто образуване на основен капитал, изменение на запасите, данъци субсидии върху продукцията).

Б. ПРИНЦИПИ И МЕТОДИ ЗА СЪСТАВЯНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СМЕТКИ ЗА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО ПО ПОСТОЯННИ ЦЕНИ

1. **Избор на формулата на индекса**

6.08. В съответствие с Европейската система от сметки 95 (10.62) се предпочита използването на индексите на Фишер. Тези индекси обаче имат и определени недостатъци, в т. ч. и това, че те са неакумулативни и изискват значителен обем базисна информация. Поради тази причина съгласно Европейската система от сметки 95 използването на индексите на Ласпер за обем на производството и ценовите индексите на Пааше се смята за приемлив метод.

6.09. В съответствие с препоръките на Европейската система от сметки 95 в Икономическите сметки за селското стопанство измененията в обема на производството се измерват с индексите от типа Ласпер, а измененията в цените - с индексите от типа Пааше.

Формулата на индекса на Ласпер за обем на производството е следната:

$$L(q) = \frac{\sum p_0 q_n}{\sum p_0 q_0} = \frac{\sum p_0 q_0 \frac{q_n}{q_0}}{\sum p_0 q_0} = \frac{\sum V_0 \frac{q_n}{q_0}}{\sum V_0}$$

Формулата на ценовия индекс на Пааше е следната:

$$P(p) = \frac{\sum q_n p_n}{\sum q_n p_0} = \frac{\sum p_0 q_n \frac{p_n}{p_0}}{\sum p_0 q_n}$$

За всеки основен продукт:

— p_0: е цената, отчетена през базовата година 0;

— p_n: е цената, отчетена през годината n;

— q_0: е обемът, отчетен през базовата година 0;

— q_n: е обемът, отчетен през базовата година n;

— V_0: е стойността, отчетена през базовата година 0 ($V_0 = p_0 q_0$).

2. **Базова година**

6.10. Промените в обема на производството се измерват като се прилагат индексите от типа Ласпер: поради това промените в обема на основните динамични редове са претеглени по стойност за базовата година. Измененията в цената при прилагане на индекса на Пааше: поради това промените в цените на основните динамични редове са претеглени със стойността за текущата година по цени за базовата година.

6.11. Базовата година е годината, от която се използват цените за изготвянето на схемата на теглата.

6.12. Най-прецизният начин за измерване на промените в обема на производството през две последователни години е използването на последната базова година. Този подход гарантира, че теглата са относително актуални и се избягват проблемите, свързани с претеглянето на продуктите, които вече не се произвеждат и новите продукти, които се появяват. Затова, съгласно Икономическите сметки за селското стопанство се измерват измененията в обема на производството, като се използват теглата от предходната година.

3. **Представяне на динамичните редове по отношение на референтната година**

6.13. Годината, използвана за представяне на данните по постоянни цени може да бъде различна от базовата година; тя се нарича референтна година. В динамичните редове на индексите референтната година е тази, за която се приема стойност е равна на 100.

▼B

6.14. Динамичните редове на индексите за обема на производството в цените на референтната година се получават, като се променят индексите, изчислени за цените на предходната година (Европейска система от сметки 95, 10.64).

6.15. От значение е промяната на референтната година да не оказва влияние върху промените в обема по отношение на предходната година. Поради това данните по Икономическите сметки за селското стопанство са представени по отношение на фиксираната референтна година, като за всяка променлива референтните данни се определят индивидуално, независимо от това дали те са агрегати или основни индекси.

6.16. Пример

Нека разгледаме два еднородни продукта А и Б. Динамичните редове по-долу са изготвени на основата на ценовата структура за предходната година:

Индексът за обеми на производството и цени като цяло (А + Б) зависи от теглото на всеки продукт, А и Б.

	90P90	90-91 индекс за обем	91P91	90-91 ценови индекс	91P91	91-92 индекс за обем	92P91	92-91 ценови индекс	92P92
А	100	105.0	105	110.0	115	102.0	117	108.0	126
Б	300	110.0	330	95.0	314	90.0	283	105.0	297
Общо	400	108.8	435	98.6	429	93.2	400	105.8	423

Ако тези динамични редове са представени по отношение на фиксираната референтна година (например 1990 г), единственият начин да се запазят същите индекси за обем n/n-1 е да се подредят в отделни вериги. По този начин се получават следните динамични редове (базата е равна на 100 през 1990 г.):

	1990	1991	1992
А	100	105.0	107.1
Б	100	110.0	99.0
Всичко	100	108.8	101.4

(101.4 = 108.8*93.2/100)

Стойностите по постоянни цени, изразени по отношение на референтната 1990 година са:

	1990	1991	1992
А	100	105	107.1
Б	300	330	297.0
Всичко	400	435	405.6

(405.6 = 400*101.4/100)

Резултатът е, че сметката вече не е акумулативна. Прибавянето на стойностите по постоянни цени за А и Б дава следните динамични редове:

	1990	1991	1992
А + Б	400	435	404.1

▼B

Динамичните редове освен тези за годината след референтната година са неакумулативни.

6.17. В съответствие с Европейската система от сметки 95, (10.67) данните за неакумулативни постоянни цени се публикуват без корекции ([1]). Това е и подходът, избран от ИССС. Следва, обаче, да се обясни на потребителите, че таблиците не са акумулативни.

4. **Изчисляване на добавената стойност по постоянни цени**

6.18. Добавената стойност представлява балансираща позиция на производствената сметка. В качеството ѝ на такава е невъзможно добавената стойност директно да се раздели на ценови компонент и компонент на обема на производството. Теоретично правилният метод за изчисляване на добавената стойност по постоянни цени е да се извърши „двойна дефлация“ (срв. Европейска система от сметки 95, 10.27 — 10.28).

6.19. Брутната добавена стойност, изразена в цени от предходната година, се определя от разликата между измерената в цените от предходната година продукция и измереното в цените от предходната година междинно потребление. Нетната добавена стойност в цените от предходната година се определя от разликата между брутната добавена стойност в цените от предходната година и потреблението на основен капитал в тези цени от предходната година. Добавената стойност в цените от фиксираната референтна година се получават чрез повторно определяне на референтна година.

6.20. Пример:

Динамичните редове на текущите стойности и стойностите в цените от предходната година (обемите) по отношение на производството и междинното потребление са съставени по-долу:

	95P95	96P95	96P96	97P96	97P97
Продукция	150	160	170	180	200
Междинно потребление	40	30	35	40	45

Добавената стойност, изразена в обем на производството се получава като обемът на междинното потребление се извади от обема на производството. Следователно се извеждат следните динамични редове:

	95P95	96P95	96P96	97P96	97P97
Брутна добавена стойност	110	130	135	140	155

По този начин се получават следните индекси на обемите в цените от предходната година:

	1996	1997
Брутна добавена стойност	118.2	103.7
(118.2 = 130/110*100) (103.7 = 140/135*100)		

Брутната добавена стойност за годината n в цените от 1995 година се получават като текущата стойност за 1995 година се умножи по верижния индекс на обема на производството.

VA 96 (в цените от 1995 година) = 110*1,182 = 130

([1]) Това не изключва възможността да съществуват обстоятелства, при които съставителите да смятат, че е за предпочитане да се отстранят несъответствията, за да се подобри цялостната последователност на данните.

▼B

VA 97 (в цените от 1996 година) = 110*1,182*1.037 = 135

5. **Разбивка на данъците и субсидиите за производство на компоненти на обема и цената**

6.21. Разбивката на оценките по базисни цени на съответните компоненти на обема и цената предполага, че тази разбивка се прилага и по отношение на данъците и субсидиите за производство. Изборът, направен в Икономическите сметки за селското стопанство, е следният:

6.22. Индексът за обем на субсидията (или данъка) за продукта е идентичен на индекса за обем на производството по цени на производител. В този случай индексът за обем на производството е еднакъв, независимо дали е изразен по цени на производител или по базисни цени.

6.23. Това решение има и друго предимство — индексът за обем не зависи от метода на оценка. Следователно интерпретацията на индексите за обем и цена по базисни цени е ясна: за абсолютно еднородните основни продукти индексът е идентичен на количествения индекс; ценовият индекс отразява промяната на средната базисна цена.

6.24. Пример:

За даден продукт стойността на производството по цена на производител за годината n е 1 000; стойността за годината n + 1 е 900. Индексът за обем на производството е 102.

Този продукт се субсидира. Стойността на субсидията за годината n е 100; стойността на субсидията за годината n + 1 е 150.

Разбивката на обема/цената на субсидията се извършва по следния начин:

	Стойност n	n + 1/n индекс за обем	Обем n + 1	n + 1/n ценови индекс	Стойност n + 1
Производство по цени на производител	1 000	102,0	1 020	88,2	900
Субсидиране на продукция	100	102,0	102	147,0	150
Производство по базисни цени	1 100	102,0	1 122	93,6	1 050

Индексът за обем на субсидията съвпада с индекса за обем на производството по цени на производител.

▼B

ПРИЛОЖЕНИЕ II

ПРОГРАМА ЗА ПРЕДАВАНЕ НА ДАННИТЕ ОТ ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СМЕТКИ ЗА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО

За всяка отделна производствена позиция (от 01 до 18, в т. ч. и подточките) стойността по базисни цени, както и по компоненти (стойност по цени на производител, субсидии за продукцията и данъци върху продукцията) е необходимо да бъдат предавани.

Данните за производствената сметка и бруто образуване на основен капитал следва да се предават по текущи и постоянни цени.

Всички стойности се изразяват в милиони единици на националната валута. Разходът на труд се изразява в 1 000 годишни работни единици.

1. **Производствена сметка**

Позиция	Списък на променливите	Предаване на данни за референтната година n		
		ноември година n (разчети)	януари година n + 1 (разчети)	септември година n + 1
01	Зърнени култури (в т. ч. семена)	X	X	X
01.1	Пшеница и шпелта	X	X	X
01.1/1	Мека пшеница и шпелта	—	—	X
01.1/2	Твърда пшеница	—	—	X
01.2	Ръж и меслин	X	X	X
01.3	Ечемик	X	X	X
01.4	Овес и летни зърнени смески	X	X	X
01.5	Царевица на зърна	X	X	X
01.6	Ориз	X	X	X
01.7	Други житни култури	X	X	X
02	Промишлени култури	X	X	X
02.1	Маслодайни семена и маслодайни плодове (в т.ч.)	X	X	X
02.1/1	Рапица и репични семена	—	—	X
02.1/2	Слънчоглед	—	—	X
02.1/3	Соя	—	—	X
02.1/4	Други маслодайни продукти	—	—	X
02.2	Протеинови култури (в т.ч. семена)	X	X	X
02.3	Суров тютюн	X	X	X
02.4	Захарно цвекло	X	X	X
02.5	Други промишлени култури	X	X	X
02.5/1	Влакнодайни растения	—	—	X
02.5/2	Хмел	—	—	X
02.5/3	Други промишлени култури: други	—	—	X
03	Фуражни растения	X	X	X
03.1	Фуражна царевица	—	—	X
03.2	Фуражни кореноплодни култури (в т. ч. фуражно цвекло)	—	—	X
03.3	Други фуражни култури	—	—	X
04	Зеленчуци и други градинарски продукти	X	X	X

▼B

Позиция	Списък на променливите	Предаване на данни за референтната година n		
		ноември година n (разчети)	януари година n + 1 (разчети)	септември година n + 1
04.1	Пресни зеленчуци	X	X	X
04.1/1	Карфиол	—	—	X
04.1/2	Домати	—	—	X
04.1/3	Други пресни зеленчуци	—	—	X
04.2	Растения и цветя	X	X	X
04.2/1	Разсадникови растения	—	—	X
04.2/2	Декоративни растения и цветя (в т. ч. коледни елхи)	—	—	X
04.2/3	Насаждения	—	—	X
05	Картофи (в т.ч. семена)	X	X	X
06	Плодове	X	X	X
06.1	Пресни плодове	X	X	X
06.1/1	Десертни ябълки	—	—	X
06.1/2	Десертни круши	—	—	X
06.1/3	Праскови	—	—	X
06.1/4	Други пресни плодове	—	—	X
06.2	Цитрусови плодове	X	X	X
06.2/1	Сладки портокали	—	—	X
06.2/2	Мандарини	—	—	X
06.2/3	Лимони	—	—	X
06.2/4	Други цитрусови плодове	—	—	X
06.3	Тропически плодове	X	X	X
06.4	Грозде	X	X	X
06.4/1	Десертно грозде	—	—	X
06.4/2	Други сортове грозде	—	—	X
06.5	Маслини	X	X	X
06.5/1	Трапезни маслини	—	—	X
06.5/2	Други маслини	—	—	X
07	Вино	X	X	X
07.1	Трапезно вино	—	—	X
07.2	Квалитетно вино	—	—	X
08	Маслиново масло	X	X	X
09	Продукти от други насаждения	X	X	X
09.1	Зеленчукови материали, използвани главно за сплитане	—	—	X
09.2	Семена	—	—	X
09.3	Продукти от други насаждения	—	—	X
10	Продукция от растениевъдство (01 -09)	X	X	X
11	Животни	X	X	X
11.1	Едър рогат добитък	X	X	X

▼B

Позиция	Списък на променливите	Предаване на данни за референтната година n		
		ноември година n (разчети)	януари година n + 1 (разчети)	септември година n + 1
11.2	Свине	X	X	X
11.3	Еднокопитни	X	X	X
11.4	Овце и кози	X	X	X
11.5	Птици	X	X	X
11.6	Други животни	X	X	X
12	Животински продукти	X	X	X
12.1	Мляко	X	X	X
12.2	Яйца	X	X	X
12.3	Други животински продукти	X	X	X
12.3/1	Сурова вълна	—	—	X
12.3/2	Копринени буби	—	—	X
12.3/3	Други животински продукти: други	—	—	X
13	Животинска продукция (11 + 12)	X	X	X
14	Производство на селскостопански стоки (10 + 13)	X	X	X
15	Производство на селскостопански услуги	X	X	X
15.1	Селскостопански услуги	—	—	X
15.2	Наемане на млечна квота	—	—	X
16	Селскостопанска продукция (14 + 15)	X	X	X
17	Неселскостопански вторични дейности (неделими)	X	X	X
17.1	Обработка на селскостопански продукти	X	X	X
17.2	Други неделими вторични дейности (стоки и услуги)	X	X	X
18	Производство на селскостопанския отрасъл (16 + 17)	X	X	X
19	Всичко междинно потребление	X	X	X
19.01	Семена и посадъчен материал	X	X	X
19.02	Електроенергия; смазки	X	X	X
19.02/1	— електричество	—	—	X
19.02/2	— газ	—	—	X
19.02/3	— други горива	—	—	X
19.02/4	— други	—	—	X
19.03	Торове и подобрители за почвите	X	X	X
19.04	Продукти за защита на растенията и пестициди	X	X	X
19.05	Ветеринарни разходи	X	X	X
19.06	Храни за животните	X	X	X
19.06/1	— храни, закупени от друго аграрно стопанство	X	X	X
19.06/2	— храни, закупени извън селскостопанския отрасъл	X	X	X

▼B

Позиция	Списък на променливите	Предаване на данни за референтната година n		
		ноември година n (разчети)	януари година n + 1 (разчети)	септември година n + 1
19.06/3	— храни, произведени и използвани от същото стопанство	X	X	X
19.07	Поддръжка на материалите	X	X	X
19.08	Поддръжка на сгради	X	X	X
19.09	Селскостопански услуги	X	X	X
▼M2				
19.10	Непряко измервани услуги за финансово посредничество (FISIM)	X	X	X
19.11	Други стоки и услуги	X	X	X
▼B				
20	Брутна добавена стойност по базисни цени (18 –19)	X	X	X
21	Потребление на основен капитал	X	X	X
21.1	Оборудване	—	—	X
21.2	Сгради	—	—	X
21.3	Насаждения	—	—	X
21.4	Други	—	—	X
22	Нетна добавена стойност по базисни цени	X	X	X

2. **Сметка Формиране на дохода**

Позиция	Списък на променливите	Предаване на данни за референтната година n		
		ноември година n (разчети)	януари година n + 1 (разчети)	септември година n + 1
23	Възнаграждение на наетите	X	X	X
24	Други данъци върху производството	X	X	X
25	Други субсидии за производство	X	X	X
26	Факторен доход (22-24+25)	X	X	X
27	Оперираш излишък/смесен доход (22-23-24 +25)	X	X	X

3. **Сметка Предприемачески доход**

Позиция	Списък на променливите	Предаване на данни за референтната година n		
		ноември година n (разчети)	януари година n + 1 (разчети)	септември година n + 1
28	Наеми и други плащания по недвижима собственост	X	X	X
29	Платени лихви	X	X	X
30	Получени лихви	X	X	X

▼B

Позиция	Списък на променливите	Предаване на данни за референтната година n		
		ноември година n (разчети)	януари година n + 1 (разчети)	септември година n + 1
31	Предприемачески доход (27-28-29+30)	X	X	X

4. **Елементи на капиталовата сметка**

Позиция	Списък на променливите	Предаване на данни за референтната година n		
		ноември година n (разчети)	януари година n + 1 (разчети)	септември година n + 1
32	Бруто образуване на основен капитал в селскостопански продукти	—	—	X
32.1	Бруто образуване на основен капитал в насаждения	—	—	X
32.2	Бруто образуване на основен капитал в животни	—	—	X
33	Бруто образуване на основен капитал в неселскостопански продукти	—	—	X
33.1	Бруто образуване на основен капитал в материали	—	—	X
33.2	Бруто образуване на основен капитал в животни	—	—	X
33.3	Друго бруто образуване на основен капитал	—	—	X
34	Бруто образуване на основен капитал (без удържимия ДДС) (32 + 33)	—	—	X
35	Нето образуване на основен капитал (без удържимия ДДС) (34–21)	—	—	X
36	Изменения на запасите	—	—	X
37	Трансфери на капитал	—	—	X
37.1	Инвестиционни субсидии	—	—	X
37.2	Други трансфери на капитал	—	—	X

5. **Разход за труд в селското стопанство**

Позиция	Списък на променливите	Предаване на данни за референтната година n		
		ноември година n (разчети)	януари година n + 1 (разчети)	септември година n + 1
38	Всичко разход за труд в селското стопанство	X	X	X
38.1	Разход за труд, за който не се плаща възнаграждение	X	X	X
38.2	Разход за труд, за който се плаща възнаграждение	X	X	X